

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 21 чэрвеня 1985 г. № 25 (3279)

© Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

СЛОВАМ МУЖНЫМ, СЛОВАМ СПЕЎНЫМ

З рэспубліканскага
свята паэзіі

У гады Вялікай Айчыннай вайны наша родная Беларусь была суцэльным партызанскім краем. Дарагой цаной было заплачана за перамогу, за мірнае неба над зямлёй. Кожнага чацвёртага свайго грамадзяніна страціла Беларусь у барацьбе з ворагам, а ёсць мясціны, дзе загінуў кожны трэці. Гэта — мужная, гераічная зямля Віцебшчыны, і на ёй — азёрная старонка Ушаччыны. Кожны другі мужчына пасля вайны не змог тут прайсціся за плугам, стаць за станок.

Менавіта на гэтай шматпакутнай зямлі асаблівы сэнс набываюць словы яе слаўнага сына — народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Пятруся Броўкі:

Калі да нас прыйшлі з вайною,
На бой смяротны ідучы,
Мой край, не ведаў ты спакою
На міг ні ўдзень, ні ўначы.

На помсту клікала трывога,
Лясы разгневана гулі,
І ад старога да малаго
Усе абаронцамі былі.

Мне не забыцца даўк агністых,
Ні страт цяжкіх, ні горкіх рап,
Гучаць суладна і ўрачыста:
І Беларусь, і партызані!

Правядзенне сёлетняга рэспубліканскага свята паэзіі на Ушаччыне, прысвечанага 40-гадзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, супала і з другім юбілеем — 80-годдзем з дня нараджэння П. Броўкі.

Таму не выпадкова, што першая дарога прадстаўнічай пісьменніцкай дэлегацыі, у якой былі вядомыя беларускія літаратары, а таксама госці з Масквы і Ленінграда, Украіны, Літвы і Арменіі, вядзе ў Пуцілкавічы — невялікую ўшацкую вёску, якая сёння знаёма аматарам паэзіі ў розных кутках Савецкага Саюза. Тут П. Броўка нарадзіўся, адсюль хадзіў у Вяліка-Долецкі валасны ваенкамат, дзе ў трынаццаць гадоў пачаў працоўную дзейнасць. Стаўшы прызнаным майстрам паэзіі, часта бываў у родных

(Заканчэнне на стар. 2—3).

СУСТРЭЧА ў ЦК КПСС

У Цэнтральным Камітэце КПСС 18 чэрвеня адбылася сустрэча з кіраўнікамі сродкаў масавай інфармацыі. Разгледжаны задачы, якія вынікаюць з устаноўкаў нарады ў ЦК КПСС па пытаннях паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Да ўдзельнікаў сустрэчы з прававой звярнуўся Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў.

Была звернута ўвага на неабходнасць глыбокага і сістэматычнага асяялення ў прэсе мнагаграннай работы партыйных арганізацый, працоўных калектываў, Саветаў, гаспадарчых органаў, навуковых устаноў, накіраванай на інтэнсіфікацыю грамадскай вытворчасці, пашырэнне перадавога вопыту гаспадарання. Размова ішла аб тым, каб сродкі масавай інфармацыі актыўна, сістэматычна асяялялі праблемы тэхнічнай рэканструкцыі прадпрыемстваў і аб'яднанняў, мадэрнізацыі вайскаў машынабудавання, укаранення дасягненняў навукі і тэхнікі, умаца-

вання базы навуковых даследаванняў, барацьбу за эканомію матэрыяльных і працоўных рэсурсаў, умацаванне парадку, дысцыпліны і арганізаванасці. Была падкрэслена важная роля друку, тэлебачання і радыё ў псіхалагічнай перабудове грамадскай свядомасці ў духу новых патрабаванняў жыцця, курсу партыі на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны на аснове навукова-тэхнічнага прагрэсу. Неабходна ўзмацніць паказ перадавога вопыту перабудовы народнай гаспадаркі, крытыка недахопаў павінна быць адкрытай, канкрэтнай і канструктыўнай.

Сродкі масавай інфармацыі звялікі актыўна дапамагаць партыі і народу ў барацьбе за паспяховае выкананне плана 1985 года і пяцігодкі ў цэлым.

У сустрэчы ўдзельнічалі член Палітбюро, сакратар ЦК КПСС М. І. Рыжкоў і сакратар ЦК КПСС М. В. Зямлянін.

ТАСС.

ПЕСНІ — ПРЫЗЁРЫ

Летам мінулага года калегіі ўпраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкома, сакратарыятамі аблсаўпрофа і абкома камсамола і абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў быў аб'яўлены конкурс самадзейных кампазітараў і паэтаў вобласці на лепшую песню, прысвечаную 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Першая прэмія прысуджана за песню «Слава партызану» (музыка выкладчыка Шклоўскай музычнай школы М. Рыжкіна на словы члена блянінскага літаб'яднання «Натхненне» У. Серыкава). Дзве другія — за песні «Сівыя галовы і сілікі ветэраны» (музыка і словы

выкладчыка Магілёўскага педвучылішча імя Ушынскага Л. Сендзервай) і «Салаўі ў Магілёве» (музыка настаўніка СШ № 31 г. Магілёва І. Карпава на словы журналіста І. Пехцерава). Тры трэція прэміі прысуджаны за песні «Май Беларусь бірозкі» (музыка выкладчыка музычнай школы № 1 г. Магілёва Я. Маланкова на словы У. Карызы), «Людзі! Выратуйце мір!» (музыка і словы выкладчыка Магілёўскага культасветвучылішча імя Н. К. Крупскай А. Хлімановіча), «Зорка міру» (музыка настаўніка Клімавіцкай СШ № 3 Л. Ячнева на словы члена раённага літаб'яднання «Зарніцы» Г. Драздова).

А. НОВІК.

МАТЭРЫЯЛЫ АБ'ЯДНАНАГА ПЛЕНУМА

Асобным зборнікам «Вялікі подзвіг народа — крыніца натхнення» Выдавецтва палітычнай літаратуры ў Маскве выпусціла матэрыялы аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў і арганізацый СССР, які адбыўся 10 красавіка ў Вялікім Крамлёўскім палацы і прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Змешчаны прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, уступнае слова першага сакратара праўлення СП СССР Г. Маркава і выступленні ўдзельнікаў пленума, а таксама заключнае слова першага сакратара праўлення Саюза нампіітараў СССР Ц. Хрэнікіна.

Друкуецца выступленне старшыні праўлення Саюза кампазітараў Беларусі, народнага артыста БССР І. Лучанка.

Е. ДРОМІН.

ВЫСОКІЯ ўзнагароды

Лаўрэат І Усеаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных народных харэаграфічных ансамбляў «Зорка» і ваяцкіх ансамбляў «Купаліна» Палаца культуры тактыльшчыкаў г. Мінска прыўзняліся з ГДР з высокімі ўзнагародамі. Яны ўдастоены ганаровага звання «Народны калектыў ГДР».

Дзесяць дзён знаходзіліся беларускія самадзейныя артысты ў нямецкім зборы, дзе прымаюць актыўны ўдзел у канцэртах, што праходзілі ў рамках Дзён культуры СССР у ГДР, прысвечаных 40-годдзю вызвалення нямецкага народа ад гітлераўскага фашызму.

Г. ЗВАНЦОУ.

У ФОНД ФЕСТИВАЛЮ

Выйшаў з друку чэрвеньскі нумар часопіса «Вясёлка», прысвечаны Міжнароднаму дню абароны дзіця і XII Сусветнаму фестывалю моладзі і студэнтаў.

Адрываецца нумар вершам П. Броўкі «Моладзі свету». Шчырыя, натхнёныя словы паэта, звернутыя да моладзі свету ў 1957 годзе, надзённа гучаць і сёння.

XII Сусветнаму фестывалю моладзі і студэнтаў прысвяціў свой верш даўні слобар «Вясёлкі» В. Зуевіч. У яго падборку ўвайшлі і творы «Салют, фестываль», «Чэмпіён», «Пачкай, дзядуля Марці», «Будзем сілы набірацца».

Кампазітар Г. Вагнер расказвае аб наведанні Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі і сустрэчах з карэйскімі дзецьмі.

Л. Арабей і В. Гурскі прапаноўваюць новыя апаўданы, а

У. Ліпскі расказвае пра «Чырвоную кнігу», знаёміць з раслінамі, птушкамі, звырамі, занесенымі ў ле.

У гэтым нумары «Вясёлкі» можна пазнаёміцца з фестывальнымі эмблемамі, даведацца, калі, у якіх гарадах праходзілі міжнародныя святы міру і дружбы.

Аматары вясёлых забаў змогуць развучыць новыя цікавыя гульні дзяцей свету, пачытаць вясёлыя смяшынкі, падумаць над загадкамі і галаваломкамі.

Па традыцыі чэрвеньскі нумар «Вясёлкі» падрыхтаваны на грамадскіх пачатках. Ганарар пералічаны ў фонд XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў.

Часопіс аформілі мастакі В. Чапкі, У. Пашчасцеў, В. Тарасюк, Н. Грамына, Т. Беразенская, Г. Скамарохаў, Я. Ларчанка.

Т. ТАРАСЕВІЧ.

НА ЗАНЯТКАХ УНІВЕРСІТЭТА

Заўсёды шмат жадаючых прысутнічае на занятках народнага ўніверсітэта культуры і эстэтычнага выхавання, які створаны пры Мінскай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы. У ім два факультэты: «Мастацтва і жыццё» і «Чалавек і кніга».

Наш універсітэт, — расказвае старшыня бібліятэчнага савета, кандыдат філалагічных навук В. Чэрнікава, — важнае звяно ў сістэме прапаганды навуковых ведаў, ідэя-палітычнага эстэтычнага і маральнага выхавання працоўных. Тут людзі актыўна далучаюцца да багата дужоўнай культуры, знаёмяцца з лепшымі творамі літаратуры і мастацтва, асноўны марксісцка-ленінскай эстэтыкі.

Для правядзення заняткаў запрашаюцца высокакваліфікаваны спецыялісты. Лецыі чыталі навуковыя супрацоўнікі Інстытута імя Янкі Купалы АН БССР — дактары філалагічных навук П. Дзюбайла, М. Ароцка, М. Мушыньскі і іншыя.

Частымі гасцямі тут бываюць кінематографісты, якія працуюць над фільмамі па творах беларускіх аўтараў.

Пры вялікай актыўнасці слухачоў народнага ўніверсітэта прайшлі канферэнцыі па кнігах В. Быкава, А. Адамовіча, Б. Сачанкі, У. Ліпскага, на якіх выступілі аўтары.

Народны ўніверсітэт закончыў ужо 315 чалавек.

К. ПЯРШАСКІ.

ДРУЖБЕ МАЦНЕЦЬ

З калядным фарсам А. Асташонка «Камедыянт» у пастаноўцы народнага тэатра Палаца культуры Мінскага трэктарнага завода нядаўна пазнаёміліся слонімы — артысты мясцовага народнага тэатра. Гэ-

та працяг творчых сустрэч паміж двума вядомымі самадзейнымі калектывамі. У красавіку мінае прымалі артыстаў са Слоніма, якія паказалі спектакль па п'есе М. Рошчына «Эшалон».

П. ГАРДЗЕЙ.

СЛОВАМ МУЖНЫМ, СЛОВАМ СПЕЎНЫМ

(Зананчэнне. Пачаток на стар. 1).

мясцінах. Звычайна ехаў лепельскай дарогай, каб супыніцца ля павароткі на родныя Пуцілкавічы. Гэтыя апошнія дзевяць кіламетраў былі для Петруся Усцінавіча самымі дарагімі і пачыналіся яны з бруістай крынічкі, што бульбочка на ўлеску.

Пуцілкавічы чакаюць гасцей... Надвор'е не па-летняму халоднае, слотнае, ды ўсё ж сотні людзей сабраліся ля мемарыяльнага знака, устаноўленага на месцы, дзе стаяла хата маці паэта Алены Сцяпанавны Броўка. Хата зноў узведзена рупнымі рукамі цесляраў: у ёй размясцілася экспазіцыя філіяла Літаратурнага музея Петруся Броўкі.

Мітынг адкрывае першы сакратар Ушацкага райкома партыі Н. Гірса. Звяртаючыся да прысутных — лэбаробаў і механізатараў, настаўнікаў і вучняў, прадстаўнікоў партыйных і савецкіх органаў, гасцей, ён гаворыць, што сёння асабліва радасная, адметная падзея ў жыцці ўсіх жыхароў раёна. Зямля Ушацкіны звязана з імёнамі многіх слаўных яе сыноў. Гэта і пачынальнікі беларускай культуры і літаратуры Арцём Вяртыга-Дарэўскі і Фелікс Тапчэўскі, гэта і гонар сённяшняй літаратуры — народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў, паэты Еўдакія Лось, Рыгор Барадулін, Сяргей Законнікаў, Алег Салтук і іншыя. У сузор'і гэтым і імя Петруся Броўкі, жыццё якога — яркі прыклад самаадданага служэння народу,

узор сапраўднага творчага гэроя. Землякі свята ўшаноўваюць памяць свайго сына. Імя Петруся Броўкі прысвоена мясцоваму калгасу, Вяліка-Долецкай сярэдняй школе, адной з вуліц гарадскога пасёлка Ушацкі. І вось яшчэ адно сведчанне гэтай памяці: адкрыццё хаты-музея Петруся Броўкі.

Выступаюць народны пісьменнік Беларусі В. Быкаў, кіраўнік дэлегацыі пісьменнікаў-гасцей, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР А. Шасцінскі, дырэктар Літаратурнага музея Петруся Броўкі, сын паэта Ю. Броўка... Усе яны адзначаюць вялікі ўклад паэта ў развіццё беларускай літаратуры, шматнацыянальнай савецкай паэзіі

Перазраваецца чырвоная стужка. Заходзім у хату, у якой ня-мала рэчаў пачатку дваццатага стагоддзя. Адчуванне такое, што перанёсся на некалькі дзесяткаў гадоў назад, маеш мажлівасць адчуць атмасферу, што фарміравала талент будучага паэта. Цікава падабрана экспазіцыя літаратурнага пакоя, у якім прасочваецца ўвесь жыццёвы і творчы шлях П. Броўкі, расказваецца пра яго шматгранную грамадскую дзейнасць.

Бы чуеш голас самога паэта: Я помню хадзіў дацячых гадоў, Падкову на збытым парозе: Вялізнае, з дзедаву шапку гняздо Вуслоў на высокай бярозе.

У экспазіцыі нямала кніг П. Броўкі, сярэд якіх тыя, што выходзілі на пачатку яго творчай дарогі — «Так пачыналася малодасць», «Гады як шторм», «Кіарына», «Шляхамі баравымі»... Фотакопіі нумароў «Чырвонай Полаччыны», на старон-

ках якой ён змясціў свае першыя вершы.

Адноўлена не толькі хата паэта, а і ўся колішняя сядзіба — хлеў, камора. У двары стаіць звычайны сялянскі воз...

Мемарыяльны комплекс «Прарыў»... Ён узведзены на месцы, дзе ў ноч з 4 на 5 мая 1944 года партызаны прарвалі варажае акружэнне ў раёне вёсак Паперына—Новае Сяло і змаглі выйсці ў лес, на ўсходнім баку ад Ушацкі. Выйшлі самі і выратавалі каля 15 тысяч мірных жыхароў. Летам 1974 года, калі ўрачыста адзначалася 30-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, тут і з'явіўся велічны помнік мужнасці і няскоранасці народа. Аўтары комплексу — народны мастак БССР скульптар А. Анікейчык, лаўрэаты Ленінскай прэміі архітэктары Ю. Градаў і Л. Левін.

Імжыць дождж, ды не разыходзяцца людзі, што прыйшлі, каб ушаноўваць памяць тых, хто аддаў сваё жыццё і за іх,—450 народных мсціўцаў пахавана на ўзгорку. Імя кожнага высечана на мемарыяльных плітах. Жывыя кветкі, гірлянды вяноўкі кладуцца да іх. Пісьменнікі ўшаноўваюць памяць загінуўшых. А праз некаторы час — знаёмства з экспазіцыяй Ушацкага музея народнай славы. У ім расказваецца пра ўсю гісторыю тутэйшых мясцін, але асноўная частка экспазіцыі прысвечана мінулай вайне. Яшчэ восенню 1942 года партызанам удалося вызваліць ад ворага ўсю тэрыторыю раёна, што ўвайшла потым у Полацка-Лепельскую партызанскую зону. 1.220 населеных пунктаў з цэнтрам ва Ушацах заставаліся савецкімі. Аб гэтым напамінае верш Р. Барадуліна:

Нашчадак! Сэрца правярай: Табе перадаецца спадчына — Славыта партызанскі край — Радзіма подзвігу — Ушацкіна.

Высечаны вялікімі літарамі на сцяне, ён як запрашэнне да ўваходжэн у сям подзвіг. Сотні, тысячы экспанатаў — арыгіналы партызанскіх загадаў, дзянсеньняў, пісем, асабістыя рэчы

На адкрыцці хаты-музея Петруся Броўкі выступае Алег Шащынскі.

герояў, нумары газет, лістовак, пракламацый гадоў вайны, іншыя матэрыялы — усё гэта жывыя сведкі ўсенароднага подзвігу, подзвігу Ушацкіны.

...Перапоўнена зала Ушацкага раённага Дома культуры — людзей сабрала сюды памяць аб загінуўшых, гонар за сваю зямлю, любоў да паэзіі. Рэспубліканскае свята паэзіі адкрывае першы намеснік старшыні Віцебскага аблвыканкома У. Цацоха. Ён нагадвае, што падобнае свята на прыватную зямлю прыходзіць у трэці раз. У 1980 годзе ўдзельнічаў яго шчыра віталі віцябчане, у 1982, калі адзначалася 100-годдзе з дня нараджэння народнага песняра Беларусі Янкі Купалы, месцам сустрэчы сталі знакамітыя Ляўкі, дзе паэт адпачываў, напэваў нямала твораў, найперш славуі ляўкоўскі цыкл вершаў. Сёлета свята прысвечана 40-годдзю Вялікай Перамогі.

Асаблівы характар яму надае тое, што яно адбываецца ў дві, калі ўвесь савецкі народ рытуецца дастойна сустрэць XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, знаходзіцца пад уражаннем даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша М. С. Гарбачова «Карэннае пытанне эканамічнай палітыкі партыі», з якім ён выступіў на нядаўняй нарадзе па пытаннях паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Вядучы свята, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч падкрэслівае, што правядзенне пэтычных святаў стала добрай традыцыяй не толькі ў нашай рэспубліцы, але і па ўсёй краіне. Такія свята адбываюцца і ў многіх гарадах Расіі, і ва ўсіх саюзных рэспубліках, ператвараючыся ў сваёсвабодныя баявыя аглед пэтычных сіл, гавораць аб гатоўнасці літаратараў яшчэ раз засведчыць сваю любоў народу, Радзіме. Прамоўца нагадвае, што ў гады ўсенароднай барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў адзіным стрэй змагароў ішлі і савецкія пісьменнікі, у тым ліку пісьменнікі беларусы. У вайну перамог наш грамадскі лад, ідэалогія, выхаваная Камуністычнай партыяй, перамагла сама дружба народаў. Сыны і дачкі ўсіх народаў змагаліся з ворагам на беларускай зямлі, беларусы змагаліся і паклалі свае галовы на палях Расіі, Украіны...

У час барацьбы з фашызмам, гаворыць Н. Гілевіч, мацвалася і дружба нашых літаратараў, якія імкнуліся ва ўсёй паўнаце і значнасці раскрыць веліч усенароднага подзвігу. Калі Аляксандр Твардоўскі ствараў свайго неўміручага «Васіля Цёркіна», Аркадзь Куляшоў пісаў гераічную трагедыю «Сцяг брыгады»... Калі Канстанцін Сімануў заклікаў люта ненавідзец

ТАМ, ДЗЕ БЫВАЎ КУПАЛА

Спектаклем «Верачка» па п'есе Андрэя Манайніна ў Вялікараўбінскім сельскім Доме культуры пачаў свае гастролі ў Капыльскім раёне калектыў Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Артыстаў цёпла сустракалі хлебаробы калгасаў імя Войнава, «Інтернацыянал», імя Суворова, племзавада імя Дзёр-

жынскага. Гастролі завяршыліся на сцэне раённага Дома культуры. Сустрэчы купалаўцаў з аматарамі тэатральнага мастацтва Капыльшчыны — працяг добрай традыцыі. Калісьці ў Капылі неаднаразава бываў і выступаў перад яго жыхарамі сам Янка Купала.

І. ПРАКАРЫНА.

ЁСЦЬ ТАКІ КЛУБ «ПРАМЕТЭЙ»

Пяць гадоў пры Бярэзінскім РДК працуе клуб културна-адукацыйнага «Праметэй». Аб формах і метадах яго работы цяпер вядома далёка за межамі Мінскай вобласці. Члены клуба — а імі з'яўляюцца работнікі сельскіх устаноў — распрацоўваюць сцэнарыі масавых мерапрыемстваў, арганізуюць экспедыцыі па збору фальклору. Надаецца вялікая ўвага ўкараненню ў жыццё новых абрадаў, рытуалаў і свят.

Цікава, напрыклад, прайшло свята першай баразны ў Дулебскім сельскім Доме культуры. Надоўга запомніцца вечар у вёсцы Лешня на тэму «На працоўнай вахце п'яцігодкі».

Члены клуба распрацавалі і змястоўна правялі паказальны вечар «Наш XX век», які адбыўся ў літаратурна-музычным салоне РДК.

— Галоўную сваю задачу клуб «Праметэй» бачыць у тым, каб не толькі сілалі нейкія метадычныя распрацоўкі, а і абавязкова ўвасобіць іх у жыццё, даць культасветустановам канкрэтныя рэкамендацыі па паліпшэнні іх дзейнасці, — гаворыць дырэктар раённага Дома культуры А. Хвашчынскі.

Такія клубы културна-адукацыйнага стварэння і пры некаторых іншых РДК сталічнай вобласці.

У. КАЛІНКІН.

ЗАПРАШЭННЕ Ў КРАЙ СІБІРСКІ

Чарговы зборнік нарысаў выпусціла выдавецтва «Юнацтва» ў серыі «Карчагіны васьмідзесятых», што знаёміць старша-класнікаў з тымі, хто знаходзіцца на пярэднім краі жыцця. На гэты раз журналіст В. Рудальфа расказвае пра юнакоў і дзяўчат, якія па камсамольскім пачуццёвым паехалі ў Сібір, у Цюменскую вобласць, дзе лшчэ ў 1960 годзе былі адкрыты залезны нафты.

«Знайдзі сваю кропку на карце» — так называецца кніжка. Аўтар ле імкнецца на канкрэтных прыкладах паказаць, наколькі шырокае поле дзейнасці для тых, хто прыязджае ў гэты дзівосны край, як можна адшукаць тут сваё прызначэнне, рабочае шчасце.

Героі нарысаў В. Рудальфа — тыя, хто некалькі гадоў назад жыў і працаваў у Беларусі. Як, напрыклад, Валерыя Лебядзевіч, які пасля заканчэння Магілёўскага палітэхнікума працаваў у аддзеле галоўнага тэхнолага вопытна-эксперыментальнага завода, быў сакратаром камсамольскай арганізацыі прадпрыемства. Затым служба ў арміі, праца ў райкоме камсамола, у ЦК ЛКСМБ. І, нарэшце, прызначэнне камісарам Беларускай байцоў Усесаюзнага ўдарнага камсамольскага атрада «Маладагвардзеец».

Валерыю Лебядзевічу прысвечаны адзін з нарысаў — «Як справы, камісар?». У наступных тансама расказваецца пра камсамольцаў, у якіх можна вучыцца і працалюбству, і сумленнасці, і вернасці свайму грамадзянскаму і працоўнаму абавязку.

Неўзабаве ў серыі «Карчагіны васьмідзесятых» выйдзе калектыўны зборнік «На пярэднім краі», які пазнаёміць чытачоў з дэлегатамі XXVI з'езда КПСС і XIX з'езда ВЛКСМ, лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, ардэнаносцамі.

Ю. УСАУ.

Вядомая беларуская опера «Алеся» (лібрэта Я. Рамановіча і П. Броўкі, музыка Я. Цімоцкага) атрымала сцэнічнае ўвасабленне ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля — старшы выкладчык, заслужаны артыст БССР Я. Паўловіч, музычны кіраўнік, дырыжор — дацэнт Ю. Новікаў, дырыжор — старшы выкладчык Мінскага інстытута культуры В. Бартноўскі, мастак — С. Іванюк, хормайстар — М. Чагадаеў, канцэртмайстры — Т. Елісеева і Л. Марозава.

Партыю Алеся выконваюць Н. Бандарэнка і Р. Грачова.

На здымку: сцэна са спектакля.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

СЯБРУЮЦЬ КАЛЕКТЫВЫ

Мастацкі калектыў барысаўскага завода аўтааўтамабільнага электраабсталявання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка трымае цесныя сувязі з падшэфнай сярэдняй школай № 2 горада, якая працуе з музычным ухілам. У гэтай навучальнай установе створаны хор са 180 чалавек, ёсць гурткі юных піяністаў, баяністаў, акардэаністаў, дамыстаў, свой кінастэр «Юнацтва». Пэўную дапамогу

педагогам і школьнікам аказваюць іх старэйшыя таварышы — музыканты, метадысты, культмасавікі завода.

Вынікам іх творчай садружнасці і стаў справядлівы канцэрт навучэнцаў, які праходзіў на прадпрыемстве. Перад рабочымі з поспехам выступілі хор піянераў, аркестр народных музычных інструментаў, канцэртна-харавы калектыў «Рамантыкі».

П. БАРОДНА.

НА СЦЭНЕ ЮНЫЯ АЎТАЗАВОДЦЫ

Дваццаць пяць гадоў назад у Палацы культуры мінскіх аўтааўтамабільнаў з'явілася сціплай аб'ява: «Праводзім набор у дзіцячы танцавальны гурток...» На першую рэпетыцыю прыйшлі некалькі дзяўчынак. З таго вечара і пачалося жыццё лшчэ аднаго калектыўнага мастацкага самадзейнага аўтааўтамабільнаў.

Пазней гурток стаў ансамблем, які часта выступае ў заводскіх цэхах, перад жыхарамі горада і вобласці. З яго майстэрствам знаёміліся працоўнікі гарадоў Масквы і Рыгі. Гэты

калектыў прыняў актыўны ўдзел у аглядзе, прысвечаным 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, па выніках (раённага і гарадскога) адзначаны дыпломам першай ступені.

Цяпер у ансамблі займаецца 330 чалавек. З вялікім задавальненнем аўтааўтамабільнаў сустрэчаюць харэаграфічны кампазіцы «Беларусь мал сінявока», «Шчаслівае дзяцінства», «Учучыць вайну», «Сяброўкі», «Руская мазаіка» і іншыя.

К. ПАДЛЕСКІ.

З цікавасцю слухаюць землякі Рыгора Барадуліна.

Сваім майстэрствам радуець прысутных удзельнікі мастацкай самадзейнасці.

ворага, аналагічныя матывы знаходзілі сваё яркае мастацкае адлюстраванне і ў творчасці беларускіх паэтаў, у тым ліку і ў вершах Міколы Сурначова, які загінуў у апошнія дні вайны пад Берлінам. Падобных прыкладаў можна прывесці ня-мала.

Як пацвярджае гэтага — выступленне А. Шасцінскага. «Я в дэцтстве не был — я сразу в мужество шагнул», — чытае адзін са сваіх вершаў паэт, што перажыў Ленінградскую блакаду і прысяціў нямала твораў вайне, ваеннаму маленству. Якія блізкія яго думкі і пачуцці тым, хто сабраўся ў зале — байцам партызанскіх атрадаў і камандзірам, сувязнымі! Людзі гэтыя, шмат перажыўшыя, ведаюць сапраўдную цану слову, і паэзія, якая ўслаўляе мужнасць і гераізм, ім патрэбна, як і хлеб.

Дружнымі, працяглымі апладысмантамі сустракае зала Р. Барадуліна. Землякі яго добра ведаюць, многія з ім сябруюць, сустракаліся неаднойчы — Рыгор Іванавіч часта наведвае радзіму. Разам з землякамі ён памятае суровае мінулае, той час, калі быў зусім хлапчуком. Але і ў яго свой рахунак вайны. І таму, што страціў блізкіх людзей, і таму, што на адной з пліт мемарыяльнага комплексу «Прыарыў» значыцца і прозвішча

«Барадулін». Там пахаваны бацька паэта Іван Рыгоравіч — баец брыгады Мельнікава. Збалелая памяць прымушае паэта зноў і зноў асэнсоўваць перажытае, выкрываць вайну, як самае страшнае зло на зямлі, і апяваць подзвігі тых, хто зламаў хрыбет фашысцкаму зверу.

Памяці бацькі, памяці ўсіх, хто загінуў на Ушаччыне, прысвячае Р. Барадулін верш «Бацькава імя»:

Аблокі, усё акрыяе
Акрамя
Жалобных пліт —
Няшчадных напамінаў.
Сярод лясных салдат,
Хто тут загінуў,
Мой сум чытае
Бацькава імя...
Не скажуды ні дубы, ні валуны,
Дзе жыві ахаладзеў плыччасць
болі.

Блакаднік бацька мой
Не выйшаў з бою.
Я за яго вяртаюся з вайны.

Сярод гэсцей свята — паэты, сувязі з беларускай зямлёй у якіх даўня. Адны з іх, як лінінградзец С. Давыдаў, армянін В. Бабаян, удзельнікі вайны, прымалі актыўны ўдзел у вызваленні нашай рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Другія, як украінцы Т. Каламіец, Р. Лубкіўскі, С. Рэп'ях, неаднойчы бывалі ў нас, сустракаліся з беларускімі літаратарамі на святах паэзіі, пленумах творчых саюзаў, шмат займаюцца перакладамі з беларускай мовы. Літовец П. Кейдошус,

варонежскі паэт У. Гардзевічаў, масквіч Я. Антошкін, армянін В. Аганесян, прыхаўшы на Ушаччыну, змаглі лшчэ лепш адчуць, якая гераічная тутэйшая зямля, як памятаюць маладыя пакаленні аб подзвігу тых, хто не скарыўся перад ворагам. Маскоўскі ж паэт В. Казакевіч — ён таксама шмат перакладае з беларускай мовы — родам з Бялынін. Яны чытаюць вершы, у якіх гучыць памяць аб зайне, услаўляецца мірная стваральная праца савецкіх людзей, прадаўжальніцаў гераічных спраў старэйшага пакалення.

Аляксей Русецкі ўдзельнічаў у баях на Калінінскім, Заходнім, 3-ім Прыбалтыйскім франтах, прымаў удзел у разгроме імперыялістычнай Японіі. Тэма мінулай вайны займае ў яго творчасці важнае месца. Звяртаючыся да прысутных, ён чытае верш «Наступ» — суровыя, прэўдзівыя і мужныя радкі пра чалавека на вайне, пра тое, як прыбліжаўся светлы, чаканы Дзень Перамогі:

Нас тысячы ўсталі з адным «ура!».

Пайшлі мы жалезным маршам —
Настала пара, прыйшла пара,
Пара перамогі нашай.

Нішто цяпер не стрывае нас:
Ні бомбаў цяжкіх удары,
Ні востры свінец кулямётных
трас —
Чужынцам настаў час кары.

Гэткая ж праўда, праўда, узятая, як кажучы, з першых рук, і ў вершах паэтаў-франтавікоў П. Пранузы і Н. Кісіліка. Успаміны ваеннага маленства ажываюць у творах аўтараў, хто ліхалецце, голад і нястачу, смерць блізкіх людзей убачыў вачамі дзіцяці. Ю. Свірка — адзін з тых, хто «родам з вайны», з мужнай Бягомльшчыны:

Вяроза падперазаны,
Мой край за іншымі бліжэй.
Яшчэ там слава партызанаў
Не ўсё умясцілася ў музей.
І пабрыгадна, і паротна
Яна жывяла ля жытых...

Гераічная Віцебшчына — радзіма і Я. Сіпакова, А. Салтука, С. Панізіка, У. Скарынкіна, С. Законікава. Роднай стала яна для Д. Сімановіча, які звязаў свой жыццёвы і творчы лёс з гэтым кутком бацькаўшчыны. У іх вершах, з якімі знаёміцца прысутныя, сапраўдны гімн бацькаўшчыне, народу-стваральніку. І, вядома ж, зноў ажывае памяць вайны, якая, як незагойная рана, напамінае аб сабе.

Свята працягваецца, дорачы ўсё новае і новае сустрэчы з паэзіяй яркай, самабытнай, глыбокага сацыяльнага нападнення. Вершы чытаюць П. Макаль, Д. Біцэль-Загнетава, А. Грачанікаў, К. Камейша, Б. Спрычан, І. Летка, Я. Міклашэўскі, В. Зуёнак... Чытаюць на зямлі мужнай і спеўнай, на зямлі, дзе так шмат нарадзілася талентаў і на якой

па-ранейшаму любяць і чароўнае слова, і харошую песню, і бадзёры танец. А што гэта сапраўды так, пераканаў канцэрт удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. У ім прынялі ўдзел хор ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны і працы Ушачкага раённага Дома культуры, лаўрэат Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, народны цымбальны аркестр Груздаўскага сельскага клуба Пастаўскага раёна, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і Міжнароднага конкурсу фальклорнага танца ў Венгрыі, народны ансамбль песні і танца «Малодосць» Палаца культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва...

Сапраўды, як сказаў Патрусь Броўка —
У Беларусі — лсныя вочы,
Многа любові ў грудзях:
Звонкае поле,
Звонкія сосны,
Звонкі і сонечны шлях.
У Беларусі
Кожны куточак,
Дзе ты ні пойдзеш, пле...
Звонкае слова,
Звонкая песня,
Звонкае сэрца яе.

У рэспубліканскім свяце паэзіі прыняў удзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін.

Міхась МІНКОВІЧ (фота),
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
спецыяльны карэспандэнт
«ЛіМа».

З Міхаілам Міхайлавічам Пікулікам я пазнаёміўся ў Інстытуце заалогіі Акадэміі навук БССР. Толькі ўзімку, у морозлівы дзень звычайна час, і можна сустрэць яго тут, у лабараторнай цышы, за апрацоўкай матэрыялаў, здабытых у экспедыцыях. А ўвесь астатні час кліча вучонага прырода — і вясной, і ўлетку, і ўвосень. Там, на Прыпяці, Дняпры, Бярэзіне, а то і на безыменных рачулках, ды лужках, стаўках, ягонае работа, маршруты яго пошукаў, удач і адкрыццяў.

Я гляджу ў адкрыты, малады твар Міхаіла Міхайлавіча Пікуліка, навуковага супрацоўніка Інстытута заалогіі Акадэміі навук БССР, слухаю яго то няспешную, то поўную тэмпераменту гаворку, і міжволі думаю, што менавіта вось такія людзі — праходзяць нязведанымі сцежкамі, робяць адкрыцці. Міхаіл Міхайлавіч, кандыдат біялагічных навук, вывучае, на недасведчаны погляд, не вельмі важныя рэчы: амфібіі і рэптыліі. Але пачне разказваць — заслухаешся. Адрозна разумееш, што няма ў прыродзе другараднага.

Я пытаюся ў Пікуліка, чаму ён вывучае менавіта амфібіі і рэптыліі, чаму прысвяціў сябе герпетафаўне? Чалавеку недасведчанаму можа падацца, што земнаводныя і паўзуны даўно вядомы і вывучаны, бо жывуць побач з чалавекам, і новае тут сказаць цяжка. Хто, маўляў, не ведае квакшы ці жабу, не назіраў за вужом ці яшчаркай? Выйдзі на агарод росным летнім адвяхоркам, пратупай па беразе зарослай сажалкі, зазірні на ўзлесак, пацерабіся ў лясную гушчэчу і, калі пашануе, спаткаеш і яшчарку, і вужа, і гадзюку. І што ў іх цікавага і адметнага? «Ды нічога», — пачынае плячамі той-сёй...

Гэта — для чалавека звычайнага, чалавека, які не любіць прыроду. А для чалавека дапытлівага, захопленнага, які чуйна, усёй душой разумее і любіць родны край, кожнае жывае істота — цэлы дзівосны і вялікі свет.

У апошні час у заалягічнай навуцы назіраецца, так сказаць, «герпеталагічны выбух», гэта значыць, рэзка павялічылася колькасць даследаванняў земнаводных і паўзуноў, звязаных з ацэнкай іх ролі ў прыродзе. Асабліва важнае значэнне гэтыя даследаванні маюць ва ўмовах інтэнсіўнай гаспадарчай дзейнасці.

Міхаіл Міхайлавіч гадзінамі можа захоплены расказваць аб земнаводных у нашай прыродзе, аб іх значэнні і вялікай карысці. Неяк, успамінае вучоны, ён быў сведкам такога выпадку. Студэнты-біёлагі, якія праходзілі палявую практыку ў Бярэзінскім запаведніку, зазірнулі ў сельскі магазін. Нечакана там узняўся прыпапалах. Пакупнікі, у асноўным жанчыны, пачалі выбягаць з магазіна. Высветлілася, што два хлопцы трымалі ў руках... бязногіх яшчарак-вераценніц. Нават людзі, якія жывуць на тэрыторыі запаведніка, настолькі не інфар-

маваныя, што бяскрыўдных яшчарак прынялі за ядавітых змей. І таму бязлітасна іх знішчаюць. Гэта — у запаведніку. А што казаць пра іншыя мясціны?

— А ці вядома вам, — пытаецца Міхаіл Міхайлавіч, — што земнаводныя значна пераўзыходзяць многіх птушак па колькасці біямасы і энергіі, якую яны назапашваюць? Адсюль вынікае, што, напрыклад, амфібіі значна больш знішчаюць беспазваночных у параўнанні з птушкамі. Асабліва важная роля земнаводных у знішчэнні шкод-

ларусі» было прызнана лепшым сярод студэнцкіх работ, ён стаў лаўрэатам конкурсу.

І вось атрыманы дыплом аб заканчэнні інстытута. Як лепшага выпускніка, Пікуліка пачынулі на кафедры заалогіі, потым ён пачаў вучыцца ў аспірантуры.

Міхаіл Міхайлавіч ніколі не спыняўся на паўдарозе, ён ведаў са свайго яшчэ небагатага вопыту, што дасягнуць поспехаў можна толькі напружанай працай. Гады вучобы ў аспірантуры — гэта гады нястомнай работы над сабой, пошукі

нам маладога вучонага быў акадэмік Шварц. Ён напісаў пісьмо ў Акадэмію навук БССР, у якім рэкамендаваў Пікуліка на працу ў адзін з навуковых інстытутаў.

І вось Міхаіл Міхайлавіч зноў у Мінску, пачаў працаваць у Інстытуце заалогіі АН БССР. У лабараторыі экалогіі наземных пазваночных жывёл, якую ўзначальвае вядомы беларускі вучоны, дотар біялагічных навук М. С. Долбін. Зноў гады напружанай творчай працы, новыя даследаванні, экспедыцыі, новыя навуковыя тэмы.

Калектыў Інстытута экалогіі АН БССР вядзе вялікую работу па складанні тэрытарыяльнай схемы комплекснага выка-

каў сотні кіламетраў, правяла ўлік амфібіяў і рэптыліяў на лугах, у лясах, вадаёмах, на палях, аддаліла каля дзвюх тысяч населенікаў мясцовых балот. Работа экспедыцыі пацвердзіла, што ў цэлым фауна пойменнай зоны Прыпяці і прылеглых да яе тэрыторыяў адзначаецца ад фауны іншых рэгіёнаў рэспублікі. Вучоныя адзначылі, што будаўніцтва польдэрных сістэм і абвалаванне Прыпяці на адлегласці не менш чым два кіламетры ад рэчышча на ўчастку ад Пінска да вусця Гарыні істотна не будзе ўплываць на стан большасці відаў жывёл. На іншых участках меліярацыя можа выклікаць больш істотныя змены. Такім чынам, меліярацыя неабходна ўлічваць заалягічны і батанічны рэкамендацыі, каб захаваць прыродныя багацці і не парушыць прыгажосць палескага краю.

Амаль штогод улетку Міхаіл Міхайлавіч выпраўляецца ў экспедыцыю. Не можа ўседаць ён у сценах лабараторыі, клічуць яго лугі, рэкі, лясы, водная роўнядзь азёр. Ён ведае, што толькі на прыродзе можна сабраць багаты матэрыял для навуковых даследаванняў, зрабіць новыя адкрыцці.

Улетку 1983 года група Пікуліка на матарных лодках праплыла амаль усю Бярэзіну — ад Беразіно да вусця, абследавала пойму ракі, вывучала ўплыў гаспадарчай дзейнасці чалавека на герпетафаўну. А ўлетку наступнага года — новая экспедыцыя, на гэты раз па Нёману. Сотні кіламетраў воднага шляху, дзесяткі кіламетраў пеша па прыбярэжнай зоне. Новыя цікавыя назіранні, навуковыя вывады, рэкамендацыі гаспадарнікам.

Наперадзе — новыя навуковыя экспедыцыі, работа над доктарскай дысертацияй, новыя адкрыцці.

Малады вучоны дбае і пра маладую змену. Пры Інстытуце заалогіі працуе школа юных біёлагаў, і ён, Пікулік, член рэктарата гэтай школы. Ён выступае перад вучнямі з лекцыямі, знаёміць іх са сваёй работай, дапамагае юным увайсці ў вялікі і дзівосны свет прыроды. І хто ведае: магчыма, з гэтай школы выйдучь таленавітыя вучоныя, даследчыкі.

Міхаіл Міхайлавіч шчодро дзеліцца сваім вопытам, ведамі з маладзейшымі калегамі, якія працуюць у інстытуце. Ён — кіраўнік тэарэтычнага семінара маладых вучоных Інстытута заалогіі «Актуальныя праблемы заалогіі». Шмат часу Пікулік аддае і грамадскай рабоце — ён сакратар інстытуцкай партыйнай арганізацыі.

Малады вучоны, малады камуніст заўсёды ў пошуку, заўсёды на прыёдным краі навукі. Наперадзе ў яго, безумоўна, новыя адкрыцці. Зарука гэтаму — яго нястомная праца, яго дапытлівасць, нястрымнае жаданне заўсёды рухацца наперад, адкрываць нязведанае...

Алесь ДЗЯТЛАУ.

З БЛАКНОТА ПІСЬМЕННІКА

нікаў лясной і сельскай гаспадаркі. А больш правільна будзе сказаць, што яны разам з птушкамі ўзаемна дапаўняюць адзін аднаго ў карыснай рабоце па ахове лесу ад шкоднікаў.

Якія ж дарогі прывялі хлопчука з Чэрвеня ў вялікую навуку? У школе Пікулік, бадай, і не думаў, што абярэ сабе шлях вучонага, што скончыць аспірантуру, абароніць дысертацию, будзе займацца земнаводнымі і паўзунамі. Ён марыў стаць настаўнікам, марыў сеяць, як кажуць, разумнае, добрае. Любіў някідку прыроду роднага краю, праводзіў цэлыя дні, здавалася, то на рыбалцы, то на лузе, то ў лесе. Вучыўся добра, з залатым медалём скончыў сярэдняю школу, падаў дакументы ў Мінскі педагагічны інстытут імя А. М. Горкага, на біялагічны факультэт. Усё ж прырода, яе характэрнае, пераважылі ў душы юнака.

Тут, у педінстытуце, Міхаіл неяк незаўважна адчуў цягу менавіта да даследчай работы, палюбіў біялогію. Мо таму, што з кожным годам глыбей і глыбей вывучаў яе, яму адкрываліся раней не спазнаныя тэмы і цікавай і складанай галіны навукі. Ды і загадчык кафедры Ганна Іванаўна Гушчына шмат зрабіла, каб здольны студэнт палюбіў прафесію, прысвяціў сябе ў будучым навуковай дзейнасці. Ужо на малодшых курсах Пікулік бярэцца за распрацоўку складаных тэм, праводзіць самастойныя даследаванні. Да першага конкурсу студэнцкіх навуковых работ Пікулік прыйшоў не з пустымі рукамі. Тэма яго работы даволі складаная, патрабавала напружанай працы думкі, умнення аналізаваць, здабываць і адбіраць факты, рабіць вывады. Яго даследаванне «Марфафізіялагічныя адаптацыі амфібіяў Бе-

сябе. І была ў яго дакладная, акрэслена мэта — стаць вучоным-біёлагам, даследчыкам.

Яму шанцавала. Зрэшты, лёгкіх дарог у навуцы няма, шанцуе, калі можна так сказаць, людзям-шукальнікам, настойлівым і таленавітым, якія ўмеюць і любяць працаваць. Але часам, каб узяцца на новую прыступку, узяць новую вяршыню, трэба новы, больш якасны штуршок. І гэты штуршок Пікулік атрымаў у рабоце побач з акадэмікам Станіславам Сямёнавічам Шварцам, які ў той час працаваў у Свядлоўску ў Інстытуце экалогіі раслін і жывёл, які, дарэчы, сам і стварыў.

Малады аспірант і закончыў рэферат, у інстытуце ён спадабаўся, і старэйшыя таварышы параілі:

— Едзь, Міхаіл, да Шварца. Буйны вучоны краіны, прызнаны аўтарытэт.

Але спачатку ў далёкі Свядлоўск акадэміку быў пасланы рэферат аспіранта. Вельмі хутка, праз два тыдні, Шварц прыслаў пахвальны водгук, запачаў Пікуліка прыхаць у Свядлоўск для асабістай гутаркі.

Цяпер Міхаіл Міхайлавіч з удзячнасцю, з хваляваннем успамінае тыя паўтары гадзіны гутаркі з вучоным. Адтуль, з таго кабінета, пачалося новае жыццё аспіранта. Шварц загадзіў стаць навуковым кіраўніком Пікуліка.

Гады, якія правёў Міхаіл Міхайлавіч побач з вядомым вучоным, запомніліся на ўсё жыццё. Зрудзіцца, апантанасць, натхненне, патрабавальнасць акадэміка сталі прыкладам для маладога аспіранта. Ён шмат чаму навучыўся ў Шварца, а асабліва ж — удумлівай, карпатлівай рабоце над кожным фактам.

Там жа, у Свядлоўску, Міхаіл Міхайлавіч з поспехам абараніў кандыдацкую дысертацию на тэму «Эксперыментальнае вывучэнне росту і развіцця лічынак бясхвостых амфібіяў у прыродных умовах». Навуковым кіраўніком, настаўні-

рвання прыродных рэсурсаў і аховы прыроды нашай рэспублікі. Малады вучоны атрымаў адказнае і ганаровае заданне — правесці ацэнку ступені антрапагеннай трансфармацыі разнастайных прыродных комплексаў і стану натуральнага генфонду. Над гэтай тэмай, вельмі важнай у сучасны момант, калі ідзе меліярацыя Палесся, калі наогул уздзеянне чалавека на прыроду ўзрастае, працуе група маладых вучоных інстытута, кіраўніком якой з'яўляецца Пікулік.

Асабліва плённай была комплексная экспедыцыя па Прыпяці, Дняпры, Сожы. У яе рабоце прынялі ўдзел 32 чалавекі, у тым ліку два дактары навук, чатыры кандыдаты, адзінаццаць малодшых навуковых супрацоўнікаў. Асноўная мэта вучоных, якія ўдзельнічалі ў экспедыцыі, — правядзенне навукова-даследчых работ па ацэнцы магчымых змен фауны поймы Прыпяці пры яе абвалаванні і меліярацыі прылеглых тэрыторый.

Экспедыцыя вучоных пачалася ў Пінску. Рачны цеплаход на цэлы месяц стаў і домам, і месцам работы. Прыгажуня Прыпяць, якую апелі паэты, аб якой складзена шмат песень, паволі нясе свае воды да сівога Дняпра. Край, што ляжыць паабала яе, вялікі, шчодрый край, стане яшчэ больш багатым і вабыным. Тут, на вялікай прасторы, вядучае меліярацыйныя работы, ствараюцца новыя саўгасы, балоты пераўтвараюцца ў квітнеючыя палі. Але трэба дакладна ведаць, якія змены могуць адбыцца ў прыродзе, ці не пашкодзіць меліярацыя шматлікім відам жывёл, што спрадвечу жывуць тут, як іх найлепш захаваць.

Група, якую ўзначальваў у экспедыцыі Пікулік, прайшла па берагах Прыпяці і яе прыто-

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

САЛЮТ,
ФЕСТИВАЛЬ!

Рознакаляровыя п'яціпалёсткавыя рамонак ужо сёння — адзін з самых папулярных сімвалаў. Усё менш і менш часу застаецца да ўрачыстага адкрыцця XII Суветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. У Маскве сустрэнецца юнацтва планеты, з'яднае дзіван «За антымперыялістычную салідарнасць, мір і дружбу».

А пакуль — шырыцца фестывальны рух. Актыўны ўдзел у ім прымае і творчая моладзь нашай рэспублікі. Няштатны карэспандэнт «ЛіМа» сустрэўся з загадчыкам аддзела культуры ЦК ЛКСМБ У ПРАКАПЦОВЫМ і папрасіў яго расказаць пра падрыхтоўку да міжнароднага форуму.

— У гісторыі фестывальнага руху, якая налічвае амаль чатыры дзесяцігоддзі, шмат яркіх старбнак, значных падзей. Фестываль у сталіцы нашай Радзімы, асветлены 40-годдзем Вялікай Перамогі, несумненна, яшчэ раз прадэманструе рашучасць юнакоў і дзяўчат у барацьбе за мір, за самыя светлыя ідэалы. Актыўнасць моладзі напярэдні XII Суветнага — найвысокая.

Вядомыя беларускія творчыя калектывы — ансамблі «Песняры», «Верасы» і «Сябры» — правялі больш за сто канцэртаў-справаздач перад маладзёжымі аўдыторыямі. Сродкі для іх пералічаны ў фонд Маскоўскага фестывалю. Гэтай ініцыятыва атрымала шырокую падтрымку. На развіццё фестывальнага руху перадалі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі народныя дзіцячы ансамбль танца «Лялькі» з Баранавіч і ваяцкальна-інструментальны ансамбль «Чараўніцы». На сённяшні дзень фестывальнае «снарбонка» нашай рэспублікі — гэта

больш за два мільёны рублёў. Свой уклад у яе ўнесла таксама і моладзь Дзяржаўнага рускага тэатра БССР, брасцакага і магілёўскага абласных тэатраў.

Фестывальнае праграма мае быць надзвычай насычанай і разнастайнай. На ВДНГ СССР адкрываецца выстаўка «Моладзь Краіны Саветаў», наша рэспубліка будзе прадстаўлена на ёй асобным раздзелам. Шмат цікавых сустрэч адбудзецца ў «Міжнародным парку мастацтваў», які ствараецца ў маскоўскім ЦПКІА імя М. Горкага. Беларускі культурны комплекс спраентаваны нашымі маладымі архітэктарамі пад кіраўніцтвам А. Чарноўіча. У яго ўвойдуць пабудаваны ў нацыянальным стылі павільён, канцэртныя пляцоўкі, майстарні народных рамёстваў, сувенірныя кіёсы. Госці і ўдзельнікі міжнароднага свята пачуюць тут беларускую песню, убачаць, як пра-

цуюць ганчары, майстры п'яціцення з саломкі, разьбяры, прысутнічаюць на вясёлым кірмашы, панашуюць стравы народнай кухні.

У рамках культурнай праграмы XII Суветнага абдуцця выступяць 18 прафесійных, самадзейных і спартыўных калектываў з Беларусі. Сярод іх фальклорна-танцавальны ансамбль «Харошкі», ваяцкальна-інструментальны ансамбль «Песняры» і «Верасы», цымбальны аркестр Палаца культуры БССР, ансамбль «Рух» Маладзёжнага тэатра БССР і эстрадна-харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы».

Форум юнацтва ўсёй планеты набліжаецца. Моладзь нашай рэспублікі сустракае яго арганізавана, са святочным настроем.

М. ВАШКЕВІЧ.

КНИГАПІС

І. ШАМЯКІН. Гандлярка і паэт. Аповесць. На французскай мове. Мінск. «Юнацтва», 1984.

Творы народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна выходзілі асобнымі выданнямі на многіх мовах свету — рускай, таджыцкай, туркменскай, узбекскай, украінскай, эстонскай, польскай, сербахарвацкай, славацкай, чэшскай і інш. Кожнага яго новага кніжка атрымлівае шырокую чытацкую аўдыторыю. Так, аповесць пра гарадское падполле ў гады Вялікай Айчыннай вайны «Гандлярка і паэт», выпушчаная выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1976 годзе, перакладзена на рускую, украінскую, эстонскую, балгарскую і чэшскую мовы. Ціпер з ёю мае магчымасць пазнаёміцца франкамоўны чытач — выпушчана ле рэспубліканскае выдавецтва «Юнацтва». Пераклала твор М. Дзешавічына.

А. КУЗЬМІЧ.

АПАВЯДАННІ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАУ. На мангольскай мове. Улан-Батор, Дзяржвыдавецтва, 1984.

Анталогія аднаго апавадання, якая выйшла нядаўна ў сталіцы Мангольскай Народнай Рэспублікі, знаёміць чытача братамі краіны з лепшымі ўзорамі беларускай «малой» прозы за сем дзесяцігоддзяў. Усяго ў кнізе прадстаўлены 23 аўтары.

Адкрываецца зборнік твораў, якія сталі класічнымі ў нашай літаратуры яшчэ ў даваенны перыяд: апаваданні «Сяргей Карага» Якуба Коласа, «Вераснёвыя ночы» Кузьмы Чорнага, «Анчар» Змітрака Бядулі, «Генерал» Максіма Гарэцкага, «Андрэй Ляту» Міхася Лынькова. Побач з імі ў анталогіі змешчаны апаваданні Петруся Броўкі, Яна Скрыгана, Аляксея Кулакоўскага, Янкі Брыля, Мінолы Лупсянова, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Алеся Васілевіча, Васіля Быкава, Івана Навуменкі, Уладзіміра Караткевіча, Івана Пташнінава, Вячаслава Адамчыка, Івана Чыгрынава, Анатоля Кудраўца, Барыса Сачанкі, Міхася Стральцова, Алеся Жука.

Прадмову, у якой каротка асвятляюцца шляхі развіцця беларускага апавадання ад Якуба Коласа да сучасных аўтараў, напісаў Г. Амар. Пераклады для анталогіі зрабілі Д. Гангор, Л. Нарангэрэл, Н. Хайдар, Г. Амар, Д. Алігісайхан, Г. Дашдаваа, Д. Туяа, Х. Мэргэн, Б. Нарантуяа, Ю. Энхтуяа.

Л. БАРШЧЭУСКІ.

Артыкулы, якія склалі гэты зборнік, — плён шматгадовых выступленняў аўтара ў перыядычным друку. Аднак варта падкрэсліць, што Дзмітрый Бугаёў сур'ёзна, удумліва працаваў над многімі з іх, перш чым уключыць раней надрукаванае ў кнігу «Чалавечнасць».

Густа, ёміста напісаны артыкул «Самаадданае служэнне бацькаўшчыне», прысвечаны разгляду творчасці М. Гарэцкага. Д. Бугаёў быў у ліку першых беларускіх даследчыкаў пасляваеннага часу, якія панавуковаму зацікаўлена і грунтоўна ўзяліся за вывучэнне спадчыны класіка. У тым, што М. Гарэцкага мы ўсё часцей і часцей сталі называць класікам, немалая заслуга і Д. Бугаёва, яго артыкулаў і кнігі «Максім Гарэцкі» (1963).

гнуткіх формах абагульнення спалучаць і суадносяць розныя часавыя пласты. Крытык тонка раскрывае якасную спецыфіку быкаўскага эпічнага сінтэзу, калі рэальная плынь жыцця, ці, як прынята гаварыць, жыццё ў формах самога жыцця, актыўна ўзаемадзейнічае з сімваламі-алегарычнымі мастацкімі формамі, паглыбляючы і пашыраючы філасофскую сферу мастацкай праўдзівасці. Хацелася б спадзявацца (такія думкі прачытаюцца і ў артыкуле Д. Бугаёва «Эпапея працягваецца»), што новая аповесць В. Быкава будзе садзейнічаць актыўным наватарскім пошукам на шырокім фронце даследавання ваеннай тэмы.

Пра «Знак бяды», вядома, будучы яшчэ пісаць многія. У

хі спрэчным. Аўтар спасылаецца на эксперыментальныя доказы вучоных у галіне медыка-біялагічных і псіхалагічных праблем чалавека і прыводзіць словы М. Новікава аб тым, што «верлібр — чыста фармальна — пакідае пачуццё пэўнай трывогі, дыскамфорту. І дае эстэтычную асалоду ў гэтым сэнсе больш вытанчанай псіхіцы, можа быць, нават гэтым самым пачуццём дыскамфорту, незадаволенасці...» Ці не прэтэндуе ў такой кваліфікацыі М. Новікава верлібр на сваю, калі можна так сказаць, вышэйшасць у параўнанні з сілаба-тонікай? Мы маем на ўвазе ў першую чаргу словы пра тое, што верлібр нават «чыста фармальна» выклікае ў чытача адпаведныя пачуцці і арыентуе на задавальненне «больш

чы высокую рэпутацыю пісьменніка, аўтарытэт літаратуры і прэстыж самой крытыкі, артыкул Л. Ванковіча «Мая «Новая зямля», надрукаваны ў свой час у часопісе «Неман». Ён падкрэслівае, што аўтар збіўся тут «на вульгарызатарскае працыванне класічнага твора беларускай літаратуры», наносячы «прамую шкоду прэстыжу нашай крытыкі, яе аўтарытэту». Бескампрамісна паслядоўны ён і ў выяўленні недахопаў, уласцівых кнізе С. Карабана «Нарысы гісторыі беларускай савецкай крытыкі 20—30-х гадоў», рэцэнзіі В. Нікіфаровіча «Загадкай не змяніць эпоху», дзе з яўным парушэннем аб'ектыўнасці разглядаецца зборнік лірыкі Р. Семашкевіча «Субота», і інш. Д. Бугаёў імкнецца быць докладным у сваёй нязгодзе з тымі або іншымі палажэннямі сваіх апанентаў.

Не абмяжоўвае, не стрымлівае сябе Д. Бугаёў і ад таго, каб не ўступіць у палеміку з нашымі «масцітым» крытыкамі. Асабліва часта выклікае ён на палемічна-дыскусійны «дубой» В. Каваленку (артыкулы «Абапіраючыся на дасягнутае», «Пошукі новых падыходаў»). Гэта цікавая, яркая старонка яго кнігі «Чалавечнасць», дзе Д. Бугаёў найбольш імкнецца ўсё-такі не да падкрэслвання самога факта нязгоды з сваім апанентам, а да таго, каб у палеміцы і дыскусіі глыбей і паўней раскрыць ісціну, якую яго калега, вядома ж, таксама намагаецца адшукаць.

Але ў асобных месцах (так, урэшце, нам здалася) Д. Бугаёў у палеміцы з В. Каваленкам бывае залішне катэгарычным і, можа, нават не ва ўсім пераканальным. Ну хоць бы, напрыклад, там (артыкул «Абапіраючыся на дасягнутае»), дзе ён, не пагаджаючыся з Каваленкавым тлумачэннем кола-савецкай алегорыі пра промень-неслух, выказвае сваё меркаванне.

Відаць, неправамерна залішне гераізаваць «учынак» промень-неслуха, які па сваёй уласнай волі «адстаў свавольна ад сям'і», парушыўшы гэтым самым «сонца прыказанне»: дасягнуў разам з іншымі сваімі братамі-промянямі зямлі і «знішчыць цьмы там панаванне». Аднак жа і хмарка, якая шчыра прасіла промень дапамагчы, таксама была, хоць і прыгожай, але няшчаснай: Яна ад холоду дрыжала і нікала ў жудаснай муці. Прамень сонца шнода стала прыгожай хмарай, што ўмяляла ёй косы сонцам запласці.

І ён спыніўся і склінуўся
Перад няшчасцем хмарні

божай;
Яна — адна, навокал — жуд;
Пакельны холад, мрок і мут.

Падчас, відаць, усё-такі не проста і не лёгка бывае прыняць канчатковае рашэнне ў выпадку, калі чалавек, атрымаўшы цвёрды загад дапамагчы многім, на шляху выканання гэтай сапраўды велічнай задачы і высакроднай мэты нечакана сустракаецца ўсяго толькі з адным нейкім бедоком, нешчасліўцам, які таксама мае вельмі вострую і неадкладную патрэбу ў дапамозе. Дык як тут быць? Ці нельга ў дадзеным выпадку дапусціць, што Я. Колас, выкарыстоўваючы сімваламі-алегарычным спосаб інтэрпрэтацыі, імкнуўся ўцягнуць чытача ў арбіту больш глыбокага і напружанага філасофскага роздуму, і ў большай ступені ішоў на сустрэчу яму з пастаноўкай складанага і тонкага грамадскага пытання аб маральным выбары асобы ў складаных сітуацыях, чым з гатовымі і катэгарычнымі адказамі? Ці не было ў вырашэнні падобных пытанняў нешта праблематычна-дыскусійнае і для самога паэта?

Падкрэслім яшчэ раз, што зборнік артыкулаў Д. Бугаёва «Чалавечнасць» — сур'ёзна, грунтоўная праца таленавітага і добрасумленнага крытыка-даследчыка, цікавага, яркага палеміста.

Васіль ЖУРАЎЛЕУ.

ПІАФРАС ЧАЛАВЕЧНАСЦІ

Артыкул «Самаадданае служэнне бацькаўшчыне» механічна не паўтарае вышэй і палажэнняў гэтай кнігі. Аўтар знаходзіць шмат у чым нова, праблемны паварот, засяроджвае ўвагу на наватарстве М. Гарэцкага. Пытанне гэта важнае, цікавае і скіраванае не на нейкія лакальныя з'явы нашай літаратуры, а на значныя яе ідэйна-эстэтычныя асаблівасці. Гарэцкі адкрыў у многім новых пласты жыцця (у адлюстраванні праблемы інтэлігенцыі і народа, ваеннай тэмы і інш.) і глыбока даследаваў іх на розных узроўнях сацыяльна-псіхалагічнага аналізу і дакументальна-дзённікавых запісаў. Пра ўсё гэта ў працы Д. Бугаёва вядзецца тонкая і кваліфікаваная гаворка. Добра падсвечваецца яна сіслым і лаканічным малюнкам пісьменніцкай біяграфіі, а таксама вызначэннем ролі ў агульным мастацкім лёсе М. Гарэцкага-пісьменніка, яго нататак і карэспандэнцыяў, змешчаных на старонках «Нашай Нівы».

Цікавы і змястоўны артыкул «Эпапея працягваецца» пра В. Быкава. Сёння ўжо цяжкавата сказаць новае слова пра гэтага пісьменніка, бо пішуць пра яго шмат і ў нашай краіне, і за яе межамі. Знайсці тут сваю «дзялянку» не лёгка. Крытык скіроўвае сваю ўвагу на вытлумачэнне зусім не другараднай ні для тэорыі, ні для мастацкай практыкі праблемы — праблемы эпічнага асэнсавання рэчаіснасці.

В. Быкаў не напісаў ніводнага рамана, аднак ён з'яўляецца выдатным майстрам аповесці і, як пераканальна паказвае даследчык, узбагачае патэтыку гэтага жанру новымі прыёмамі і спосабамі мастацкага пазнання жыцця і чалавека. Мастацкая думка пісьменніка няўхільна «нарошчвае» тут сваю мускулатуру, павялічвае сваю моц ад твора да твора. Як вынікае з артыкула «Эпапея працягваецца», эпічная эвалюцыя В. Быкава дасягае найвышэйшага ўзроўню ў яго апошнім па часе напісання аповесці «Знак бяды». Тут — і плённы заканамерны працяг таго, што знойдзена, здабыта пісьменнікам за больш чым трыццацігадовую літаратурную дзейнасць, і паводнаму яркі і новы ўзлёт яго эпічнага мыслення, якое стала смялей і ў яшчэ больш рухомым і

рухомым і зменлівым кантэксце літаратурна-грамадскага жыцця гэты твор, трэба меркаваць, адкрываецца і некаторымі іншымі, уласцівымі яму важнымі асаблівасцямі, якія пакуль што (з блізкай дыстанцыі) ва ўсёй паўнаце і не праглядаюцца. Аднак бясспрэчным здаецца тое, што ўдумлівае слова Д. Бугаёва пра творчасць В. Быкава і такую выдатную мастацкую з'яву, як «Знак бяды», знаходзіцца сёння ў ліку найбольш аўтарытэтных і прафесійна спелых.

Багаты на свежыя думкі артыкул «Пра сучасную прозу». Матэрыял тут ахоплены вельмі шырока і разнастайна — творчасць І. Мележа, І. Чыгрынава, І. Шамякіна, Я. Брыля, А. Адамовіча, В. Быкава, І. Навуменкі, В. Адамчыка, В. Хомчанкі, Л. Дайнекі, В. Казько, А. Жука і інш. Натуральна, што такое багацце толькі імён вымагае ад аўтара быць гранічна сціплым, лаканічным, а падчас і проста тэзісным. Свой, спецыфічны пункт погляду ў Д. Бугаёва, напрыклад, на раманы «Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві» і «Свае і чужыны».

Шырока вядомыя працы Д. Бугаёва пра творчасць Максіма Танка. Яго артыкулы ў гэтым зборніку «Выдатны паэт славянскага свету», які ў верасні 1982 г. у скарачонай рэдакцыі друкаваўся на старонках «ЛіМа», працягвае і развівае важнейшыя іх лініі. Крытык імкнецца паставіць пытанне і знайсці на яго адказ: чаму творчасць М. Танка, глыбока, маштабна арыентаваная на раскрыццё інтэрнацыянальнага моманту ў жыцці народаў Савецкай краіны, славянскіх народаў і народаў свету, ніколі «не страчвае свайго ярка выяўленага нацыянальнага характару»? Паказваючы далёка ішчэ не рэалізаваны і не вычарпаны магчымасці сілабтанічнай сістэмы як выяўлена-адулюстравальнага фактара танкаўскага верша, Д. Бугаёў знаходзіць тыя матывы, што абумоўліваюць і паглыбляюць ўвагу паэта да верлібра, «самой сваёй рытмічнай дысгарманічнасцю як бы спецыяльна нацэленага на трывожны стан чалавечай душы». Крытык падкрэслівае неправамернасць рэзкага супрацьпаставлення сілаба-тонікі і верлібра па лініі іх эмацыянальных і пазнавальных магчымасцей, хоць арыентуе нас заўважыць у гэтых праявах формы дыялектыку няпростай і глыбокай змястоўнасці.

Адзінае нам здалася тут тро-

шкі вытанчанай псіхікі». Як мне ўяўляецца, здаровы скепсіс гуманітарнай думкі да такога, хай сабе, як нам кажуць, і заснаванага на эксперыменце вываду, быў бы на дадзеным этапе развіцця пазіі зусім не лішнім. Каб не здавалася розным версіфікатарам, што верлібр, які «паважае» асабліва глыбокую і арыгнальную думку (і ў асноўным ёю жыве), можа нешта вельмі істотнае значыць і ў чыста фармальным сваіх праявах.

Адметны падыход у артыкуле «Выдатны паэт славянскага свету» знайшоў Д. Бугаёў да выяўлення мастацкіх якасцей прозы М. Танка і, у прыватнасці, яго «Лістоў календара».

Як вельмі станоўчую рысу, уласціваю почырку Д. Бугаёва, можна было б назваць стыльвы поліфанізм яго творчай манеры. Ён аднолькава свабодна адчувае сябе ў розных жанрах літаратуры, не зніжаючы пры гэтым высокі ўзровень прафесіяналізму. Вузкая спецыялізацыя, пры ўсім яе станоўчых вартасцях, падчас усё-такі перашкаджае нам выходзіць на шырокія абагульненні.

Парушаючы храналагічна-лінейны прыціп разгляду новай кнігі Д. Бугаёва, скажу пра той раздзел, які прысвячаецца крытыцы. Гэта, на наш погляд, надзвычай важная і важная частка зборніка, насычаная глыбокімі і змястоўнымі думкамі, вывадамі, прасякнутая страснай і шчырай грамадзянскай заклапочанасцю аўтара пра сённяшні і заўтрашні дзень нашай літаратуры.

У артыкулах пра сваіх калегаў па літаратурна-крытычным цэху выяўляецца і такая прывабная асаблівасць яго таленту, як уменне спакойную, ураўнаважаную і засяроджаную хату аналітычнай думкі пераклучыць на лініі яе дынамічнага руху, дыскусійнага і палемічнага развіцця. І наадварот. У Д. Бугаёва тут ёсць чаму павучыцца нашым маладым (ды і некаторым старэйшым) крытыкам, якім іншы раз не стае гэтай вольнай і належнага ўмення спалучаць палеміку і аналітыку.

Палемічнае слова крытыка нярэдка бывае досыць суровым і рэзкім, іранічна-з'едлівым і саркастычным, калі справа датычыць прадурзятасці, наўмыснасці, прэтэнцыёзнасці ці недастаткова прафесійнага падыходу да літаратуры. Д. Бугаёў, напрыклад, вельмі сур'ёзна крытыкуе, абараняю-

У прадмове да апошняга, шацітомнага Збору твораў А. Т. Твардоўскага Канстанцін Сіманаў піша: «І я думаю, што мы маем права ўжо сёння назваць гэтага... чалавека вялікім паэтам — настолькі неаспрэчаныя маштабы зробленага ім і маштабы яго ўплыву на шматмільённага чытача, гэта значыць — у канечным выніку — на жыццё грамадства». І далей зазначае, што ўжо апублікаваныя пазмы «Краіна Муравія»

гя іншыя, — усё гэта яны, людзі мазольнай працы, на якіх трымаецца жыццё, лад, свет, гэта ў поўным сэнсе слова — народ, неад'емнай часцінкай якога быў і сам паэт.

Немагчыма назваць каго-небудзь іншага з сучаснікаў-паэрацімаў Твардоўскага, хто быў бы ў сваёй творчасці так цесна знітананы з народам і яго лёсам, хто б гэтак блізка браў да сэрца трывогі і клопаты, боль і радасць народа, і хто

стата, гэтак жа як і Пушкіным, як і Талстым — у дзесятым або нават у дваццатым варыянце, пасля дзесяткаў і нават соцень паправак, пасля катаржнай, хача і радаснай, працы...

Скажам, пасля ўсяго сказанага, і астатняе: не было на працягу 40—70-х гадоў ва ўсёй савецкай літаратуры паэта, чья б прысутнасць у духоўным жыцці грамадства была настолькі адчувальнай, чый творчы і грамадзянскі аўтары-

ВЯЛІКІ НАРОДНЫ ПАЭТ

«стала пачаткам усё больш шырокага ўсведамлення таго, немалаважнага для нашай літаратуры факта, што ў ёй паявіўся паэт, які абяцае стаць сапраўды народным».

Так, сёння можна ўжо на ўвесь голас гаварыць тое, што мільёнам сумленых чытачоў было зразумела і пры жыцці паэта: ён — сапраўды вялікі і сапраўды народны. І, мераючы самай высокай меркай, у рускай савецкай паэзіі апошняга паўстагоддзя побач з Твардоўскім паставіць няма каго.

Немагчыма назваць другога сучаснага яму паэта, хто б гэтак глыбока і верна, як ён, адчуваў і разумеў рускі народны характар, усё лепшае ў гэтым характары, самае істотнае, вызначальнае, самае трывалае, непадлеглае эрозіі часу, хто б гэтак ясна бачыў характар і багацце душы народа, высокасць і чысціню народнай маралі, у каго б было такое веданне народнага жыцця-быцця, народнага побыту, культуры, традыцый, звычайў, фальклору, мовы. У Твардоўскага было незвычайнае чужыне на людзей з народа, людзей працы, якіх ён больш за ўсё паважаў і цаніў, з якімі любіў сустракацца і гутарыць, і чый суд быў для яго і самы высокі, і самы справядлівы. Усе, без выключэння, яго героі, што ўвайшлі ў свядомасць, у памяць, у жыццё мільёнаў чытачоў як рэальныя жывыя асобы, — і Мікіта Маргунок, і Васіль Цёркін, і Ганна Сіўцова, і цётка Дар'я, і мно-

быў бы такі паслядоўны ў гэтай сваёй чалавечай і грамадзянскай пазіцыі, у гэтай сваёй вернасці народу і яго жыццёвым прынцыпам, яго маралі, яго этычным і эстэтычным ідэалам: ніякага адхілення ўбок, у дробнае, у другараднае, у позу і самалюбаванне, у літаратурныя забаўкі і хітрыкі, у тое, пра што можна было б сказаць: «гэта — ад лукавага!»

Немагчыма назваць сучаснага яму ў рускай паэзіі майстра слова, у творчасці якога быў бы ў гэткай ступені арганічны лад і склад народнай гаворкі, вуснай, жывой, гутарковай мовы, у каго б было такое багацце інтанацый і рытмаў, такая гнуткасць і натуральнасць радка, фразы, у каго б было гэтулькі сапраўды народнага гумару — змястоўнага, трапнага, дасціпнага, нязмушанага, іскрыстага смеху. І А. Бунін, прачытаўшы «Васіля Цёркіна», напісаў: «...Я ўвесь у захапленні ад яго таленту — гэта сапраўды рэдкая кніга: якая свабода, якая чужоўная ўдаласць, якая трапінасць, дакладнасць ва ўсім і якая незвычайная народная, салдацкая мова — ні сучка, ні задзірынка, ні аднаго фальшывага, гатовага, гэта значыць літаратурна пошлага слова!» Мы часта, нават дзе і не трэба, карыстаемся ў ацэнках твораў выразам «высокая прастата». Да творчасці Твардоўскага гэтая характарыстыка падыходзіць найлепш. А дасягалася ім яна, гэтая пра-

тэт быў бы гэтакім высокім, да чыйго голасу гэтак бы прыслухоўваліся паэты-сучаснікі, чым судом, чым словам гэтак бы даражылі. Не дзіўна, што рэдагаваны ім часопіс «Новый мир» стаў трыбунай небывалага грамадскага рэзанансу, а «Твардоўскі» перыяд яго існавання ўвайшоў у гісторыю савецкай журналістыкі як адна з яе самых яркіх і слаўных старонак.

Вялікі рускі паэт Вялікі паэт савецкі. Паэт усенароднага прызнання. Нам, яго беларускім чытачам, радасна ўсведамляць, што да яго творчага лёсу Беларусь мае самае непасрэднае дачыненне, што многае ў творчым абліччы паэта, у тым, што складае яго адметнасць, глумачыцца яго беларускім паходжаннем. Можам і паганарыцца, як-то кажучы! І чаму б сягоння не нагадаць самім сабе пра гэта?

Сваё першае выбраанае (1947 год) Твардоўскі адкрыў аўтабіяграфіяй «О себе», якая пачынаецца наступным абзацам: «Мова, на якой я гаварыў у дзяцінстве, была блізкая да беларускай. Гэта тлумачылася не толькі блізкасцю этнаграфічнай мяжы, але і тым, што продкі мае былі родам з Мінскай губерні. Пасля, пазнаёміўшыся з узорамі беларускай літаратуры і фальклору і пачуўшы жываю гаворку Беларусі, я адчуў іх як нешта роднае мне. Сляды гэтай моўнай стыхіі няцяжка адкрыць ва ўсім, што напісана мной у вершах і прозе».

Сляды гэтай моўнай стыхіі...

Ну, так, яны кідаюцца ў вочы нават пры беглым азнаямленні з творчасцю паэта, асабліва — даваеннай і ваеннай пары. На пагляд непраніклівы, павярхоўны — яны праступаюць перш за ўсё ў лексіцы. Сапраўды, беларускіх слоў у Твардоўскага вельмі многа: скібка, кужаль, посуд, ляды, сажалка, мітусіцца, галлё, кафля, кассё, жыллё, грунт, буйны (у значэнні — вялікі) і інш. Але калі б справа датычыла толькі лексікі, то пра «сляды моўнай стыхіі», мабыць, не было б патрэбы і гаварыць. Вунь і ў Распуціна трапляюцца беларускія словы — ад аселых у Сібіры перасяленцаў-беларусаў, і ў Астаф'ева, і ў многіх іншых сучасных рускіх паэтаў і празаікаў. Але ні пра кога з іх не скажаш, што ў іх творах чуецца беларускамоўная стыхія. Як русізмы ў Коласа ці паланізмы ў Купалы ні ў якой меры не перайначваюць беларускую прыроду іх мовы, яе дух, яе гучанне.

На ўрачыстым вечары, пры-

свечаным 100-годдзю Янкі Купалы, які адбыўся ў Маскве ў Вялікім тэатры, народны паэт Татары Сібат Хакім сказаў (цытую па памяці): «Не ведаю, чаму, але ў мяне заўсёды, яшчэ з маладых гадоў, было адчуванне і ўражанне, што Твардоўскі — паэт беларускі...» Вельмі цікавае прызнанне, ці не праўда? Прызнанне чытача «з боку» — які вывучаў рускую мову па кнігах, па творах рускіх пісьменнікаў. Для такога адчування і ўспрымання пранікліваму чытачу Сібату Хакіму асобных беларускіх слоў — як бы многа іх ні было ў Твардоўскага — не хапіла б. Таму што не адметнасць лексікі перш за ўсё робіць пагоду: у лексіцы славянскіх народаў агульных слоў тысячы. Пагоду робіць сінтаксіс. Будова сказа. Цячэнне слоў. Музыка фразы. Тое, у чым дух мовы. Яе глыбінная сутнасць. Яе мысліцельная прырода. Тое, што ў генах і перадаецца з генамі. Тое, што сам паэт адчуў, «як нешта мне роднае». Не мо-

Аляксандр ТВАРДОЎСКІ

Я забіты

пад Ржэвам

Я забіты пад Ржэвам,
У багністым балоце,
У пятай роце,
На левым,
Пры няшчадным налёце.

І не чуў я разрыва,
І не бачыў успышкі,—
Нібы ў прорву з абрыва—
І ні дна, ні пакрышкі.

І ва ўсім гэтым свеце,
У бязмежнасці ўсёй,
Ні пятлічкі, ні лычкі
З гімнасцёркі маёй.

Я—дзе цягне карэнне
Сок у цемры начной;
Я—дзе воблакаў цені
Ходзяць над збажыной;

Я—дзе пеўневыя спевы
Будзяць досвіткам свет;
Я—дзе ветру павевы
За машынамі ўслед;

Там, дзе гаем травінкі
Абступаюць плато,
Там, куды на памінкі
Не прыходзіць ніхто.

Падліччыць вы павінны,
Колькі часу назад
Быў названы былінны
Горад наш Сталінград.

Біла моц агнявая,
Дол крывава ржавеў.
Я, забіты, не знаю:
А ці вызвален Ржэў?

Ці ўтрымаліся нашы
Там, дзе баюхна Дон?...
Гэты месяц быў страшны:
Перамога ці скон.

Ці пад дрэвамі голымі
Дон за ім ужо быў,
Ну, а можа, ён коламі
Шлях да Волгі прабіў?

Не, няпраўда. Гарачых
Ён не выйграў атак!
Не і не! А іначай
Нават мёртваму—які?

Ды і ў мёртвых, бязмоўных,
Есць уцеха адна:
Палі мы за Радзіму,
Засталася—яна.

У ліхой паняверцы
Позірк сэрцаў пагас,
На зямлі на паверцы
Выклікаюць не нас.

Нам свае баявыя
Не насьці медалі.
Гэта ўсё—вам, жывыя.
Мы ж належым зямлі.

Быў з нас кожны, як колас,—
Сын палетку свайго...
Хай не чуцен наш голас,
Не забудзьце яго.

Так, вы мусілі з бітвы
Вырваць вогненны плён,
Бо пракляцце забітых —
Самы страшны праклён...

Пасля тога налёта—
Я ў зямлі без магілы,
Тым, што сталася потым,
Смерць мяне абдзяліла.

Тым, што, можа, даўно
Вас сагрэла лагодна,

Хай жа будзе яно
З нашай праўдаю згодна.

Землякі, можа, вы
І за Дон не ўцякалі,
Але ў тыле Масквы
За яе паміралі.

І на волжскай зямлі
Вы капалі акопы,
І з баямі дайшлі
Да глыбіняў Еўропы.

Ані слых, ані зрок
Не забыў, бесумненна:
Быў апошні той крок
На дарозе ваеннай.

Тая пядзя зямлі
Ад якой не пазбыцца,
Ад якой не магілі
Мы ніяк адступіцца.

Тая рыса вайны,
За якую ўставала
З-за салдацкай спіны
Ззянне кузняў Урала.

Гнаць назад вам і біць
Тых, хто лёсам пракляты.
Землякі, можа быць,
І Смаленск ужо ўзяты?

Вы чужынкаў граміце
На другім рубяжы,
Можа быць, да граніцы
Падступілі ў імжы!

Можа быць... Хай жа
споўніцца
Слова клятвы святой! —
Быў названы, як помніце,
І Берлін, пад Масквой.

Вы дашчэнту стапталі
Моц варожай зямлі...

Калі б тыя, што палі,
Хоць бы плакаць магілі
Каб салюты ўрачыстыя
Нас, нямых і глухіх,
Што адданы вячыстасці,
Уваскрасілі на міг,

О, таварышы верныя,
Там, дзе кроў і вайна,
Ваша шчасце нязмернае
Вы адчулі б спаўна.

У шчасці тым, што не сцерці,
Наша родная часць,
Абараная смерцю
Доля, вера і страць.

Наша ўсё! Мы не хіблілі
У цяжкой барацьбе.
Нас усё-ткі не выбілі—
Наша ўсё пры сабе.

Хай святло і прастор
Вам належаць нязменна.
І жывым не ў дакор
Гэты голас сумленны.

На вайне мы і вы
Знітавалі сваяцтва.
Той, хто паў, хто жывы,—
Повязь вечнага брацтва.

Нам не вінны жывыя,
Хто прадоўжыў наш лёс,
Хто сцягі баявыя
Да Берліна данёс,

Каб за нашае шчасце
І за ўладу сваю
Крокам далі упасці
Так, як мы, у баю.

Я забіты пад Ржэвам,
Тым, які ля Масквы,

Дзе вы, воіны, дзе вы,
Хто застаўся жывы?

У сталіцах мільённых,
Сёлах, дома ў сям'і?
У палках, батальёнах
На не нашай зямлі?

Ах, свая ці чужая,
У смугу ці пургу...
Я вам жыць завяшчаю,—
Што я болей магу?

Завяшчаю заўсёды
Вам шчаслівымі быць,
І Радзіме, Народу
Па сумленню служыць.

Пры сустрэчы з журбою
Не хіліць галавы,
Лікаваць—не з хвальбою,
Калі выйгралі вы.

І, баронячы свята
Шчасця мірнага час,
Не забудзьце салдата,
Што загінуў за вас.

Пераклаў Пятрусь МАКАЛЬ.

У часіну міру

На гэтым свеце ўсе народы
Благаславіце светлы час!
Цяжкія адгрымелі годы,
Што на зямлі засталі нас.

Яшчэ зямля гарматы студзіць,
Сляды крыві ў пяску відны.
Ды мір настаў. Уздыхніце,
людзі,
Вы перайшлі парог вайны.

Vasilij Bykov
EEN TROEP WOLVEN

У восьмым нумары часопіса «Иностранная литература» за мінулы год пад рубрыкай «Савецкая літаратура за мяжой» змешчаны рэдакцыйны артыкул, у якім гаворыцца: «Васіль Быкаў, паводле звестак ЮНЕСКА, апублікаваных і ў нашым друку, з'яўляецца адным з самых чытаемых у свеце пісьменнікаў». Па стане на 1 студзеня 1985 года толькі ў СССР выйшла 110 выданняў кнігі народнага пісьменніка рэспублікі (у тым ліку ў Беларусі 26 выданняў). Больш за сто выданняў кнігі выйшла за мяжой. Можна сказаць, што не праходзіць і месяца, каб у свеце не з'явілася кніга Васіля Быкава. Асаблівай папулярнасцю творы беларускага пісьменніка карыстаюцца ў Еўропе.

Нядаўна прыйшлі прыемныя падарункі з Даніі і Нідэрландаў. Капенгагенскае выдавецтва «Мунісгард» выпусціла ў перакладзе Мэрэтэ Крузе на дацкую мову апошнюю «Воўчя зграя». У выдавецкай анатацыі даюцца некаторыя штыры да асабліва вясёлай барацьбы савецкіх партызан у тыле нямецкіх войскаў у час другой сусветнай вайны. Анатацыя знаёміць дацкага чытача са зместам кнігі: у час блакады партызанскі атрад «адбіў некалькі атак немцаў. Партызан Ляўчук быў паранены ў плячо, і начальнік штаба вырашыў, што Ляўчук выведзе невялікую групу... Акрамя Ляўчука, група складалася з цяжка параненага парашутыста, старога ездавога і радысткі, якая была цыгарнай. Гэтая аперацыя праходзіла драматычна».

На сюжэт і драматызм падзей апавесці «Воўчя зграя» звернута ўвага таксама ў анатацыі да выдання твора на галандскай мове. Які выйшаў у амстэрдамскім выдавецтве «Сімон» у перакладзе Іоні Броўд.

«Воўчя зграя» выдавалася на Кубе, у ЗША, Польшчы, Румыніі, Чэхаслававіі, Югаславіі, Японіі.

А. ГАРДЗІЦКІ.

НОВАЯ СЕРЫЯ «ЮНАЦТВА»

«Любіце Радзіму, ганарыцеся ёю» — новая серыя выдавецтва «Юнацтва», якая адрасуецца старшакласнікам. Сімвалічна, што яна адырылася зборнікам вершаў беларускіх паэтаў, загінуўшых у гады Вялікай Айчыннай вайны, «Вяртанне». Усе яны — З. Астапенка, Л. Гаўрылаў, А. Гейза, А. Жаўрун, А. Коршак, М. Сямашка, М. Сурначоў і іншыя — у кнізе прадстаўлены творы пяцінаццаці аўтараў — сваім жыццём даназалі, што значыць быць адным з Радзімы.

Зборнік разлічаны на ўсесаюзнага чытача. Сіла яго і пераклаў вершы на рускую мову І. Бурсаў. Удала кампанаваны асобныя раздзелы, што ўяўляюць сабой як бы невялічкія кніжачкі жонкага паэта. Са сваёй нававай, з лананічным паведамленнем аб месцы і абставінах гібелі, што нагадвае сабой радкі пахавальнай.

Шчымымі ўсхваляваную прадмову «Сурвал памяць» напісаў М. Аўрамчык, які ведаў загінуўшых паэтаў.

С. ВАКУЛЕНКА.

ПРА ЁЗНАГАРОДУ

(Урывак з паэмы «ВАСІЛЬ ЦЕРКІН»)

Не, сябры, а я не горды,
Не заглядваючы ўдаль,
Так скажу: нашто мне ордэн?
Згодзен я і на медаль.

На медаль. І то не к спеху.
Вось закончылі б вайну,
Вось бы ў госці я прыхаў
У лясную старану.

Выйсці б з гэтай калатнечы...
Тут ваюй, а не гадай,
А медаль заўжды дарэчы
Мне тады яго падай.

Забяспеч, калі дастойны.
Я кіруюся адным:
Мусіць выгляд быць прыйстойным —
Чалавек прыйшоў з вайны.

Сцежка з роднага паўстанка
У сяло вядзе сама.
Я прыйшоў, а тут гулянка.
А няма? Ну, хай няма.

Я ў другі калгас, і ў трэці —
Родная вакол зямля.
Быць не можа — ў сельсавеце
На гулянку траплю я.

Завітайшы на вясоркі,
Хоць не горды чалавек,
Я б не стаў курыць махорку,
А дастаў бы я «Казбек».

І сядзеў бы я па праву
Там, якраз, сябры мае,

Дзе дзіцём хаваў пад лаву
Ногі босыя свае.

Я б дыміў і пры спатканні
Частаваў усіх бы я.
І на ўсякія пытанні
Я б адказваў спакваля.

— Як ды што? — Бывала ўсяк там.
— Цяжка? — Цяжкасці былі.
— Шмат хадзіў ты у атаку?
— Выпадала хоць калі.

На вясорках тых дзяўчаты
Не зважалі б на хлапцоў,
Толькі слухалі б заўзяты
Скрып вайсковых рамянёў.

І была б між іх дзяўчына
Уся падобная вясне...
І медаль такой часінай
Ну вось так патрэбен мне!

Выйсці ў круг перад народам,
Як завуць яе спытаць...

— Ордэн гэткаю нагодай
Не паўрэчы быў бы так?
Вось сядзіш ты на вясорках
І яна сястра вясне...

Не, адрэзаў Вася Цёркін
І ўздыхнуў. І зноўку: НЕ.
Не, сябры, нашто мне ордэн,
Не заглядваючы ўдаль,
Я ж сказаў, што я не горды,
Згодзен я і на медаль.

Пераклаў Іосіф СКУРКО.

А. Т. Твардоўскі на плошчы вызваленнага Віцебска.
26 чэрвеня 1944 г.

са». Ён быў рэдактарам першай анталогіі беларускай паэзіі на рускай мове і шмат душэўнага старання прыклаў, каб яна выйшла. А як ён любіў і ведаў беларускія народныя песні! Як натхнёна, часта і хорша спяваў іх у сяброўскіх застольях! «Перапелачка», «А ў полі вярба», «Ой у полі ружа расцвіла», «А у лузе касец косіць», «Лятуць, лятуць белы лебедзі пера сад», «Хопіць піць, хопіць піць», «Бывайце здаровы» — вось толькі частка з тых, што, па сведчанню сяброў і блізкіх, родных, былі яго любімымі. Некаторыя з іх, як вядома, паэт выкарыстаў у сваіх творах.

Нядаўна я перачытаў нарысы і нататкі А. Т. Твардоўскага пра Беларусь і беларускі народ, пра нашу літаратуру, паэзію, песні. Вось некалькі радкоў з далёкага ліпеня 1944 года: «Адна гэта песня, якую балюча было пачуць у дні, калі ўся беларуская зямля ляжала за лініяй фронту, адна гэта простая, задушэўная і жартоўна-ласкавая песня — лепшае сведчанне прыгажосці зямлі і народа, які насяляе яе, народа са шчодрым, шчырым і вясёлым сэрцам». І яшчэ — там жа: «Прыйдзе час, горад ажыве, абдуецца і ўстане, як і ўся Беларусь, у сваёй своеасаблівай красе, панявечанай, але не ўмярзенай. Нельга ў народа адняць яго творчы дар, яго невычэрпную стваральную сілу ў мірнай працы, яго непакіснасць у суровай барацьбе, яго здольнасць у любых выпрабаваннях выяўляць па-свойму сваю неўміручую душу». Мала хто з саміх беларусаў так пранікнёна, з такім шчырым — да слёз — пачуццём пісаў пра наш родны край і яго людзей. І чым жа перш за ўсё гэта можна растлумачыць, як не яго падсвядомым адчуваннем сваёй кроўнай роднасці з гэтай зямлёй і яе народамі?

Народ «шчодрата, шчырага і вясёлага сэрца» адчуў глыбокую пашану і гарачую любоў паэта і плаціць яму, яго памяці — чым далей, тым больш — удзячнасцю. Плаціць сваёй пашанай і любоўю. Ён — у сэрцы народа. Гэтак жа — як Пушкін, як Лермантаў, як Някрасаў. Гэтак жа як Блок, як Маякоўскі, як Ясенін. Вялікіх нават і ў вялікай рускай паэзіі — нямнога. Ён — адзін з іх, сапраўды вялікі і сапраўды народны.

НІА ГІЛЕВІЧ.

жа быць сумнення, што ў гэтай «нешта» ўваходзяць і асабліваці свабоды і свабоды свабоды адметнасць погляду на жыццё і на людзей, і непаўторны характар гумару, смеху (а гэта вельмі істотны кампанент у тым, што мы называем «душой народа») — г. зн. у псіхічным складзе нацыі. Заўважым, як у гэтым сэнсе адрозніваецца Твардоўскі ад усіх рускіх паэтаў — і папярэднікаў, і сучаснікаў, яго стыль, яго почырк — ад іх стылю і почырку).

Радкі з нарыса Твардоўскага «Лявоніха», напісанага ў 1944 годзе, паўвядваюць сказанае. «Ах, «Лявоніха»! Упершыню я пачуў твой слаўны, захаватагарэзлівы і разам тужліва-пяшчотны лад даўно-даўно, не толькі да вайны, задоўга да юнацтва, у дзяцінстве, недзе ў родных мясцінах, куды яго выпадкам занесла, можа быць з якім-небудзь кірмашовым музыкам. І, бадай, ён і тады ўжо штосьці напамінаў мне, нібыта ён увайшоў у маю душу не вядомым шляхам яшчэ раней» (падкрэслена мною. — Н. Г.). Бясспрэчна, — яшчэ раней. З нараджэння ўвайшоў. Ад беларускаў-бацькоў, ад беларускіх дзядоў і прадаў перадаўся.

Таму і цягнуўся ён праз усё жыццё душою да беларусаў, да беларускай літаратуры, да беларускіх пісьменнікаў. Успамінаючы гады вучобы ў Маскоўскім інстытуце філасофіі, літаратуры і гісторыі, паэт Леў Озераў піша, што заўсёды бачыў Твардоўскага ў кампаніі Алеся Жаўрука, Андрэя Ушакова і іншых студэнтаў з Беларусі: «Яны пастаянна гаварылі аб беларускіх справах... Гэта было своеасаблівае беларускае зямляцтва ў інстытуце». І далей: «Ён, высокі, стройны, з непаспешліва-раздумлівай паходкай, неназойлівы, горды, засяроджаны, са сваёй пастаянай думай — выгледзеў ужо і ў тую пару важаком, гэтакім Кастусём Каліноўскім, сярод студэнтаў-іфіліяцаў».

Ён да канца дзён сваіх моцна сябраваў з Куляшовым, неаднойчы і вельмі пахвальна пісаў аб яго паэзіі. Ён благагаў перад Купалам і Коласам. Чытаючы на памяць па-беларуску вершы Купала, з захапленнем усклікаў: «Ах, гэта быў вялікі стары, зусім ляпросты стары!» Пз сведчанню А. Кандратовіча, Твардоўскі гаварыў: «Беларусы варты добра-звычайнай увагі, у тым ліку і празаікі. Пра паэтаў я ўжо не кажу, паэты ў іх першага кла-

●
Імёны ёсць і ёсць такія даты,
Напоўненыя сутнасцю яны.
Мы ў буднях перад імі
вінаваты,—
Не замаліць па святых нам
віны.
Ні словамі, ні музыкай,
ні згадкай
Не заглушыць іх памяці
святой.
І ў нашых будучы жыццё яны
нашчадках,
Што, можа, нас пакінуць
за сабой.

●
Да горкіх дум пакрыўджанай
персоны
Не выклікаць спагаду добрых
душ.
Жыць, як жывеш, сваім
жнівом бяссонным,—
За гуж узяўся—не кажы:
не дуж.

●
Не саступішы са сваёй дарогі,
Не адступішы,—быць самім
сабой.

●
Так жыць, каб не пайшло
жыццё на збой,
Каб лёс любы знайшоў
у ім падмогу
І нейкую душу пакінуў боль.

●
З ранами ноччу цяжэй
саўладаць,—
Можа, іх боль не сцішаўся
ніколі,
Каб не пачулі другія, салдат,
Як падывяеш ты ноччу
ад болю.

●
Быццам за тысячы вёрст
уначы
Гэтыя спячыхы добрыя людзі
Наперагонкі, хто як храпучы,
Гімны табацы пяюць
і прастудзе.

●
Той на свісцёлцы, а той
на трубе.
Ранкам забудуцца словы
папроку:
Не вінаваты яны, што табе
Дыхаць балюча і так адзінока.

●
Дзень мінуў, ды не ў поўным
спакоі
Горад змоўк, удыхае праз сон
Свежы пах панатоўванай
хвоі—
Свята пах і азмірочаных
дзён.

●
Сакавіцкая поўнач. Змрок
шэры.
Што за ім—за світалнай
зарой—
Проста дзень альбо цэлая
зра
Заступае ужо на пастой.

●
Па туманых ярах
адвінелі
Гаварлівыя воды вясны.
І пайшла яна крокам
нясмелым
У міжрэчча Пахры і Дзясны.
Дзе дарогай прамою,
дзе кружнай—
Паўз шашу, паляваю мяжой.
І прыматыя, потная дружна
Пацягнулася руць за вясной.

●
Ты у чым хочаш гэты свет
віні,
Не абыходзь сябе, слуга
народа,
Ды ні пры чым прырода
і пагода:
Напоўнены дабром на схіле
года,
Як яблыкі антонаўскія, дні.
Спакойныя і высвечаны ярка,
Як падарункі-дні, усе
без хмаркі,
Ледзь-ледзь звяняць лістотай
залатой

●
І у Маскве самой,
і пад Масквой,
І недзе, можа, і у пражскім
парку.

●
Перад такой загадкавай
зімой
Якіх яшчэ трывог
і узрушэнняў,
Такі іскрысты гэты свет
асенні,
Такі салодкі ўдых і выдых
мой?

●
Знайду, даведваюся сам
Пра ўсе свае пралікі.
На памяць іх згадаю вам,—
Без прапісных падлікаў.

●
Вялікаму за свой спакой
Баяцца? — Смешна слухаць.
Не стойце толькі над душой,
Не дыхайце над вухам.

●
Я ўдзячны за ранне такое,
Што дорыць гадзіны і дні
Ляснога — не сну, а спакою,
Марознай красы ў цішыні.

●
Калі над прагнутаю сцяжынкай
Яліны застыла маўнаць,
Сняжынкі, адной парушынкі
Баяцца з галінак страсаць.

●
За шчасце, што просіцца
ў слова,
Не знаю, чаму ці каму —
Падзякаваць, можа, часткова
Сягоння — сабе аднаму.

●
Сям-там дымок садавага
кастра
Скаціўся на задворкі
і за хаты.
Яшчэ пажухнуць лісцю не пара,
Дажджы не змылі колераў
стракатых.

●
Яшчэ зямля з дзярнінкаю
сухой
Не дышае зляжаласцю
і тленнем,
Хоць вывернула белае карэнне,
Кладзецца пад лапатай
на спакой.

●
Яшчэ не час для непагадзі
соннай,
І граць не цягнуць боты
за сабой,
Бадзёрцыца пацешна раніцой
Узрост адпачывальна-
пенсіённы.

●
І ўжо за тое блаславі гады,
Што ад клопот не ведаюць
адвычкі.

●
Рабі спакойна справу, а тады
Без панікі збірай свае пажыткі.

●
Пераклаў Юрась СВІРКА.

Сяргей ПАНІЗНІК

Працяг

Зноўку салдаты
сталі у шэраг:
горды Даватар,
смелы Машэраў;
Зіна Партнова
З бацькам Мінаем...
Сёння мы зноў іх
успамінаем.

Час неласкавы,
раны і страты...
Успамінаем
годы і даты,
вернасць Харужай,
ярасць Гастэлы...
Росы на ружах.
Зоркі на стэлах...

Памяці порах
перамінаем:
мы—з непакорных
і незгінальных.
Мірныя годы
ў шчасці праўдзівым,—
наша работа
светлай Радзіме!

Два словы

Не стоміцца сэрца, пакуль берагі
любяць прыдзвінскія хвалі.
Два словы чароўныя «...мой дарагі»
мяне тут
праз годы
прызналі.

І я не магу размінучца з табой,
о памяць юначага краю.
Прыдзвінскіх бароў
густакронны
прыбой
я слухаю—і заміраю...

І зноў уздымаецца сплах над ім
рабінавай ночы басовай.
Лявонпаль!
Навекі
я буду тваім
ахоўнікам, вартай бяссоннай.

І словы каханьня вятры не знясуць
за вострава сыпкія кручы.
Тут любяць,
тут помняць,
тут варту нясуць
у гонар двух словаў жывучых.

«Кахаю цябе»...—паўтараю наноў.
І хвалі любяць усцешна
Далёкія вёсны, гуканне званоў,
расінкі
лявонпальскіх
сцежкаў.

Спадчыннікі

Адаму МАЛЬДЗІСУ

Будучыня, моцны твой падмурак!
Для усіх—зямлян і землякоў—
вырасталі помнікі культуры,
памяць нерастрчаных вякоў.

Мы—ахова памяці і працы.
Спадчыну—на крошкы!—не паруш.
Не крыжамі сёння забяўляцца,
— помніць пра распяці гнеўных душ.

Бо цаглінка кожная у замку—
нашых продкаў скамянелы крык.
Толькі праца—вечная! І заўтра
праца—наш надзейны мацярык.

На дарозе творчага сталення
нам любоў за вернага ганца.
У тваіх, Радзіма, пакаленняў
столькі працы—не відаць канца!

Сваякі

120-му дню нараджэння
Яніса РАЙНІСА.

Ішлі разведчыкі плямёнаў,
спыняліся каля ракі.
На «Свайкі!»—покліч утрапены—
паролем кліч быў: «Сваякі!»
Страла
не выпускала джала,
цішэла з дзідаю крывой.
Сваяцкая мяжа ляжала
не спырская крывёй.
Мы вырасталі, урасталі
у немяжоўныя вякі...
Па сёння чую
— Свайкі!

Далі
мне паўтараюць:
— Сваякі!
Мы—сваякі. Няма прагалаў
у нашай роднасці зямной.
Край крывічоў і край латгалаў
з'яднаны крэўнаю Дзвіной.
Як вока поўная. Тугая
мая світальная рака.
Ласкава Даўгава прымае
вітальны покліч сваяка.
Штогод буйнай калоссе нівы
над райнісаўскім «Ave Soll»?
...Здаўна так:
нашай дружбы жнівень
не меч падносіць, а хлеб-соль.

1 «Свайкі!» — латышкае вітанне.
2 «Ave Soll» («Хай жыве сонца!» — на-
зва павы Райніса).

Часіны году

Зямлю адамкнула сонца
для ласкавых ручаёў...
— Вясна, надзялі мяне,
золатца,
святлом жураўліных краёў!

Зноў зыбаецца ў калысцы
купальская гарачыня...
— О Лета,
хачу наталіцца
духмяным блакітам дня!

Туманы астудзяць сонца—
і Восень замкне расу...
Я зернейкі
на далоньцы
Ярыле ўсе аднясу.

Самотныя сенажаці
пад снегам схаваў Падвей...
— Прашу цябе,
Зімка-маці,
не прысылай завей,
не зацярушвай скроні,
не замятай лагчыні,
не разгубі нам
промяні—
ад нашай зямлі клічы.

Выснова

Прыходзіць верш—
як госць, як друг...
Ён у мяне
за сувязнога
(а раптам
небяспекі круг
звужаецца?).
Пытаньняў многа:
«А ці цаніў ты кожны міг?
Ішоў на словы прывітаньня?
Мо, як да жальніка, прынік
да безназоўнага каханьня?»
...Крану прызнанняў правады
(яшчэ ёсць час мне апраўдацца):
— Не ўсе пражытыя гады
маглі, калі быў малады,
узносіцца і зазімляцца.
Вучыўся ўсё жыццё—
ў людзей,
у кроні, у камяля старога...
Цяпер я мо занадта многа
урокаў маю,
менш—надзей...
Але адна з усіх высоў
мяне трымае
у натхненні:
усё высокае—з асноў,
усё зямное—з узнясенняў!
Таму жыццё пражыць гатоў
за лепшую
узнагароду:
служыць карэнчыкам
народу,
крылом быць
для ягоных слоў.

Памяці Івана Станкевіча

Я СЬ ляжаў на цёплай печы,
скруціўшыся клубочкам. За
дзень ён моцна стаміўся, на-
калеўся. Ад раніцы да цямна
шчыравалі яны з бацькам у
лесе і прывезлі аж тры вазы дроў. Ця-
пер дроў хопіць надоўга, да самае
вясны. І ад таго, што сёння ён добра па-
працаваў, дапамог бацьку, было солад-
ка на сэрцы. Без яго бацьку прыйшло-
ся б вельмі кепска: паспрабуй управіць
ца ў лесе адзін. А бацька невялічкага
росту, хударлявы і дыхае цяжка-цяж-
ка, з хрыпам—асолак у грудзях ся-
дзіць. Часта на бацьку находзіць ка-
шаль, і кашляе ён доўга, натужна, да
знямогі. Тады ў Яся пачынае шчымець
у вачах, сціскацца ад жалю горла. І

Іван КЛІМЯНКО

АПАВЯДАННЕ

хочацца, каб бацька паляжаў, адпачыў
хоць крыху.

Толькі дзе тут адпачнеш, калі ў ха-
це пяцёра дзяцей і самы старэйшы з
іх ён—Ясь. Праўда, яму ўжо двана-
цаць, і ён, як кажа бацька, добры па-
мочнік, але Ясь разумее, што сілы яш-
чэ ў яго малавата. Вось каб харч до-
бры быў, ён бы ўтрая дужэйшым зра-
біўся. Ды толькі дзе яго ўзяць, харч
той. Бульбы і да вялікадня не хопіць. І
ўся надзея цяпер на Красуху. З дня
на дзень яна павінна ацяліцца. Сярод
дзяцей зараз толькі размовы што:
«Вось ацеліцца Красуха...»

Захрыпеў, закашляўся ў ложку баць-
ка. Даўкі камяк жалю падступіў Ясю
да горла, перахапіў дыханне.

А бацька шкадаваў Яся. Як ён бед-
ны намучыўся, натаміўся ў лесе! Коль-
кі ў яго тае сілы, ручаньты танючкія,
кволяя, а ўсё стараецца за камель уха-
піцца. Каб бацьку лягчэй было. Ад
любві да сына пад сэрцам у Юзафа
разлілося гарачае шчымлэнне, а душу
перапоўніла горыч. Чым ён плаціць
сыну за яго адданасць? Нішчымнаю
бульбай, ды зрэбным адзеннем? А дзе
што возьмеш? Муці засталася з паўпу-
да, сала даўно ні драбочка. На праца-
дзень па сто грамаў хлеба выдалі—
жыві як хочаш. Ды і калгасу—адкуль
узяць? Нарыхтоўкі і тае не выконвае.
Ні коней, ні трактароў. Праклятая
вайна... Доўга яна яшчэ будзе давацца
ў знак! Толькі дзецям што да таго—
ім хочацца есці. Але нічога—агойта-
емся. Хай ацеліцца Красуха... Галоў-
нае—працаваць і працаваць... Вось
толькі асолак... Ные і ные няспы-
на... Не звяртаць на яго ўвагі...
Спаць... Як добра—наперадзе цэлая
ноч... Спаць...

Ясь таксама ўжо заснуў, калі пачуў,
як рыпнулі ў сенах дзверы. Цэла яго
сцялася, змярцвела. Прадчуванне бяды
абрынула на яго. Ён ведаў—
ідзе маці, але як яна ідзе... Спешна,
амаль бягом тупае па масніцах, доўга
не можа знайсці кілку. Нешта зда-
рылася! Няўжо з Красухай?!

Не зачыніўшы нават дзвярэй, маці
кінулася да ложка, да бацькі, зашапта-
ла трывожна, з адчаем:

— Юзаф! Устань, Юзаф!
Кроў гарача ўдарыла Юзафу ў гала-
ву, балюча заняла сэрца.

— Што? Чаго ты? Што здарылася?
— Юзаф... Карова...

— Што з каровай? Што?!
— Канае. Вочы крывёй наліліся...
Задыхаецца... А-я-ё-ей,—загаласіла
раптам яна і ўкленчыла, павярнуўшы-
ся да абразоў. — А божака-божа...
А за што ж гэта нам такое...

— Сціхні, Вольга,—прасіпеў Юзаф,
згубіўшы раптам голас. Яму здалася,

што зараз ён памрэ ці звар'яецца. —
Сціхні, дзяцей спалохаеш, чуеш?

А тая ўжо даўно прачнулася, сядзе-
лі, збіўшыся вакол Яся, са страхам
глядзелі на маці.

Усунуўшы ногі ў валёнкі і нацягнуў-
шы на плечы кажух, Юзаф узяў ліх-
тар, крыкнуў на жонку:

— Не скавычы, кажу табе! Хадзем.
Карова ляжала пасярод хлеўчука
ўздута, з шапкай пены пад мызай.
Бакі яе час ад часу рыўкамі і цяжка
ўздымаліся, з вялікіх памутнелых ва-
чэй каціліся і каціліся слёзы. Вольга
стала на калені, ашчаперыла шыю
Красухі.

— Цялушка, ды што з табой? Ця-
лушка? А божа мой, божа...

— Здыхае,—сам ледзь стрымліва-
ючы слёзы, выдыхнуў Юзаф. — Што
ж рабіць, Вольга?

А тая абдымала карову за шыю, га-
ласіла над ёй, як над дзіцем, і не слу-
хала, што ён кажа.

— Прырэзаць трэба,—вымавіў на-
рэшце Юзаф.—Здохне—усё прапа-
дзе. Так хоць мяса будзе.

Стукаць у зацягнутую інеем шыбу
давалася нядоўга.

— Хто там?—пачуўся з хаты ўст-
рыжованы мужчынскі голас.

— Гэта я. Адчыні, Хведар.

У хаце запалілі святло. Неўзабаве
адчыніліся дзверы.

— Заходзь. Што здарылася?
— Вяда, Хведар. Карова... Прырэ-
заць трэба.

— Прырэ-эзаць? Цяльную карову?
Здурэў!! Па ветэрынара, недарэка,
бязкі.

— Не паспею. Да лужкоў кіламет-
раў пяць. А яна канчаецца...

Сквіцца яго дробна задрыжэла. Ён
прыкусіў губу, адварнуўся. Хведар
не стаў больш нічога гаварыць, апра-
нуўся, узяў кішэчны ліхтарык, вый-
шаў у сенцы. Вярнуўся адтуль праз
хвіліну з касой-літоўкай у руках. Ён
накруціў аначу каля пяці касы, пе-
равіў шпагатам.

— Пайшли,—сунуўшы касу пад па-
ху, пахмурна сказаў ён Юзафу.—Ліх-
тар у цябе ёсць?

— Ёсць, Шахцёрка.

У хляве Хведар з пахмурнасцю агле-
дзеў Красуху, стаў так, што шыя ка-
ровы апынулася між яго ног. Узяўшы
карову за рог, ён пацягнуў яе галаву
ўгору. Яму было цяжка.

— Дапамажы!—крыкнуў ён Юза-
фу.—Чаго сталіш?

Той кінуўся памагаць, але тут жа
спыніўся, затрос галавой.

— Не магу. Лепш хай канае. Не ма-
гу. — Сціснуўшы скроні далонямі, ён,
спатыкаючыся, выйшаў з хлява. Хве-
дар абурана глядзеў яму ўслед, потым
плюнуў, мацюкнуўся і ўслед за Юза-
фам увайшоў у хату.

— Дык чаго ты тады ад мяне хочаш?
— зласліва пачаў ён і тут жа асекся.

Юзаф стаяў, прыхіліўшыся тварам
да печы, і яго вузкая спіна ў латаным
кажушкі дробна-дробна дрыжэла.
Вольга сядзела на лаве, апаўшы спі-
ной на сцяну. Рот яе быў прыадкры-
ты, твар скамянелы. У вачах спусто-
шанасць і адчай. Здавалася, ён не ха-
пае паветра і яна вось-вось задыхнец-

да. Хведар зірнуў на печ. Там, у прыцемках, прыціснуўшыся адзін да аднаго, сядзелі дзеці — сцішаныя, напалоханыя.

— Ану злась, хлопец, — паклікаў Хведар Яся. — Апранайся. Дапаможаш мне.

Ясь саскочыў з печы, таропка пачаў апранацца.

— Бяда, бяда — цяжка ўздыхаючы, гаварыў Хведар, мераючы крокамі хату. — Ды вы не ўбівайцеся ўжо так. Мяса прадасце, купіце падцёлка. Перажывяце... не тое перажылі... Ну ты хутчэй, хлопец, — прыспешваў ён Яся. — Ідзем.

Стаўшы над каровай, Хведар узяўся левай рукой за рог, загадаў Ясю:

— Бяры за другі рог. Уздымай ёй

— супакоіў ён сам сябе. — Калі што — міліцыянер адразу заступіцца.

А ночку снілася, што за ім з бацькам гоняцца зладзеі — вялізныя, калматыя, а яны ўцякаюць ад іх і не могуць уцячы, бо не слухаюць ногі.

Людзей на рынку было мора. Яны віравалі, кружыліся вакол прылаўкаў, і Ясь падзяляў іх на добрых і дрэнных. Той, хто купляў мяса, быў добры, хто адыходзіўся без нічога — дрэнны.

Бацька таропка, мітуслівымі рухамі, быццам баяўся, што пакупнік зараз адвернецца, адсякаў і ўзважваў мяса. Узважыўшы, гаварыў Ясю:

— Лічы, сыноч.

Ясь множыў алоўкам на паперы вагу на кошт і сам лічыў грошы, даваў

Ясю, складваючы ў клунак рэшту вярчэры. — А цяпер кладзёмся.

Спаць бацька лёг не распранаючыся, бо не ведаў, куды схавать грошы.

Назаўтра, яшчэ завідна, яны былі ўжо на аўтобуснай станцыі.

— Можна, сходзім у сталоўку? — спытаў бацька. — Аўтобус яшчэ не хутка...

— Не хочацца, — схлусіў Ясь. — Дадому ўжо прыедзем, там і паснедаем.

— Тады давай купім абаранкаў, — прапанаваў бацька. — Гасцінец жа дадому трэба прывезці?

Ясю зрабілася хораша і цёпла на сэрцы — да яго звярталіся як да дарослага.

бацька. — Мяса прадавалі... Карову давялося прырзаць... — Ён усхліпнуў, адварнуўся.

— Ну нічога, — супакоіў яго мужчына, — усё абыхлося. Аўтобус ваш калі?

— Праз гадзіну.

— Ясна. Ідземце-ка адсюль на вакзал. Там пачакаем. Надзейней будзе.

Мужчына ішоў побач з імі, злёгка накульгваючы на левую нагу.

— Гэта мяне на фронце дзюбула, — паветаў ён пра сваю культавасць. — Добра, што зусім не забіла. Эх, вайна, вайна... Колькі людзей паклала, пакалечыла... Вы таксама франтавік? — спытаў ён у бацькі.

— Франтавік, — кінуў бацька. — І зараз асколак у грудзях.

Мужчына з павагай і спачуваннем паглядаў на бацьку.

— А куды вы едзеце? — спытаў мужчына, калі яны ўвайшлі ў пачкальную на аўтастанцыі. — Далёка?

— Нам у Вашчалкі.

— Хэ-э, — узрадавана ўсклікнуў мужчына. — Дык нам жа па дарозе. Толькі я да Зялёнай Дуброўкі. А білеты ўзялі?

— Не яшчэ, — адказаў бацька.

— І я не браў. Пайду да касы.

Бацька падаўся за ім, але мужчына рухам рукі спыніў яго.

— Не трэба, прысядзьце вась на лаве, пачакайце. Мне без чаргі дадуць. Як інваліду.

Сапраўды, хутка ён вярнуўся з білетамі. Бацька дастаў пакунак з грашыма, каб разлічыцца, але мужчына толькі паблажліва ўсміхнуўся:

— Схавайце. Што ўжо тут дробязь лічыць. Вам яны патрэбней.

...Роўна, напорыста імчыць па шашы аўтобус. Ясь сядзіць на заднім сядзенні, у самым куточку, ля акна. Яму цёпла і хораша. На душы спакойна. Ён туліцца да бацькавага боку і праз дрымоту слухае яго гаворку з чалавекам у папасе і ведае, што цяпер ім нястрашныя ніякія жулікі на свеце. Гэты дзядзька абароніць іх. І здаецца Ясю, што ён ужо недзе бачыў яго. А дзе — не можа Ясь успомніць. Ды і навошта гэта? Час ад часу яму ўяўляецца жудасны ў сваім адчаі і страху бацькаў твар, калі ён трымаў жуліка за руку, і Ясь мацней прыціскаецца шыкай да бацькавай ватоўкі і паўтарае, паўтарае, зглытваючы слёзы: «Татка ты мой любы... Татка ты мой любы...» Неўпрыкмет ён заснуў і ўбачыў у сне, што яны ўжо дома, што ён сядзіць з малодшымі дзецьмі на печы і раскавае ім пра горад, пра кірмаш, пра дзядзьку ў папасе.

А таго ўжо не было. Ён выйшаў у Зялёнай Дуброўцы, на развітанне моцна абняўшы Ясевага бацьку. І бацька доўга сядзеў і ўсё думаў пра гэтага чалавека, пра тое, што ёсць на зямлі і дабрата, і спагада. Потым думкі яго перакінуліся на тое, што трэба будзе знайсці добрага падцёлка, і што абавязкова трэба пайсці да Хведара. Той знаецца на каровах, наперад бачыць, якая малочная, якая мясная. І патаргавацца ўмее. І гэтых грошай ім, можа, і хопіць, каб купіць падцёлка.

Бацька прыўзняў крысо ватоўкі, засунуў руку ў кішэнь штаноў і гарачай хваля апякла ўсё яго цела — рука высунулася з кішэні вонкі праз прарэху. Грошай як не было...

Ясь прагнуўся ад таго, што здрыгануўся бацька. Ясь бачыў, як ён хапаўся за кішэні, аглядаў падлогу, а потым застыў у здранцвенні, адкінуўшыся на спінку сядзення. Слёзы няспынна капаліся на яго упалых шчоках, з прыкрытага рота вырваліся кароткія і рэдкія гукі — не то плач, ці мо не даваў дыхаць асколак. Ясева цела зрабілася раптам бязважкім, ён перастаў адчуваць рукі і ногі. Ён успомніў, дзе бачыў чалавека ў папасе. На базары! Яны хадзілі ўдвух з тым жулікам. І ён усё зразумеў. І не шкада яму было тых грошай. Ясь нават не думаў пра іх. Думаў пра бацьку. Ясю хацелася закрываць, затупаецца нагамі, кінуцца на падлогу, качацца па ёй. Ён рабіў неймаверныя намаганні, каб стрывацца, каб прытварыцца, што спіць, паўтараў і паўтараў у думках: «Татка ты мой любы...» І маліў бога, сонца, неба, каб дарога дадому не скончылася ніколі...

галаву. Ды вышэй, вышэй! Вось так. Спачатку Ясь не кеміў, што да чаго. А калі Хведар паднёс касу да горла Красухі, усё зразумеў. Ногі падагнуліся.

— Трымай! — крыкнуў са злосцю Хведар.

Ясь страпанняўся, узяў карове галаву, запліошчыў вочы.

Красуха тузанулася раз, другі. Нешта шырока паллюся на салому, і Яся ледзь не званітавала ад паху свежай крыві.

— Усё, пускай. — загадаў Хведар.

Ясь выпусціў рог, расплюшчыў вочы. Красуха ляжала нерухома са страшна адкінутай галавой.

— Кліч бацьку, — загадаў Хведар, выціраючы саломой касу. — Няхай ідзе па мужчын. Падвесіць яе трэба, шкуру злупіць. Нічога, карова спраўная была. Мяса цяпер у цане... Ну ідзі, ідзі кліч бацьку.

...У хаце цёпла. Буржуйка напалена да чырвані. Пад лаўкай стаяць ночвы з вантробамі Красухі, на лаве вядро з лоем. Дзеці сытыя і сумныя сядзяць на гарачай печы. Елі яны сёння як ніколі раней. Але сытнасць не радавала. Усе ведалі — Красухі няма. І ніколі не будзе.

За сталом — Юзаф і старшыня калгаса Лоўчы. Вольга маўклівая і гаротная, як на хаўтурах, падала на стол патэльню з мясам, чыгунку з бульбай, пазычаную пляшку гарэлкі, заткнутую папяровым коркам. Выцягнуўшы зубамі корак, Юзаф наліў шклянку старшыні, лінуў крыху ў сваю.

— Не бядуі, — выпішы і закусваючы мясам, суняшаў старшыня. — Заўтра калгасная машына ў горад ідзе па камбікорм і мяса тваё на рынак завязём. Мяса прадасі — нешта ж выручыш. Ну, ад калгаса крыху дапаможам. Дзяржава пазыку дасць. Купіш карову, не бядуі. Вось толькі як ты адзін там управішся? Ты ж і падлічыць як след не ўмееш.

— Я сына, Яся вазьму. Ён падлічваць будзе.

— Ну, хіба так. Ды глядзі, будзь асцярожны. Варон не лаві. Там, брат, жулік на жуліку... Пасля вайны гэтай погані развалюся, як блок.

Ясь слухае іх гаворку і рады, што ён едзе ў горад — ён яшчэ ніколі не быў у горадзе. І разам з тым яму страшна. Уяўляецца, як вакол іх снуюць жулікі, хочучы выпягнуць грошы, адабраць мяса.

...А чаго іх баяцца? Там жа міліцыя,

рэшту. Грошы бацька клаў у кайстру, што вісела ў яго наперадзе, накіштат фартушка. Спачатку не ўсё ў іх ладзілася, асабліва ў Яся, які ад хвалвання блятаўся і не мог хутка падлічыць. Тады людзі ў чарзе пачыналі злавацца, крычаць на бацьку, а ён, разгублены, напалоханы, ціхім шэптам як не маліў Яся: «Хутчэй, сыноч, хутчэй». Потым Ясь пакрыху супакоіўся і ўсё пайшло добра. Да вечара мяса было прададзена. Прысеўшы за прылаўкам, яны таропка склалі грашовыя паперкі ў стосік, укруцілі іх у хусцінку, і бацька паклаў гэты вузельчык у кішэню штаноў. Колькі выручылі за мяса, яны не ведалі. «Дома ўбачым, — сказаў бацька. — А тут што з імі валэндацца!»

Начавалі яны ў ДOME калгасніка, у вялікім, абклееным пажоўклымі шпалерамі пакоі. Тут стаяла дзесятка паўтара ложкаў — упрытык адзін да аднаго. На іх ляжалі і сядзелі, елі ці курылі такія ж, як і яны з бацькам, вясковыя людзі. Бацька развязаў клуначак, у якім была смажаная пачонка, бутэлька малака, што прынесла ўчора суседка, цыбуля і хлеб. У магазіне яны нічога не куплялі. І не таму, што шкадавалі грошай — баяліся жулікаў. Яны ім мроіліся ледзь не ў кожным чалавеку. У магазінах жа, як папярэдзваў старшыня, жулікі толькі і аціраюцца. І хоць ты тыя грошы ў рот сабе пакладзі — усё адно выпягнуць. І не ўгледзіш нават калі. І бацька ўвесь час трымаў руку на кішэні штаноў, дзе быў вузельчык з грашыма.

За дзень Ясь выгаладаўся і еў моўчкі — прагна, хутка. Бацька ж, у якога таксама з раніцы не было расінікі ў роце, не думаў пра яду. Ён сядзеў у цяжкай задуманнасці, і ў яго шэрых вачах стаяў горкі, цяжкі смутак. Ясю захацелася абняць бацьку, прыціснуцца да яго шчакі і заліцца горкімі спагадлівымі слязамі.

— Я наеўся, — сказаў Ясь, хітручы, быццам і не заўважыў, што не кранута бутэлька з малаком. — Ча-му ты не ясі?

— А малако? — ачнуўся ад сваіх невясёлых думак бацька. — Еш малако.

— Не хачу я малака, — крутануў галавой Ясь. — Еш сам.

Бацька ўзяў бутэльку, выпягнуў корак, зрабіў некалькі глыткаў, запіваючы хлеб. Потым зноў заткнуў бутэльку.

— Заўтра вып'еш, — сказаў ён

— Ага! Хто ж без гасцінца з горада едзе? — адказаў ён. — Трэба купіць.

Хлебны павільён — вялікі дашчаты кіёск — быў цераз дарогу і каля яго тоўпілася шмат людзей. Яны штурхаліся, адціскалі адзін аднаго ад прылаўка і спрачаліся з тымі, хто лез без чаргі і ўсё баяліся, што не хопіць хлеба. Ясь з бацькам ужо былі недалёка ад прылаўка, як раптам бацька страпанняўся, пранізліва ўскрыкнуў раз, другі.

— Што ты робіш? Людзі! Міліцыя! Крадуць! — крычаў бацька і ўчэпіста трымаў за руку маладога хлопца без шапкі, з белым шаўковым шалікам на шыі. У Яся абарвалася сэрца.

— Пусці! Ты чаго? Пусці! — крычаў хлопец, спрабуючы вырваць руку з бацькавай кішэні.

— Злодзеі! Міліцыя! — не сціхаў і бацька, і твар хлопца збялеў ад страху. Ён зацкавана, раз-пораз азіраўся, быццам шукаў спачування ці дапамогі.

— Пусці! Сам ты злодзеі! — Хлопец вольнай рукой замахнуўся, стукнуў бацьку па галаве. — Мужыкі! Лапаць! Мужыкі!

— Во сволачі! — пагрозліва зашумелі абступіўшыя іх людзі. — Яшчэ і б'ецца! Шчыпач паскудны! Прыдушыць яго, гніду!

Высокі пажылы мужчына ў каракулевай папасе, у доўгім чорным паліто рашуча падышоў да злодзея, сханіў яго адной рукой за грудзі.

— Ты ў каго крадзеш, поскудзь? У каго? У бедняка? Дык вась жа табе!

Ён два разы аплявушыў злодзея, адарваў яго ад бацькі, стукнуў яшчэ раз — у твар. Той заліўся крывёю, грывнуўся вобзём, усхліпнуўся на карачкі і папоўз прэч. Мужчына дагнаў яго і разы са два стукнуў яшчэ нагой.

— Ах свалата-свалата, — цяжка дыхаючы, абураўся мужчына. — У каго красці надумаў! Ідземце адсюль, — сказаў ён бацьку. — Іх тут, мазурькаў, адзін на адным.

І бацька, і Ясь глядзелі на мужчыну, як на бога. Усведамленне, што ўсё магло скончыцца зусім інакш, працінала абодвух жудасцю.

— А што вы робіце на вакзале? — спытаў мужчына бацьку. — Едзеце куды?

— Дадому едем. — растлумачыў

ПАКЛОН ТАБЕ, БЕЛАРУСЬ!

Колькі б разоў ні сустракаўся з Мінскам, ён заўсёды абяцае радасць, абуджае прадчуванне нечага святочнага і патрэбнага табе... Магчыма, гэта вельмі асабістае маё ўспрыманне горада, бо тут я вучыўся, спасцігаў прафесійную азбуку акцёрскага майстэрства, адным словам, быў студэнтам. А гэта такая шчаслівая часіна жыцця!

Маім настаўнікам быў народны артыст БССР Дамітрый Арлоў. Ужо само імя гэтага майстра сцэны — характарыстыка студэнту. Практыку я праходзіў у купалаўскім тэатры, не адно толькі з глядзельнай залы бачыў, а быў партнёрам народных артыстаў СССР Б. Платонава, П. Малчанова, Г. Глебава, У. Дзядзюшкі, Л. Рахленкі... Праўда, ролі нам, практыкантам, давалі маленькія, часцей мы выходзілі на падмосткі ў масавых сценах. Ды непасрэднае дачыненне да творчага акту, якім з'яўляецца кожны паказ спектакля ў такім тэатры, як Акадэмічны імя Янкі Купалы, — урокі на ўсё жыццё. Цяпер, калі я выступаю ў складзе артыстычнай трупы Кіеўскага рускага тэатра імя Лесі Украінкі, тыя ўрокі не застаюцца для мяне толькі

Апынуўшыся на вуліцы Мяржынскага ў Мінску, Л. Бахштаеў нібы зноўму пражыў жыццё свайго героя са спектакля «Спадзяванца...» Гэта яго, Мяржынскага, любіла вялікая паэтэса Ляся Украінка, лёс якой паказаны ў п'есе Украінскага драматурга Ю. Шчарбана. Натхнёны ўзлёт высокага кахання абудзіў нізку вядомых вершаў, якую беражліва захоўвала Ляся Украінка. Не выпадкова яны былі апублікаваны толькі пасля смерці паэтэсы. Сюды, у Мінск, пераступіўшы ўсе мяшчанскія законы і мараль, прыехала паэтэса да цяжкахворага, асуджанага лёсам Мяржынскага. Тут яна назаўсёды пакінула яго... Безумоўна, і для Л. Бахштаева, і для выканаўцаў ролі Лесі Украінкі Ады Рогоўцавай і Валерыі Заклунай факт знаходжання іх герояў у гэтым горадзе асабліва хваляючы і важны для творчых пошукаў артыстаў.

У акцёрскім лёсе Л. Бахштаева было шмат цікавых роляў. Назавём толькі невялікі найбольш значны: акцёр з'яўляецца ў абліччы У. І. Леніна ў «Сініх конях на чырвонай траве» М. Шатрова, далей — Чашкоў у «Чалавек з боку» І. Дварцака, Рыбак у «Ірамлёўскіх курантах» М. Пагодзіна... І сустрэч з героямі класікі ў акцёра было нямала. На горад глядачы пабачылі дзве такія работы Л. Бахштаева — Лапахін у «Вішнёвым садзе» і Шаблаў у «Познім каханні» А. Астроўскага. Раней артыст сыграў ролю Іванава ў аднайменнай п'есе А. Чэхава і Паўла Канстанцінавіча ў кінафільме «Гісторыя аднаго кахання» падводзе апавядання вялікага пісьменніка «Аб каханні».

З вялікай адказнасцю Л. Бахштаеў стварае вобразы людзей вайны — такіх роляў і ў тэатры, і ў кіно сыграна шмат. Перад самымі гастрольнымі акцёр страшна і праўдзіва ўвасобіў вобраз Дугіна ў спектаклі «Радавыя» па п'есе А. Дударова.

У спектаклях «Гаспадыня» М. Гараевай і «Печка на коле» Н. Сямёнавай героі Л. Бахштаева розніцца на першы погляд: адзін франтавік, другі — сучасны воін Савецкай Арміі, але аб'ядноўвае іх дабраць, душэўная шчодрасць, па якой вельмі сумуе глядач, і таму заўсёды акцёр адчуваецца глядацкі водгук і нераўнадушнасць.

20 гадоў працуе ў Кіеўскім тэатры імя Лесі Украінкі Леанід Георгіевіч Бахштаеў, у яго рэпертуары шмат разнастайных роляў, ён саратар партбюро тэатра, пастаянна здымаецца ў кіно, шмат ездзіць. Пасля вялікага перапынку акцёр зноў у Мінску і не перастае захапляцца новым горадам, яго цудоўнымі архітэктурнымі ансамблямі, новымі жылымі масівамі, яго людзьмі.

І вядома ж, сёлетні прыезд у Беларусь, у ле сталіцу надоўга застанецца ў добрай памяці Леаніда Бахштаева і ўсяго калектыву тэатра імя Лесі Украінкі.

С. ГРЫН,
загадчык літаратурнай часткі Кіеўскага
акадэмічнага рускага драматычнага тэатра
імя Лесі Украінкі.

ўспамінам пра пачатак сцэнічнай кар'еры. Штосьці запала ў душу трывала і грунтоўна. Што ж менавіта?

Я чытаю прозу сучасных беларускіх пісьменнікаў, і старонкі глыбокіх псіхалагічных даследаванняў чалавечага жыцця, што належыць яму Я. Брыля і В. Быкава, А. Адамовіча і В. Казько, І. Чыгрынава і І. Шамякіна, як бы вяртаюць мяне ў той час, калі я спасцігаў таямніцы мастакоўскай сілы купалаўцаў. Жыццёвая праўда ў маляўніча вобразным увасабленні — вось першае якасць народнага таленту. Калі беларускія артысты запрашаюцца на кінастудыю

імя А. Дажэнькі і здымаюцца ў фільмах, прысвечаных важным падзеям народнага жыцця і змагання, іх талент вельмі сучасны ансамблю выканаўцаў галоўных роляў. Варта хоць бы прыгадаць поспех заслужанага артыста БССР В. Белавосціка ў фільмах Ц. Ляўчука пра славу тага С. Каўпака і каўпакоўцаў часоў Вялікай Айчыннай вайны. Тое, што робіць на экране, паглыбляючыся ў разнастайныя вобразы. А. Дзямісаў, В. Тарасаў, П. Кармунін, Г. Макарава, С. Станюта, — у ліку лепшых артыстычных работ сучасных акцёраў. Нядаўна наш тэатр паставіў п'есу «Радавыя» А. Дударова, наў-

рад ці прадчуваючы, што гэтая ўзрушальная драма пра салдата на вайне прыцягне ўвагу соцыяльна тэатраў краіны. І на гэты раз прыродны талент і глыбокая прафесійная дасведчанасць драматурга (Аляксей Дударэў — выхаванец таго ж Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута) заваявалі прызнанне шырокай грамадскасці.

Гэта вялікі гонар — быць выхаванцам тэатральнай культуры, якая дае сцэнічнаму мастацтву надзвычай своечасовыя і яркія імпульсы, дорыць сцэне выдатныя п'есы, дэманструе прыклады яркага увасаблення вобразаў сучаснікаў. Не ведаю,

ці апраўдваю я спадзяванні маіх настаўнікаў, але працую, арыентуючыся на высокія прыклады маіх калег, равеснікаў, землякоў.

Мы прыехалі ў Мінск на хвалі ўрачыстых дзён святкавання 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Горад яшчэ не «астыў» ад майскіх хваляванняў. І кіяўляне адчуваюць, як уражанні вайны, памяць вайны арганічна адбіваюцца ў абліччы беларускай сталіцы, у помніках славы і народнай трагедыі, у штодзённых традыцыях горада-героя. Зразумела, наш тэатр імкнецца па-свойму адгукнуцца на тую ноту, што трымціць у самой атмасферы грамадскага жыцця беларусаў.

Асабіста для мяне тут многае літаральна «грукое» ў сэрца». Палеская вёсачка Дабрынь часоў акупацыі — і да сёння ўспаміны майго дзяцінства, у якім былі полымя пажараў, стогны і енк разгубленых мацярок, страшнае маўчанне сівых дзядоў... Я пачаў, як па гасцінцы вясной сорака чацвёртага рухаліся калены немцаў, і яны адыходзілі, адступалі, беглі з нашай зямлі. Хлапечы сэрца поўнілася радасцю, бо і яно адчувала: хутка вызваліцца, гоні, хутка вернуцца нашы бацькі і старэйшыя браты. І ўрэзалася ў памяць сустрэча з паліцаем, які прыйшоў забраць нашага каня Алмаза, якога я хаваў у дэсе. Паліцай пачаў біць маю бабулю, тая загаласіла, і Алмаз падаў голас, пачуўшы плач гаспадыні. Паліцай быў гатовы забіць бабулю... Праз некалькі дзён я пайшоў шукаць свайго Алмаза сярод разгром-

ВАБІЦЬ ЖАНРУ ТАЯМНІЦА

Гастролі Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Малдаўскай ССР

Гэты калектыў прыехаў да нас упершыню, але пра яго адметнае творчае аблічча, цудоўныя спевакі, пра высокую музычную культуру мы ўжо ведалі па выступленнях у нашай рэспубліцы асобных выканаўцаў. Зразумела, што вялікую павагу да музычна-тэатральнага мастацтва Малдавіі ў цэлым перш за ўсё абуджае фэнаменальны талент выдатнай спявачкі Марыі Бішу, якая часта прыязджае ў Мінск, выступае ў спектаклях беларускай оперы, канцэртах філармоніі і заўсёды захапляе слухачоў сваім непаўторным майстэрствам.

Успамінаюцца і іншыя сустрэчы. Тры ўсесаюзныя фестывалі творчай моладзі тэатраў оперы і балета праходзілі ў Мінску ў 1976, 1979 і 1982 гадах, і вы-

лучаліся ў фестывальных спектаклях выступленні сённяшніх вядучых салістаў малдаўскага тэатра: М. Мунціна, У. Драгаша, Б. Мацярыні, С. Стрэзэвай. Дарэчы, гэтая спявачка прыцягнула ўвагу мінчан, калі атрымала тут жа, у Мінску, першую прэмію на Усесаюзным конкурсе вакалістаў імя М. Глінкі. Успамінаецца і Тыдзень малдаўскага опера-балетнага мастацтва, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР, і выступленні на сцэне ДАТВА БССР вядучых спевакоў і танцоўшчыкаў з Кішынёва...

Музычная драма Д. Вердзі «Сіла лёсу» адкрыла гастролі гасцей. Стваральнікі спектакля на малдаўскай сцэне (дырыжор А. Самоілэ, рэжысёр Я. Платон, мастак Э. Стэвберг), відавочна,

імкнуліся не толькі падкрэсліць гуманістычную накіраванасць ідэі оперы, але і выказаць сваё разуменне опернага жанру. Гэта значыць, перш за ўсё дамагчыся арганічнасці і дыялектычнай сувязі ўсіх яго асноўных кампанентаў: музыкі, слова, сцэнаграфіі, сцэнічнага дзеяння, пры панаванні галоўнага — спеваў, своеасаблівых носьбітаў дзеяння ў гэтым спектаклі. У малдаўскай пастаноўцы на першым плане — акцёрспявак, якому дадзена зброя найвялікшай сілы: голас, здатны мяняць афарбоўку і выпраменьваць розныя эмоцыі. Адметны ў кішынёўскай оперы, на мой погляд, чароўны сінтэз голасу і слова. Колькі даводзілася слухаць оперных спектакляў, дзе цудоўныя галасы спявалі пра невядомае, бо ніводнага слова зразумець было немагчыма. У гэтым жа тэатры кожны (!) спявак мае надзіва дакладную дыкцыю. Яна ў адзінстве з такім жа дакладным, асэнсаваным выкананнем музычнага тэксту, ды яшчэ з прыгожымі галасамі — якое вялікае эстэтычнае задавальненне!

Такое ўражанне выклікаў у мяне першы ж спектакль. Наступныя — «Адрыяна Лекуэрэр» Ф. Чылеа (дырыжор А. Самоілэ, рэжысёр В. Мілжоў, мастак В. Окунеў, І. Прэс), «Пікавая дама» П. Чайкоўскага (дырыжор А. Самоілэ, рэжысёр Я. Платон, мастак В. Окунеў, І. Прэс, балетмайстар М. Газіеў, хормайстар А. Мовіла) — упэўнілі мяне ў маіх высновах.

Сваёй высокай музычнай культурай тэатр, зразумела, абавязаны галоўнаму дырыжору А. Самоілэ. Без яго майстэрства і таленту, эрудыцыі і адданасці справе тэатр наўрад ці дасягнуў бы сучаснага ўзроўню. Музычны кіраўнік у кожным спектаклі ясна перадае пэўны кампазітарскі стыль, цудоўна, як адзін інструмент, гучыць пад яго кіраўніцтвам аркестр. Як паўнапраўны ўдзельнік спектакля, эмацыянальна і тэмпэраментна вядзе аркестр сваю ролю, самааддача дырыжора нібы «запальвае» акцёраў, а тыя, у сваю чаргу, перадаюць гэты запал глядачам.

Так было і на выязным спектаклі ў Палацы культуры горада Барысава, дзе кішынёўцы ігралі оперу Г. Даніэці «Віват, маэстра!». Твор, хоць і камерны, вельмі складаны і ў вакальных адносінах, і сцэнічна.

Усе ўдзельнікі спектакля разам з дырыжорам вялі яго на тую высокую творчай ночце, што глядачы сядзелі зачараваныя, а потым скардзіліся, што... спектакль так хутка скончыўся. Я глядзела на іхнія твары і думала, што лепшай агітацыі за жанр не можа быць і што цяпер барысаўчане самі будуць шукаць сустрэчы з операй.

Малдаўская оперная трупа робіць уражанне спраўднага сузор'я салістаў. Словаць добрае слова хочацца кожнаму, каго давалося пачуць, выказаць удзячнасць усім, хто бярэ ўдзел у гастрольных оперных спектаклях. І асобна — Марыі Бішу, бо сваім магутным талентам яна кожны спектакль робіць спраўдлым святам. Можна толькі радавацца за тэатр, дзе працуе такая спявачка, за тых салістаў, якія побач з ёю, бо яе майстэрства — прамень, што асвятляе шлях да вярышнэ мастацтва, вабіць і вядзе за сабой.

Павагу выклікае праца галоўнага мастака тэатра В. Окунева і мастака па касцюмах І. Прэс. Іх творчы пошук робіць значны ўплыў на сцэнаграфічную культуру тэатра. Іх пастаноўкі вызначае лаканізм сродкаў і жывапісная выразнасць, сугучны музыцы пластычны вобраз.

Аднак не магу сцвярдзаць, што ўсе спектаклі — на адзін узровень, напрыклад, па рэжысуры. Яна, безумоўна, прагрэсіўна: параўнаем «Трубадура», што ідзе ў тэатры больш за 20 гадоў, і пастаноўкі кішынёўцаў апошняга часу. Галоўны рэжысёр тэатра Я. Платон працуе тут шмат гадоў і ад спектакля да спектакля ўсё больш паглыбляецца ў сутнасць музычнай

драматургіі. Ды ўсё ж пануць у кожным яго спектаклі ёсць такія моманты і сцэны, дзе артысты не ведаюць, чым слэбэ заняць, і таму без усялякага энцысу саюгаюцца па сцэнічнай пляцоўцы ці проста стаяць, чакаючы «сваю» музыку.

Добрае ўражанне ад балетных спектакляў. Давалося мне пабачыць «Баядэрку» Л. Мінкуса, «Капелію» Л. Дэлліа, «Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага, «Лучафэрул» Я. Догі.

Той факт, што класічныя назвы пастаўлены ў пачатку гастрольнай афішы, гаворыць сам за сябе: малады балет Малдавіі актыўна спасцігае шэдэўры спадчыны. Кішынёўцы знаёмяць глядачоў з рэдкімі творамі ў рэдакцыі харэографу Ленінградскага тэатра оперы і балета імя С. М. Кірава («Баядэрка», «Лебядзінае возера»), прапаноўваюць і ўласную версію класічнага палатна (прыклад — «Капелія», дзе галоўны балетмайстар М. Газіеў паказаў дакладнае разуменне стылістыкі першакрыніцы, тонкі густ і арганічнае ўспрыманне вобразнага ладу твора).

Вядома, што паслядоўная прапаганда класічнай спадчыны вымагае і адпаведнага выканаўчага ўзроўню. Гасці з Малдавіі паказалі грунтоўную прафесійную падрыхтоўку. Уроці ленынградскай харэаграфічнай школы, дадзены Т. Легац, выявіліся ў майстэрскім выкананні танцаў нардабалета, асабліва ў нацыёне «Цэні» з «Баядэркі». Разам з тым, балетнай трупе трэба яшчэ працаваць, каб дасягнуць неабходнай чысціні ліній, адточанасці тэхнікі ў арыяцкіх салістаў, без чаго класічны танец губляе сваё харэастава.

ПАЧЫНАЮЧЫ З «ІНЖЭНЮ» І «ТРАВЕСЦІ»...

Заслужанай артыстцы БССР
Рыме МАЛЕНЧАНКА — 50

У час наведвання мемарыяльнага комплексу «Хатынь» (у цэнтры — Леанід Вакштаеў).

Фота У. ІВАНОВА.

леных варожых абозаў, ды толькі каня ўжо не было. Гора хлопца злілося з радасцю, бо ў тых дні была вызвалена наша вёска Дабрынь. І калі мне выпадае выконваць ролі воінаў або партызан мінулай вайны, я прыслухоўваюся да эмацыянальнага водгулля векапомных дзён, якое са мной заўсёды.

Мае калегі па тэатры імя Лесі Украінкі — людзі, для якіх вайна застаецца часам, калі наш чалавек раскрыўся ва ўсёй велічы сваіх патрыятычных пачуццяў, сваёй маральнай чысціні. У творчай біяграфіі амаль кожнага з нас ёсць мастацкія вобразы партызанскай маці або маладой разведчыцы, партызана - падрыўніка ці камандзіра на пераднім краі. І, паглыбляючыся ў

вобразы, мы жывём творчым клопатам пра тое, каб сучасны глядач успрыняў усю складанасць і трагедыю веліч незабыўнага ліхалецця, часіну змагання нашага народа супраць фашысцкіх захопнікаў.

А Мінск зачароўвае светлым і зялёным спакоем: ціхім бегам Свіслачы, ураўнаважаным рытмам гарадскога жыцця. Здаецца, славіць ды славіць мастацтва мір на зямлі! Але пагроза новай вайны вымушае нас вяртацца да ваеннай тэмы, вучыць на прыкладзе гераізму старэйшых пакаленняў нашу моладзь аддаваць даніну падзякі тым, хто выратаваў краіну ад няволі.

Леанід БАКШТАЕУ,
заслужаны артыст Украінскай ССР.

Мабыць, не адно пакаленне мінскіх тэатралаў, прыгадваючы сваё захапленне сцэнічным мастацтвам, успамінае першыя ўражанні ад сустрэч з акцёрамі, гэтымі чараўнікамі, здатнымі пераўвасабляцца... Так, у каго хочаш! Вось і Рыма Маленчанка помніцца мінчанам (і не адно толькі мінчанам!) як актрыса, якую некалі было немагчыма пазнаць у розных спектаклях. Амплуа яе было — «інжэню» і нават «інжэню-травесці»: інфантильныя дзяўчынкі, хлопчыкі, кветкі, розныя лясныя жыхары, казачныя персанажы. І тут яна зведала смак сапраўднага поспеху. Да статкова толькі каму-небудзь з цяперашніх дарослых успомніць яе Сунічку («Прыгоды Чыпаліна» Дж. Радары) або Юру Узюмава («Пузыркі» А. Хмеліка) — і стане яона, што актрыса мае на творчым рахунку сцэнічныя вобразы, якія набліжаліся да сапраўды дасканалых мастацкіх твораў.

Адметнасць Рэспубліканскага тэатра юнага глядача ў тым, што без такіх актрыс ён не можа існаваць. Казачныя пераўваражэнні, фантастычныя падарожжы, прыгодніцкія сюжэты, адрасаваныя маленькім наведвальнікам партэра і балкона, вымагаюць наўвасці ў артыстычнай трупі «інжэню». Рыма Маленчанка — з першых актрыс гэтага амплуа, адна з заснавальнікаў ТЮГа, і творчае аблічча — калектыўны характарызуецца вопытам і талентам акцёраў яе пакалення, яе папалчнікаў. Гэта — П. Дубашынскі, Б. Барысёнак, Л. Цімафеева, В. Лебедзеў, іх старэйшыя сябры — У. Говар-Бандарэнка, П. Ротар, В. Окалаў... Ды час бярэ сваё і актрысы, мабыць, вастраі за іншых

дзеячаў мастацтва адчуваюць яго няўмольныя крокі. Трэба заўважыць, што яна не марудзіла і не чакала, калі «з залы» ўбачаць гэтай актрысе варта пераходзіць на ўзроставыя ролі. Яшчэ выконваючы ролі накіштат таго Юры Узюмава, Р. Маленчанка трымала творчы экзамен і ў зусім «дарослых» вобразах, у характарных тыпах, у класіцы. Ей вельмі важна было, каб і рэпертуар дазваляў акцёрам яе генерацыі па-творчы раскрывацца паўней. Ды і неабходнасць станаўлення нацыянальнага тэатра юнага глядача вымагала клопату пра драматургію. Таму пры абмеркаванні твораў І. Шамякіна, І. Козела, А. Вольскага, І. Макаля, А. Махнача, Я. Пасава, М. Матукоўскага, К. Губарэвіча, В. Зуба, А. Дударова, У. Мехавя, Я. Шабана (а гэта імёны пісьменнікаў, якія з адчуваннем творчай адказнасці выводзілі сваіх герояў у святло тэатраўскай рампы), Р. Маленчанка і яе калегі выступаюць гора зацікаўленымі мастакамі.

Калі б яна мела на творчым рахунку ў «дарослым» рэпертуары адну толькі ролю Ульяны Паўлаўны з «Экзамена на восень» І. Шамякіна, дык і тады тэатралаў маглі б сцвярджаць, што яны бачылі на падмостках выразны і машабны вобраз сучаснай жанчыны. Псіхалагічная праўда і такі пажаночы шчыры інтэлектуальны малюнак вобраза рабілі яркае ўражанне. Не будзе перабольшаннем, калі мы назавём гэту работу адной з вяршы-

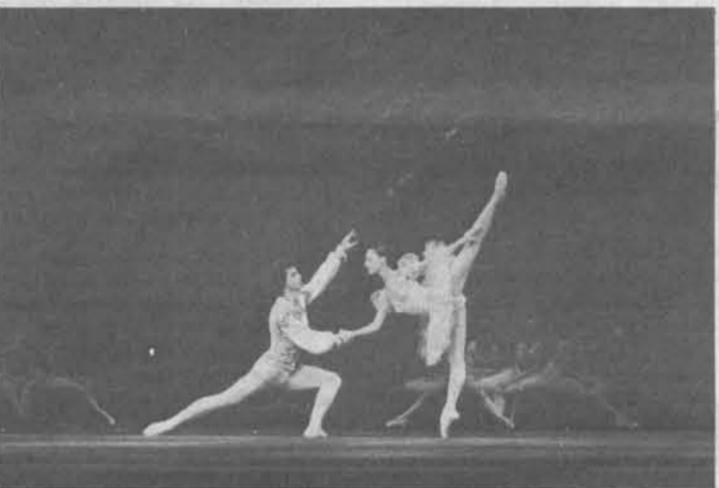
няў акцёрскага мастацтва Беларускага наогул у творчым пошуку хваляючага вобраза сучаснай жанчыны.

Камедыя на тэатраўскіх падмостках... «Несцерка» і «Рэвізор» — вяршыні такога рэпертуару. І сярод самых незабыўных уражанняў — Мар'я Антонаўна Скваснік-Дзьмухановская. Дурнічка і вартая сваіх бацькоў юная драпежніца, яна ў Р. Маленчанка выглядала то гэткай хатняй кошачкай, то хітраватай «лялькай», а то і прагавітай саперніцай «маменькі» ў заляцаннях да Івана Аляксандравіча Хлестакова. І гэты вобраз застаецца ў летачыні вялікіх акцёрскіх удач ТЮГа і ў памяці ўдзячных тэатралаў.

Сёння яна перадае свой вопыт малодшым калегам, пачаткоўцам. Цяпер яе ведаюць не адно толькі глядачы тэатра, а і прыхільнікі мастацкага чытання — Р. Маленчанка выступае з паэтычнымі праграмамі, якія дораць нам эмацыянальныя ўражанні ад характава і музыкі вершаў беларускіх класікаў і сучасных паэтаў. Культура сцэнічнай мовы — яе заўсёды творчы клопат, і нездарма яе лічаць аўтарытэтным педагогам і кансультантам гэтай важнай у тэатральным мастацтве дысцыпліны.

У поўдзень года адзначае яна свой юбілей. Сонечная пара. І ў сонечных промнях прызнання актрысе бачацца ўсмешкі тых, хто з удзячным пауццём глядача і слухача віншуе яе.

А. ЗАХАРЧУК.

Што датычыць вядучых танцоўшчыкаў, дык тут размову трэба пачаць з В. Шчапачовай, якая неаднойчы выступала ў цэнтральных жаночых партыях. Яна паказала выдатнае майстэрства і незвычайны драматычны талент, умение раскрыць неадназначныя перажыванні сваіх гераінь — ад ледзь улоўных пяшчотных рухаў жаночай душы да моцных эмацыянальных усплёскаў. І пры гэтым дакладнасць пластыкі, натуральнасць пераходаў... У высакароднай, выразнай манеры выконвалі свае ролі партнёры В. Шчапачовай — У. Гелбет, В. Гур'еўская, У. Паклітар, А. Міхалакі і іншыя.

Балет «Лучафэрул» створаны па матывах аднайменнай пэмы класіка малдаўскай літаратуры М. Эмінэску. Над ім працавала цікавая творчая група: папулярныя ў краіне малдаўскія кампазітары Я. Дога і кінарэжысёр Э. Лаяну (аўтар лібрэта), балетмайстар з Кіева В. Коўтун, мастакі В. Окунеў і І. Прэс. Багацце музыкі Я. Дога, яе меладычную самабытнасць, выразнасць аркестравых фарбаў ярка раскрываюць дырыжор А. Самойла, спевакі С. Стрэзева і А. Арча. Канфілікт мары і рэальнай рэчаіснасці, які закладзены ў рамантычным творы М. Эмінэску, увасоблены не

толькі ў музыцы, але і ў сцэнаграфіі спектакля. Балетмайстар, захоплены, відаць, вонкавым развіццём дзеяння, мала ўвагі аддаў раскрыццю сродкамі харэаграфіі глыбокага філасофскага сэнсу паэтычнай прытчы. Найбольш цікавыя ў спектаклі дуэты галоўных герояў Кэтэліны і Лучафэрула ў цудоўным выкананні В. Шчапачовай і У. Гелбета. Але, нягледзячы на пэўныя недахопы, пастаноўка вартая ўвагі як праца тэатра над арыгінальным нацыянальным рэпертуарам.

Галоўнае, што малады малдаўскі балет ужо мае сваё індывідуальнае аблічча і можа вырашаць сур'ёзныя мастацкія задачы.

Наталля ПЕРВЯКОВА.

На здымках: 1. Перад выходам на сцэну — народная артыстка ССР М. Віешу. 2. Маладыя салісты Б. Годзін і Л. Ага ў сцэне з новай пастаноўкі малдаўскага тэатра «Яўгеній Анегін». 3. Заслужаныя артысты Малдаўскай ССР В. Шчапачова і У. Гелбет у балете «Калепія».

Фота А. КАЛЯДЫ
і А. КАРТАШОВА.

МУЗЫКА

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА

Матыў папулярнай песні — у інструментальным абліччы. Такое пераўвасабленне знаёмай мелодыі надае ёй свежыя інтанацыі: распеўны фан-скрыпак, віяланчэль; стрыманы пульс рытм-групы; празрыстае нетаропкае сола раяля (А. Гілевіч) і пікантныя рэплікі трубы (В. Шчырыца)... І «Спадчына», «Мой родны кут», мякка вар'іраваныя, расквечаныя аркестравымі тэмбрамі, гучаць ужо «вечаровай» лірыкай. Як і арыгінальная аркестравая п'еса І. Лучанка «На доўгітку».

Яшчэ раз пераконваешся, што Канцэртна-эстрадны аркестр Мінскага дзяржаўнага цырка (дырыжор М. Фінберг) — адметны інтэрпрэтатар музыкі Ігара Лучанка. Ну а ў той вечар з музыкантамі цырка досць арганічна аб'ядналася яшчэ струнная група аркестра эстраднай музыкі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Калі ж адпачывалі аркестранты, на сцэну выходзіў аўтар музыкі, сяду за раяль. Кампазітар быў чутым партнёрам саліста-спевака: пад яго фартэпіяны акампанемент не менш уражліва, чым у суправаджэнні аркестра, спяваў «Ліст з 45-га» Я. Еўдакімаў. Зручней прыладзіўшы мікрафон, І. Лучанок спяваў і сам.

Аўтарскі вечар кампазітара — гэта згадкі вядомых ужо не адзін год лепшых ягоных пе-

Кветкі — народнаму артысту БССР, лаўрэату прэміі Ленінскага камсамола, лаўрэату X і XI Суветных фестываляў моладзі і студэнтаў кампазітара Ігару Лучанку.

Фота Ю. ІВАНОВА.

сень: гераіка-патрыятычных, камсамольскіх, пяшчотнай лірыкі, песень рамантычных і жартоўных.

Аўтарскі вечар — гэта і сустрэча з нядаўнімі творамі. Сярод іх раманс на верш Н. Гілевіча «Маё каханне», песні «Трэба дома быць часцей» (вершы Р. Барадзіна), «Толькі б кахаць» (тэкст А. Яшына).

Жаданне ўдзельнікаў вечара выканаць як мага больш адчувацца і ў ёмістай вакальна-паэтычнай кампазіцыі «Помніце!» (аўтар сцэнарыя А. Лягчылаў). У ёй з пэўнай драматургічнай логікай былі аб'яднаны пераважна ўжо вядомыя песні І. Лучанка на тэксты беларускіх паэтаў (выконваў ансамбль «Сябры») і вершы А. Лягчылава (чытаў аўтар).

У аўтарскім вечары І. Лучанка ўдзельнічалі майстры Беларускай эстрады і актывісты

мастацкай самадзейнасці: ансамбль «Верасы», вакальнае трыо Палаца культуры МТЗ пад кіраўніцтвам У. Турчынскага, салісты Т. Арлоўская, І. Будзёная, У. Правалінскі. Выступаў Р. Барадзіна. Канцэрт вялі З. Бандарэнка і Я. Еўдакімаў.

Шматгалосым акордам прагучаў яго фінал, калі да ўсіх удзельнікаў далучыліся замежныя студэнты, што вучацца ў Мінску.

Зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі была перапоўнена. Глядачы віталі вестку аб тым, што грашовы збор ад канцэрта паступіў у фонд XII Суветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. На гэты фестываль Ігар Міхайлавіч Лучанок запрашаны ў якасці ганаровага гасця.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Гадзіннік засведчыў: працоўны дзень скончаны. Для большасці з нас надышоў час вяртання адпачынку. Для адных — гэта сямейныя клопаты па гаспадарцы, а для іншых, у прыватнасці моладзі, пакутлівыя развагі — куды пайсці, як цікава правесці гэты вольны час, асабліва цяпер, калі на двары лета. Вядома, выбар — вялікі. Ёсць тэатры і канцэртныя залы, кінатэатры і клубы (праўда, у апошніх культурнае жыццё летам заціхае)... Але нават не ў гэтым справа: культурная ўстанова ўмяшчае толькі пэўную колькасць наведвальнікаў. Куды ж падацца астатнім!

«...Пойдзем у парк!» — гэтая шчаслівая думка ўзнікла ў галавах многіх мінчан рознага ўзросту.

Пакрочым і мы за імі.

КАБ СЛУ НЕ ПЕРАШКОДЗІЦЬ

Пасля шумнага, насычанага асфальтавымі выпарэннямі праспекта мы апынуліся ў прыемным халадку парку культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў. У самым добрым настроі мы пайшлі па агонных алеях, каб на свае вочы лабачыць, што прапаноўвае парк тым, хто абраў яго месцам культурнага адпачынку.

Першае, што нас здзівіла, гэта людзі, якія ішлі ў бок выхаду. Ішлі таропка, а на тварах іх не было задавальнення. А між тым, час быццам не такі позні, надвор'е таксама спрыяе — адпачывай сабе, весяліся.

Ідзем далей. Наперадзе, паміж вяршалаў магутных сосен, замацавалі разнастайныя каруселі, кола агляду, потым перад вачамі паўстаў і ўвесь комплекс атракцыйнаў. І зноў здзіўленне: гэты гарадок для забаў нібы вымер. Моўчкі абыходзілі яго наведвальнікі парку, сумна глядзячы на арэлі, што адзінока пагойдваліся ад ветру. Атракцыйны ў той перадыхадны вечар чамусьці не працавалі.

Але не, не можа быць, каб у парку панавала такое зацішша, — вырашылі мы і збочылі з гэтай алеі...

Вось і адкрытая танцавальная пляцоўка, якая, як мы даведаліся пазней, можа ўмяшчаць каля дзвюх тысяч чалавек. У гэты ж вечар яна прывабіла толькі чацвярых. Дзве дзяўчыны і хлопца пад павольны заходні блюз рабілі нейкія малазразумелыя рухі, а чацвёрты юнак сядзеў на эстрадзе і з абьякавацію на твары матляў нагамі. Затое вакол пляцоўкі глядачоў было значна больш. Мы падышлі да дзяўчаты, якія сціпла сядзелі на краю лаўкі і сумна назіралі за відовішчам, што адбывалася на летняй танцверандзе. Пазнаёмліся. Гэта дзевятнаццацігадовая Таця Ільіна і Іра Трашчэва, якія займаюцца ў электратэхнікуме сувязі.

— Чаму, дзяўчаты, сумуецце, не ідзеце танцаваць? — запыталіся мы.

— Дык не цікава, — адказала Іра.

— І сапраўды, на такія танцавальныя вечары хадзіць не хочацца, — падтрымала сяброўку Таця. — І перш за ўсё таму, што кампаніі тут збіраюцца не з лепшых. Хлопцы, ды, бывае, і дзяўчаты завітваюць сюды нападлітку. А гэта, зразумела, робіць іх пошлымі, нахабнымі. З такімі не толькі танцаваць, але і стаяць побач прыкра...

— А ў вашым тэхнікуме? На

дыскатэках, вечарах адпачынку...

— На жаль, ёсць і ў нас такія аматары павесяліцца, як гавораць, «пабалдзець». А потым справа даходзіць да таго, што трэба выклікаць міліцыю...

...Патрульны паставы міліцыянер, які дзяжуріць каля танцавальнай пляцоўкі, раптам хутка пакрочыў у глыбіню парку, на хаду перагаворваючыся па радыі. Мы — за ім.

Тут трэба сказаць, што наша падарожжа ў парк было выклікана неабходнасцю прааналізаваць работу асяродкаў культуры ў сувязі з выхадам па-

і ў іншых месцах, але пра гэта гаворка яшчэ будзе.

Разам з сяжантам мы ідзем па пустых бязлюдных снежках, абпал якіх буйна расце крапіва-жыгучка і іншае пустазелле. Падумалася, мо яны таму і пустыныя, што чалавеку тут і прысесці няма дзе — ні лаўкі, ні дагледжанай паянкі з утульнымі дэкаратыўнымі пянькамі і столікамі.

— І сапраўды, ёсць да чаго прыкласці тут рукі, — нібы пацвердзіў нашы думкі Гусакоўскі. — Я ўжо некалькі гадоў нясу службу ў гэтым парку, але ніяк зразумець не магу: чаму б не зрабіць на такой вялізнай тэрыторыі некалькі

рэстаран, міжволі ўспаміналася зусім іншая гаворка. Гаворка з васемнаццацігадовымі сталымі наведвальнікамі маладзёжнага кафэ ў Траецкім прадмесці. Гэтае кафэ прываблівае моладзь не імкненнем знайсці сяброў па чарцы, а жаданнем духоўных кантактаў са сваімі аднагодкамі. І для гэтага тут ёсць усе ўмовы: арыгінальны інтэр'ер, утульнасць, музыка, якая лашчыць слых, вельмі смачная кава. Вядома, у прэйскуранце названы і спіртныя напіткі — сухія віны і шампанскае, напрыклад. Але ўвагі юнакоў і дзяўчат не прыцягваюць: яны збіраюцца сюды,

правіла на ўсю чаргу не хапае — усювае яго ў рукі пакупнікоў? Мо варта падумаць гарадскім уладам пра тое, каб пераабсталяваць, з улікам пажаданняў мінчан, гэты ж «Свіцязь» пад узорны безалкагольны комплекс? Дальбог, выгада была б узаемная — і для сістэмы грамадскага харчавання, і для жыхароў і гасцей Мінска.

А пакуль што перад уваходам у парк культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў мы назіралі такія сцэнкі: патрульная машына вывозіла з тэрыторыі парку Маісеенка Тацяну, 1952 года нараджэння, якую ногі ўжо не трымалі. Гэтая грамадзянка, як расказалі нам у Першамайскім раённым адзеле ўнутраных спраў, — дармаедка і трапляе ў аддзяленне міліцыі практычна праз дзень. І хоць жыве яна на вуліцы Берасцянскай, але ездзіць на спатканне з «зялёным зміем» менавіта ў парк культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў...

Не паспела праехаць міліцыйская машына, а мы тут жа ўбачылі, як з парку, хістаючыся, выходзяць двое маладых мужчын. Адзін з іх, спатыкнуўшыся, выпускае з рук бутэльку з віном, яна са званам разбіваецца аб асфальт. Пасумаваўшы трохі над гэтай стратай, яны шыбуюць цераз вуліцу напярэці, міма пешаходнага пераходу. Але іх адразу заўважае старшы лейтэнант ДАІ М. Акулка. Можна было толькі падзівіцца вытрымцы супрацоўніка аўтаінспекцыі, які імкнуўся прывесці да розуму гэтых «наведвальнікаў» парку. А яны ў сваё апраўданне бясконца паўтаралі, што іх дома чкаюць жонкі і дзеці і, галоўнае, што яны — «цвярозныя, як шкельца»...

Гэтая фраза ў той вечар нас ужо не адзіўляла.

Нам давалося пазнаёміцца з лістамі жыхароў сталіцы, якія ставілі перад гарадскімі ўладамі пытанне: дзе адпачываць мінчанам!

Вось, у прыватнасці, радкі з пісьма К. Зубовіча: «...Парк Чалюскінцаў узяў сабой вартэ жалю відовішча. Жаліва грукуць атракцыйны «гулі-гулі», расце бур'ян, паўсюль брудна... Ён мог жа быць лепшым, калі б адказныя за гэтую справу ўстановы правялі больш руплівасці і ініцыятывы, каб надаць парку належны культурна-эстэтычны выгляд і стварыць зручнасці для тых, хто адпачывае».

Гэтае пісьмо — своеасаблівае рэзюме да нашых сённяшніх нататак.

Руплівасць і ініцыятыва... Сапраўды, як іх не хапае. І яшчэ апошні штыршок. Мы бачылі, як на ўскрайку парку, на даўно забытай культурна-адукацыйнай пляцоўцы непадалога веку людзі пад акампамент гармоніка і бубна наладзілі своеасаблівае гарадскіе вачоркі. І круглы год у выхадны дні тут можна ўбачыць, з якім натхненнем танцуюць яны польку, вальс і старадаўнюю кадрылю. А вакол музыкаў сядзяць падлеткі і з захапленнем убіраюць у душу гэтую шчырую, светлую і шчыльную атмасферу характэрна чалавечых адносін... Гэта, вядома, вельмі добра. А чым займаюцца мясцовыя культурнікі!

...Вось на такой мінорнай ноте нам, на жаль, і даводзіцца заканчваць гэтыя нататкі.

Л. КРУШЫНСКАЯ,
Н. ЯНОВІЧ,
спецыяльныя карэспандэнты
«Літаратуры і мастацтва».

ПРА ПАРК, БУТЭЛЬКУ І... КАДРЫЛЮ

становы ЦК КПСС «Аб мерах па пераадоленні п'янства і алкагалізму», дзе вялікае ўвага надаецца пытанню паляпшэння арганізацыі вольнага часу працоўных, асабліва моладзі. У адрозненне ад клубаў паркі культуры і адпачынку маюць найбольш універсальную сістэму арганізацыі вольнага часу. Прытым, з вялікімі патэнцыяльнымі магчымасцямі. У самой паркавай структуры закладзены разнастайныя віды актыўнага і пасіўнага адпачынку. Але ці заўсёды выкарыстоўваюцца гэтыя магчымасці? Нашы назіранні пацвярджаюць, што — не. Відаць, таму і нараджаецца парадокс: той, хто прышоў у парк, каб знайсці сабе цікавую забаву на яго спартыўных ці культурных пляцоўках, але трапіў у «соннае царства», нічога лепшага часам не вырашае, як павесяліцца аправажаным спосабам — з дапамогай вадкасці рознага ўзросту градусаў. А вось для гэтага ў парку імя Чалюскінцаў доўга месца шукаць не трэба: у зарасніках кустоў і дзядоўніка — добры прытулак членам патаемных «клубаў на трох». І ці не таму ў аддаленых куточках гэтага ляснага масіву, дзе збіраюцца прыхільнікі ціхіх гульняў, разам са ступкам шахматных фігур чуваць і зван шклянак? А потым усё па такім знаёмым сцэнарыі: высвятленне адносін, шум, бойка, а хто і ўладкоўваецца спаць на суседняй лаўцы.

...Менавіта такі «мірны» сон з магутным пахрапаннем і перапынёў старшы сяжант міліцыі Мікалай Гусакоўскі, калі фразу за плячо грамадзяніна сярэдняга веку.

«...Я ЦВЯРОЗЫ, ЯК ШКЕЛЬЦА»

Гэтая сакраментальная фраза, якую ледзь-ледзь вымавіў той грамадзянін, гучала потым неаднойчы, у розных варыяцыях.

Спачатку — ля рэстарана і бара «Свіцязь», куды якраз і спынаўся патрульны, бо там паміж хлопцамі нарастаў нейкі п'яны канфлікт. Гучала яна

тэнісных кортаў, пляцовак для бадмінтона, гарадкоў?.. Вакол жа шмат вучылішчаў, тэхнікумаў, інстытутаў, інтэрнатаў? Дзесяткі тысяч юнакоў і дзяўчат... Вось і атрымліваецца, што самым прыцягальным месцам для пэўнай часткі моладзі застаецца бар «Свіцязь». Там заўсёды людна, шумна, кожны дзень, бадай, штосьці ды здарыцца.

...У бары «Свіцязь» жыццё ішло сваім парадкам: барменка адпускала пітво і закусь, ад столікаў да стойкі перасоўваліся наведвальнікі. Прыгожа асветленыя, на вітрыне з годнасцю выстраіліся бутэльні «Белавежскай», «Пяроўкі» і больш высакародных напіткі замежнай і айчынай вытворчасці. Акрамя таго, гандлявалі і півам. У бары — адна моладзь.

Як высветлілася, пастаяннымі гасцямі «Свіцязя» з'яўляюцца студэнты Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі, які знаходзіцца на супраць. У свой час у інстытуце быў створаны аператыўны атрад, які дзяжуріць каля бара. Але цяпер, хоць колькасць прыхільнікаў спіртнога сярод студэнтаў не паменшала, атрад гэты знік. Чаму? Мо варта студэнцкім важакам яшчэ раз сур'ёзна прааналізаваць пастанову па барахце з п'янствам, дзе антыалкагольнае выхаванне моладзі разглядаецца як адна з важнейшых задач, дзе гучыць заклік — быць непрымырым да любых праў далучэння юнацтва да спіртных напіткаў. І не толькі прааналізаваць, але і на справе пераўтвараць у жыццё гэтае надзённае патрабаванне. У прыватнасці, не падпускаць блізка да стойкі бара сваіх таварышаў па інстытуце, якія не дасягнулі належнага ўзросту. А такія, на жаль, ёсць, і няма. І стрымліваць іх актыўны напор бывае адной барменшчыжка. «Пашпарт жа ў кожнага не спытаеш, — уздымае Эма Іванаўна Грыбоўская. — Яны сварача, даказваюць, што ім ужо за дваццаць адзін год...»

Слухаючы і барменку, і міліцыянераў, якія нясуць службу на ўчастку, дзе знаходзіцца

каб пагутарыць аб праблемах, якія іх хваляюць, складаюць сэнс іх цяперашняга жыцця. Што тычыцца аматараў п'янай весялосці, дык іх тут хлопцы проста выводзяць з залы, не звяртаючыся па дапамогу міліцыі. Ды і п'яных у кавярні сустрэнеш вельмі рэдка, бо сама яе атмасфера не спрыяе таму. Словам, паступова тут склаўся, можна сказаць, — стыхійна, своеасаблівы маладзёжны клуб.

— Народу ў нашым кафэ збіраецца шмат, асабліва ў халодны час года. На жаль, памяшканне маленькае, часам сядзім удваіх на крэсле, а іншыя цэлы вечар стаяць, бо няма месца, — расказвае наведвальніца кафэ студэнтка Жанна Кутас. — Але не гэта галоўнае, як кажуць, у цеснаце ды не ў крыўдзе... Вось толькі мы шкадуем, што такіх утульных куточкаў, дзе прыемна сустрэцца з сябрамі за кавая, у горадзе вельмі мала...

Скаргі моладзі на адсутнасць падобных маленькіх чайных, кафэ - марожаных, малочных катэіль-бараў і іншых безалкагольных пунктаў грамадскага харчавання даводзілася нам чуць не аднойчы. Сапраўды, чаму той жа бар «Свіцязь» павінен быць аддадзены на вопыт аматарам піва і «Пяроўкі» (тым больш, што ў гэтым раёне горада дастаткова разнастайных бараў і рэстаранаў)? Чаму ў раёне буйнога парку сталіцы, куды людзі ідуць не на некалькі хвілін, ідуць сем'ямі, з дзецьмі, дзе збіраюцца сотні падлеткаў ледзь не з усяго горада, няма прыстойнага, з вялікім асартымантам кафэ-марожанага? Чаму перад вачамі наведвальнікаў парку штодзень павінна паўставаць адна і тая ж непрыглядная карціна: стомленая гандлярка ў нестэтычнай вопратцы прама з лаўкі, нервуючыся — бо марожанага як

У майскія дні гэтага года ў выставачнай зале Гродна экспанавалася абласная выстаўка прафесійнага мастацтва Гродзеншчыны «Подзвіг народа—бессмяротны», прысвечаная 40-годдзю Вялікай Перамогі. У жывапісе, графіцы, скульптуры мастакі адлюстравалі гераізм нашага народа ў гады вайны, расказалі пра сённяшні мірны час. Выстаўка дае магчымасць гаварыць пра новыя творчыя здабыткі мастакоў вобласці.

дзве фігуры, якія нібыта ўзнікаюць у яго ўяўленні—палесінскага партызана з аўтаматам і старажытнагрэчаскага дзідакадальніка Дарыфора. Так пазычна, узнесла і асацыятыўна апявае мастак веру ў чалавека, яго гуманізм, у прыгажосць жыцця.

Да экспрэсіўнага характару жывапісу, падкрэсленай сімвалічнасці вобразаў імкнецца ў сваёй рабоце «Дзень Перамогі» манументаліст У. Казакоў.

А. САЛЯТЫЦКІ. Партрэт камісара партызанскай брыгады імя М. Фрунзе І. Анохіна.

абагульненымі і экспрэсіўнымі пластычнымі сродкамі. Нязломная воля і мужнасць адчуваюцца ў скульптурах «Паранены» В. Пятраева і «Развітанне славянкі» У. Церабуна. Не зароджваючы ўвагі на другарадных, неістотных дэталі, скульптары выяўляюць галоўную ідэю сваіх работ, што прымушае глядача адчуць драматызм падзей.

Адным са скульптараў вобласці, які паслядоўна працуе над партрэтамі, з'яўляецца А. Саліятыцкі. Яму ўласціва рэалістычная трактовка вобразаў сваіх герояў, жывая псіхалагічная характарыстыка. У гэтым плане выразным і пераканаўчым атрымаўся «Партрэт камісара партызанскай брыгады імя М. Фрунзе І. Анохіна», чалавека мужнага, рашучага, але адначасова і добрага, шчырага. Як лагічны працяг партрэтнай серыі на выстаўцы ўспрымаецца работа «Салдат 80-х (Партрэт В. Усав)» маладога скульптара А. Кузняцова. Яна ўражвае рамантычнай прыўзнятацю, душэўнай прыгажосцю нашага сучасніка, маладога салдата—абаронцы Радзімы. Трэба сказаць, што А. Кузняцоў плённа працуе ў гіпсе, тонка адчувае магчымасці гэтага традыцыйнага скульптурнага матэрыялу, што дапамагае яму ствараць запамінальныя вобразы.

Актыўным акварэлістам зарэкаментаваў сябе А. Папоў з Ваўкавыска. У залежнасці ад тэмы, мастацкай задачы парознаму праяўляюцца асаблівасці пісьма маладога акварэліста. У работах «Трывожная ноч», «Брацкія магілы», «Стары калодзеж»—гэта глыбокая насычанасць колераў, кантрастныя суадносіны якіх выклікаюць пачуццё трылогі, неспакою. У работах «Нёманская паводка», «Леташняя ліста» прыаблівае мяккасць, празрыстасць, колер дакладна перадае лірычны зменлівы характар вясенніх куткоў Панямоння. Менавіта дзякуючы шматлікім акварэлям А. Папова, а таксама выкананаму тэхнічна свабодна акварэльнаму трыпціху «Памяць» В. Шчарбакова (Гродна), вытанчаным акварэлям «Партызанскі лес» і «Раніца ля Кургана Славы» А. Судара (Ліда) выстаўка набыла святочны колеравы настрой.

Маладыя графікі вобласці плённа выкарыстоўваюць класічныя тэхнікі. Пра гэта сведчаць лінарыты «На зямлі навагрудскай» А. Тамко (Навагрудак) і «Сляды вайны» М. Захаркевіча, малюнкi пяром А. Масянкова, малюнкi вуглем на тэму вызвалення Гродна М. Якуніна.

Новыя работы мастакоў Гродзеншчыны, выкананыя з нагоды слаўнага юбілею, прадманстравалі значныя патэнцыяльныя магчымасці маладых мастакоў. Далучыўшыся да актуальных тэм, якія хваляюць увесь наш народ, мастакі здолелі ўзбагаціць сваю творчасць зместульнымі вобразамі, пашырылі творчыя далягяды.

Я. ШУНЕЙКА.

ПАШЫРЭННЕ ТВОРЧЫХ ДАЛЯГЛЯДАЎ

Плённа і ўпэўнена працуе адзін з вядучых манументалістаў Гродзеншчыны У. Коўзусь. Ён і выканаўца больш чым 40 роспісаў у розных грамадскіх устаноўках Гродна. Паралельна з манументальна-дэкаратыўнымі роспісамі мастак займаецца жывапісам. Пра гэта сведчыць яго ўдзел у шматлікіх выстаўках, сярод якіх хочацца прыгадаць маладзёжную рэспубліканскую выстаўку (1983 г., Мінск). На ёй экспанаваліся трыпціх «Адзін з дзён», які звярнуў на сябе ўвагу мастацтвазнаўцаў, крытыкі. Гэты твор, прасякнуты трывогай мастака за мір на зямлі, арганічна ўпісаўся ў экспазіцыю юбілейнай выстаўкі ў Гродне, стаў яе ідэйна-сэнсавым акцэнтам.

Эмацыянальная прыцягальнасць трыпціха заключаецца перш за ўсё ў творчай пазіцыі мастака, які сваю задачу бачыць у асэнсаванні актуальных праблем сучаснасці, знаходзіць для іх увасаблення смелыя і неардынарныя мастацкія сродкі. Трыпціх, напісаны ў правеслена-мінорным каларыце, злучае ў рытмічным і сімвалічным адзістве маладога сучаснага мастака за мальбертам і

Тэму радасці мірнага, выратаванага ад ворагаў жыцця мастак вырашае праз сімвалічныя вобразы маладой жанчыны і дзяўчынкі. Праўда, мастак яшчэ актыўна шукае свой стыль, эксперыментуе, што ў пэўнай ступені адчуваецца ў недастатковай вобразнай завершанасці твора.

У пейзажным жывапісе на выстаўцы адчуваецца імкненне аўтараў адлюстравань прыгажосць мірнага Гродзеншчыны, якая зноў расквітнела, але памятае гады ваенных выправаў. Пра гэта — пейзажы старэйшага жывапісца вобласці, ветэрана Вялікай Айчыннай І. Пушкова — «Мірныя рубяжы Радзімы», «Зара над Нёманам» (з серыі «Абеліскі Вялікай Айчыннай»), пранікнёны пейзаж «Партызанская магіла» А. Багустава (Масты), а таксама лірычныя, мяккія па колеры пейзажы У. Бабаша (Ваўкавыск), В. Сільвановіча (Ліда), Г. Мазурава і А. Гаршкавоза (Гродна).

У творчасці гродзенскіх скульптараў назіраецца захопленасць канкрэтнымі вобразамі нашых сучаснікаў, ветэранаў, герояў вайны і працы. Тэма вайны, гераізму увасабляецца

А. ТАМКО. На зямлі Навагрудскай.

У. КОЎЗУСЬ. Адаін з дзён.

НЯСТОМНАЯ ЭНЕРГІЯ

Вечар «Аўтографы на Піншчыне» быў прысвечаны менавіта ёй, артыстцы народнага драматычнага тэатра, актыўнай удзельніцы мастацкай самадзейнасці — Г. Кабадзейцавай. Так адзначалася 50-годдзе канцэртна-выканаўчай дзейнасці Ганны Міхайлаўны. Нястомная энергія гэтай жанчыны, велізарная працаздольнасць, прафесійная і сцэнічная.

У гэтым лшчэ раз пераканаліся прысутныя: Ганна Міхайлаўна з поспехам чытала вершы, іграла з партыёрамі ў рыўкі са спектакляў, спявала, акампануючы сабе на гітары і фартэпіяна, танцавала вядомы танец «Тустэп» з аперэты «Вяселле ў Малінаўцы», выконвала частушкі.

Вобразы людзей з народа блінай за ўсё Ганне Міхайлаўне. Яна вырасла сярод іх, ведае характары жанчын беларускай вёскі, умее перадаць іх непарторнае аблічча, гаворку. Асабліва ўдаюцца вострахарактарныя ролі.

Пералічыць усе створаныя вобразы цяжка — іх больш за 40. Есць такія, што сталі падзей у тэатральным жыцці горада. Сярод іх у першую чаргу Агата з купалаўскай «Паўлінкі». Гэты спектакль Пінскі народны тэатр паказаў у Мінску і быў за яго ўдастоены звання лаўрэата рэспубліканскага фестывалю самадзейнай творчасці. У рэцэнзіях, якія з'явіліся ў тым дні ў газетах, самыя цёп-

лыя словы сказаны ў адрас А. Кабадзейцавай. А колькі тэмпераменту і майстэрства патрабавала роля Паліны з «Трыбунала» А. Макаёнка, Ульяны Юрскай з «Трывогі» А. Петрашкевіча, Даміцэлі з «Прыманоў» Янікі Купалы, французжанкі з «Салаўінай ночы» В. Якова — гэта толькі частка сыграных ёю ў тэатральных калектывах Лунінца і Пінска.

Сваю першую ролю Кабадзейцава сыграла... у 12 гадоў. Гэта было ў горадзе Рагачове ў 1927 годзе. Любоў да сцэны, да песні дзяўчыны прывялі бацькі. Яны ж паралі прыслівіць слэбе медыцыне. У 1935 годзе ў Маскве яна атрымлівае дыплом анушэркі. І вось ужо 50 гадоў верная сваёй высакароднай прафесіі.

У вайну засталася яна з двума малымі дзецьмі. У сорак чацвёртым прыйшла «пахаронка» на мужа. Загінуў пры фарсіраванні Дняпра літаральна побач з родным Рагачовам. Ганна Міхайлаўна адна выгадала і выхавала дачок.

Мы перабраем з ёй сямейныя архівы. Тут праграмы спектакляў, фотаздымкі сцэн са спектакляў, граматы і дыпломы, рэцэнзіі. Ганну Міхайлаўну прырода надзяліла прыемным голасам, добрым музычным слыхам. Таму яе гераіні спектакляў часта спяваюць. На гэтым артыстка не абмяжоўваецца. Яна з задавальненнем выконвае сольныя нумары: песні, раманы, прыпеўкі. Двойчы на тыдзень Кабадзейцава спяшаецца на рэпетыцыі народнага хору ветэранаў партыі, вайны і працы. Калі на прадпрыемствы горада запрашаюць агітбрыгаду, абавязкова просіць уключыць у яе Ганну Міхайлаўну. Яе песні, фэльетоны выклікаюць бурную рэакцыю глядачоў і удзячныя апладысменты.

С. ШАПІРА.

ПАСТАЎЛЕНА ШКОЛЬНІКАМІ

Сцэна са спектакля ў пастаноўцы школьнікаў. Фота Л. КАЖАМЯКІНА.

Любыць беларускую літаратуру вучні Гарадоцкай сярэдняй школы, што на Віцебшчыне, і ў тым немалая заслуга іх настаўніцы М. Верціхоўскай. Марыя Іванаўна шмат робіць, каб прывіць дзецім павагу да роднага слова, выхаваць з іх людзей культурных і ўсебакова адукаваных. Сяпраўдныя ўроні прыгажосці атрымліваюць школьнікі ў літаратурна-драматычным гуртку «Праметэй», які працуе ўжо каля дзесяці гадоў.

М. Верціхоўскай дапамагае яго ўдзельнікам творча ставіцца да літаратуры. У прыватнасці, аб гэтым сведчыць тое, што дзеці разам са сваім педагогам самі робяць інсцэніроўкі вядомых твораў. Напрыклад, з цікавасцю працавалі ўсе над

спектаклем, прысвечаным народнаму песняру Беларускай Янубу Коласу, а ў аснову п'есы паклалі аповесці С. Александровіча. На школьнай сцэне былі пастаўлены і арыгінальныя драматычныя творы беларускіх аўтараў — «Партызаны» і «Брама неўміручасці» К. Крапівы, «Трыбунал» А. Макаёнка, «Залаты медаль». І. Шамякіна і іншыя.

Нядаўна адбыўся лшчэ адзін зварот да беларускай драматургіі. Удзельніцаў гуртка зацікавіла п'еса А. Вярцінскага «Хачу быць богам, або Гефест — друг Праметэя». Праца над творам прынесла жаданы плён. Юныя выканаўцы асабліва хваляваліся, бо на прэм'еры знаходзіўся і аўтар.

Стараліся іграць як мага лепш. І Андрэй Крыкуноў, які выконваў ролю Праметэя, і Сяргей Марнаў — Гефест, і Леанід Хабараў — Зеўс... Ды і іншыя тансма. А потым усе з хваляваннем слухалі А. Вярцінскага, які падзяліў думкамі аб спектаклі, адказаў на пытанні дзяцей, гаварыў пра свае творчыя планы.

Г. РОСІЧ.

ВЫЗНАЧЫЛІСЯ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Дзесяткі воінскіх часцей і злучэнняў у гады Вялікай Айчыннай вайны за мужнасць і гераізм, праяўленыя ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі на тэрыторыі нашай рэспублікі, былі ўдастоены ганаровых назваў. Пра баявы шлях, пройдзены імі, расказваецца ў многіх кнігах, што выходзяць у розных выдавецтвах, найперш у Выдавецтве Міністэрства абароны СССР.

Нядаўна пабачыў свет чарговы нарыс — «Ад Масквы да Штральзунда», аўтар якога І. Паўлаў знаёміць з салдатамі і афіцэрамі 354-ай стралковай Каліннавіцкай ордэна Леніна, Чырванасцяжнай, ордэна Суво-

рава дывізіі, якія асабліва вызначыліся ў барацьбе з ворагам. Асобныя старонкі адведзены расказу пра тое, як воіны прымалі ўдзел у стратэгічна-наступальнай аперацыі «Баграціён».

Падзеі, што мелі месца на тэрыторыі Беларусі, адлюстраваны і ў кнізе А. Сакрэтава «Гвардзейскі наступ». Свой нарыс аўтар прысвяціў 17-й Марыянскай Чырванасцяжнай ордэнаў Леніна, Суворова і Кутузава кавалерыйскай дывізіі, якая ў гады вайны была падшэфнай Таджыкістана. Нарыс выйшаў у выдавецтве «Доніш», якое знаходзіцца ў Душанбе.

В. ЦЯРЭШКА.

Хто хоць аднойчы слухаў званы Хатыні, той ніколі не забудзе іх трагічнага перазвону. Можна зразумець мастакоў, якія зноў і зноў вяртаюцца ў сваіх творах да гэтай журботнай мясціны, могольніка спаленых беларускіх вёсак.

І вось — новы зварот да бясконца хвалюючай тэмы. Напярэдадні 40-годдзя Перамогі Беларускае тэлебачанне паказала фільм-спектакль «Вяртанне ў Хатынь» (аўтары сцэнарыя А. Адамовіч, Б. Луцэнка; рэжысёр-пастаноўшчык Б. Луцэнка, тэлэрэжысёр Ю. Хашчавакі, апэратар У. Пранько, мастак В. Казлоў).

«Вяртанне ў Хатынь» — публіцыстычная стужка. У ёй зроблена спроба не толькі паказаць бесчалавечнасць фашызму, але і выявіць карэні яго пачварных злачынстваў. Аўтары выкарыстоўваюць дакументальныя матэрыялы, кінахроніку, манціруюць іх з ігравымі сцэнамі або эпізодамі, знятымі «пад дакумент». Галоўны герой фільма, Сляпы, — і апалядальнік, і каментатар, які вяртаецца то да нас, глядачоў, то да дзейных асоб, жывых і мёртвых, што згарэлі жывымі і засталіся толькі ў памяці чалавека. У гэтай складанай ролі артыст Э. Гарачы вельмі стрыманы і тактоўны, у хвіліны душэўных узрушэнняў яго маўліваць сведчыць больш за любы эмацыянальны ўсплёскі.

Фільм не прытрымліваецца храналагічнай паслядоўнасці падзей. Яго сюжэт рухаецца

памяць і час, сціснуты ў мінуты, секунды, што засталіся да пачатку карнай аперацыі, намечанай немцамі на восьем гадзін раніцы. Будзільнік са стрэлькамі, якія набліжаюцца да раковай гадзіны, некалькі разоў з'явіцца буйным планам

ночы, у якіх хлопчык пускаў свае першыя караблікі...

Мабыць, тэлекамера залішне падрабязна разглядае гэтыя прадметы сялянскага побыту, быццам бы здымае экспазіцыю этнаграфічнага музея. Густы бяспасны бытапіс гэтых кад-

сам растлумачыў, чаму ў яго трагічных фрэсках вайны заўсёды прысутнічаюць дзеці: «Народная вайна — гэта калі ваююць і дзеці, гэта калі забіваюць дзецей на вачах мацяроў». Письменнік мае рацыю. Як яшчэ больш моцна выказаць

пытаецца Сляпы ў жанчыны-маці.

— Раніцай Немец падняўся з пасцелі. Зубы пачысціў. Падшоў да мяне. Спачатку мяне забіў. Потым пайшоў да дзятка, — проста адказае жанчына.

— Значыць, гэта ты яе забіў? Чаму ты яе забіў? — з гэтым пытаннем вяртаецца Сляпы ўжо да таго, хто ўдзельнічаў у бесчалавечным акце.

...Іх было шмат, тысячы — забойцаў, карнікаў на беларускай зямлі. Але экран вылучыць двух — Немца і Паліцая. Падасць іх буйным планам, каб праз адзінкавае зразумець агульнае. З гэтага моманту стылістыка, танальнасць экраннага апавядання рэзка мяняецца. Ужо ніякага хісткага, трапяткага святла, смугі ўспамінаў. Усё рэзка і выразна. Быццам аўтамат ва ўпор. Ля самага твару. Ля самых вачэй. Гэтых двух трэба разглядаць у падрабязнасцях, таму што яны не толькі з мінулага, але і з цяперашняга. Яны, ці на іх падобныя, і сёння ўяўляюць пагрозу міру, самому жыццю на зямлі.

Выконваюць ролі Немца і Паліцая артысты Ю. Ступакоў і П. Юрчанкоў. Сам выбар гэтых актэраў, вельмі арганічных, праўдзівых на сцэне, дазваляе думаць, што рэжысёр-пастаноўшчык Б. Луцэнка пазбягаў карыкатуры, гратэску. Ён хацеў паказаць сапраўдны, будзёны твар ворага. Яны такія і ёсць на экране — самыя

Званы ПАМ'ЯЦІ

на экране, нагнятаючы напружанне.

Памяць Сляпога ў гэтыя кароткія хвіліны будзе выходзіць з мінулага, з нябыту тое, што было самым дарагім, што засталася назаўсёды ў самой душы. Твар Маці (артыстка С. Кузьміна) строгі, ікананічны і добры. Вочы яе, трагічныя і бяспасныя, якія адгадалі лёс свой і сваіх дзяцей. Яе рукі, што прыкрываюць галовы дзяцей.

І тут жа — рэчы, якія некалі краналі рукі Маці: калыска, гляк з малаком, драўляныя

раў не зусім удала спалучаецца з наступнымі, дзе святло нібы размыта, хісткае, а фігуры людзей, што ўзнікаюць у ім, цяжкія, імгненныя. Яны, як успышкі памяці: нечы профіль, чыясьці ўскінутая рука, рот, раскрыты ў ляманце. І, нарэшце, цені на светлай сцяне. Тое, што засталася ад людзей. Як — у Хірасіме. Карагод тануючых дзяцей. Забытых. Спаленых. Ці тых, што не наразіліся? У памяці Сляпога яны заліваюцца.

У фільме шмат дзяцей. У адным са «сваіх» інтэрв'ю Адамовіч

бесчалавечную сутнасць фашызму?

«Нервовы» мантаж, пэўная «ірэальнасць» асвятлення ў першай частцы фільма і перадае самую плынь успамінаў чалавека. Тут складаная тэхніка тэлебачання дапамагае ўлавіць, здавалася б, няўлоўнае. Знойдзены ўмоўны прымёрбіць — натуральным з'яўленне на экране забытых, спаленых, размову з ім Сляпога. Гэта ж ён са сваёй памяццю гутарыць, а ў ёй і жывыя і мёртвыя існуюць на роўных.

— Як жа усё адбылося? —

ПРЫРОДА І МЫ

СУМНА, але факт — «белыя плямы» існуюць сёння выключна на школьных кантурных картах. Гэта, праўда, не замінае нашчадкам чэхайскіх Валодзі вялікага і Валодзі маленькага з зайздросным пастаням паміж сьняданкам і абедам адкрываць Амерыкі ў дачных хмызах. А вось сучасны аматар вандровак — і матэрыявалі, і «экалагічна чысты» —

ТАМ — сэрца Бярэзінскага запаведніка, «ядро», «зона абсалютнай запаведнасці». Трыццаць пяць тысяч гектараў сапраўднай нерушы. Дзеля яе недаступнасці і недасяжнасці робіцца ўсё магчымае.

Строга кажучы, «нельга» пачынаецца дэляка ад гэтых мясцін. Заповеднік, плошча якога больш за семдзесят тысяч гектараў, аблямаваны стужкай

Праца гэтых людзей высакродная па сутнасці сваёй, а збліжы досьці будзённая, карпатлівая, часам і надзвычай цяжкая, рызыкоўная, вартая самых удзячных слоў. І, мабыць, не толькі слоў...

Расказы пра кандыдатаў навук, якія кідаюць тлумныя гары і намфартабельныя кватэры і ў пошуках гармоніі ўладкоўваюцца леснікамі ці егерамі ў тайзе, што і казаць, вяртаюцца самага тонкія струны нашай душы. Ляснік жа ў Бярэзінскім запаведніку — чалавек пераважна просты, мясцовы і пакілы. Моладзь рамантычнай еднасцю з прыродай не спакушаецца, выдаткі навідавоку — глуш, заробкі несур'ёзныя, во семдзесят пяць рублёў. У «аўтарых» такой завяздзёні ўсё яшчэ ходзіць сам Пётр I — маўляў, пры лесе не прападаеш, пракормішся. Ды і ў спрадвечным сялянскім «табелі аб рангах» палёсоўшчыкі (гэтаксама, як і палюўшчыкі, рыбакі) сярод гаспадароў не значыліся, бо на зямлі не рабілі і быццам шукалі лягчэйшага хлеба.

А лес, як і зямля, рук патрабуе руплівых і неабыхавых. Заповедні — тым больш. І лячыць яго часам трэба, і тушыць. Аблаву на ваўка наладзіць, і бульбы, буракоў пасадзіць, каб узнікнуў дакоў ладкарміць. Шмат абавязкаў у лесніку, не такі ўжо зайздросны ягоны хлеб. За лес, за свой абыд ён нясе поўную адказнасць, маральную і матэрыяльную. Ён — асоба, якая забяспечвае тое самае «нельга».

Ці трэба казаць, што не толькі па пучэўках бюро падарожжаў і экскурсій трапляюць у запаведнік людзі? І ведаюць, што нельга, і чаму — таксама, а ўсё роўна, які сезон ягдны ці грыбны пачынаецца — няўмольна рухаюцца аўтамашыны з мінскімі і віцебскімі нумарамі ў бок ахоўных тэрыторый. З падрабязнымі картамі месцаваці (адкуль толькі бяруць?), з кампасамі — на бярэзінскія балоты, па журавіны. А што, рызыка, у прынцыпе, мінімальна: ну машыну ўхаластую зганяеш, без ягд вернешся, ну «чырвонец» штраф заплациш. Але ж ёсць надзея з лесніком і не сустраціцца...

Цікавым аб'яцаў бы быць і музей канфіскаваных рэчаў. Адмысловыя рыбалоўныя прынады, паўправадніковыя электравуды — такі «ўлоў» прывозіць патрульныя наравы з Бярэзіны.

А Іван Станіслававіч Шуневіч, крайчаўскі леснік, як мне падалося, можа даць надзвычай карысны матэрыял для падручніка па псіхалогіі — парушальнікі межаў запаведніка хітруюць, выкручваюцца, пагражаюць...

Тут адкрываецца шырокая прастора для маралізатарства. І не скажаць, каб марнага — існуюць пісаньні і няпісаныя законы ўзаемаадносін чалавека і прыроды, якія трэба сёння даводзіць літаральна да кожнага. Уводзіць іх у наш побыт, што называецца, у паўсядзённую свядомасць. Бянтэжыць інашае — дробнае, але ўсё ж такі браканьерства ў час адпачынку мае агульныя карані з той вялікай шкодай, якую нярэдка робяць людзі сваёй гаспадарчай дзейнасцю. Корань гэты — экалагічная непісьменнасць.

ЗА ЭКАЛОГІЯЙ, здаецца, трывала замацавалася рэпутацыя навукі, якая палюхае ці нават спрабуе ўстаўляць палкі ў кола прагрэсу. Матэрыялы навуковых сімпозіумаў і канферэнцый чытаюцца не горш за дэтэктывы. А папулярныя выданні па праблемах аховы навакольнага, дзе факты яшчэ і эмацыянальна афарбаваныя — і ўвогуле не для слабанероўных.

Вось, напрыклад, «планетарны» погляд. Лясы ў свеце знікаюць з хуткасцю 20 гектараў у мінуту, атмасфернага кіслароду штогод менш на 10 мільярдаў тон, 70 тысяч квадратных кіламетраў зямлі ў год робяцца непрадатымны для сельскай гаспадаркі.

А вось, у пэўнай меры, «кур'ёз». Кажуць, што французы, каб не атруціцца вадой з водаправоднага крана, карыстаюцца мінералкай.

А гэта ўжо тычыцца любога з нас. Сёння нядабрый памяці ДДТ знаходзіцца практычна ў арганізме кожнага жыхара Зямлі.

Экалогія не палюхае. Папярэджвае пра небяспеку. Вучыць, што ўсё ў прыродзе звязана з усім, што ўсё павінна некуды дзівяцца, што прырода ведае лепш і што нічога не даецца дарма. Заклікае да адказнасці за кожны крок. Захапляецца гарманічнасцю ўсяго існага.

Так здарылася, што прырода ўмеа «есці пірог так, каб ён заставаўся цэлым», а чалавек усё ніяк гэтаму не навучыцца. І не ад добрага жыцця ствараюцца запаведнікі, пры наўным дэфіцыце зямельных плошчаў выключаюцца з народнай гаспадаркі даволі значныя тэрыторыі.

Сёння запаведнікі ўсё больш і больш нагадваюць вымушаны кампраміс чалавека і прыроды. І рэжым іх аховы, больш ці менш строгі, забарона гаспадарчай дзейнасці — не самамэта, а толькі ўмовы кампрамісу. Абавязковая, але не самая значная частка вялікай і складанай прыродаахоўнай

дзейнасці.

Гісторыя Бярэзінскага запаведніка, а сёлета ён адначасна шасцідзесяцігоддзе, — яскравы прыклад таго, як развівалася і шырылася экалагічная думка, як мянялася стаўленне чалавека да прыроды.

Нараджэннем сваім запаведнік абавязаны рачному бабру. У дваццатыя гады экспедыцыя пад кіраўніцтвам зоолага А. Фядзюшына знайшла ў гэтых мясцінах некалькі сем'яў каштоўнай пушной жывёліны, якая ў Еўропе лічылася ўжо цалкам знішчанай. Урад рэспублікі пастановай ад 30 снежня 1925 года ўзяў пад ахову пойма Бярэзіны. Так усё пачалося.

Забарона палявання і лесасплаву хутка дала плён. Рэзка павялічылася колькасць звяроў і птушак, быў выратаваны бабёр. Пачалі першыя, па цяперашнім часе вельмі сціпныя, навуковыя даследаванні.

Бабрыныя і ласіныя фермы, архіўныя матэрыялы і калекцыі былі знішчаны ў час Вялікай Айчыннай. Заповедныя лясы і балоты дэлі прытулак шматлікім партызанскім злучэнням.

Адраз паля вывазлення Беларусі дзейнасць Бярэзінскага запаведніка аднаўляецца. Тут зноў гадуюць баброў, вядуць рэгулярны ўлік жывёльнага свету. Ствараецца і навуковы аддзел.

А ў 1951 годзе запаведнік ліквідуецца... Спакуса блізкай выгады, патрабаванне «дай» як галоўнае ў размове з прыродай сталі вызначальнымі для наступнага сямігоддзя. Чатыры тысячы гектараў спелага лесу, спляжанага ў той час, — рана, якая не хутка залечваецца.

Пасля заняпаду — зноў аднаўленне ў былых межах. Зноў амаль з нуля ўсё пачынаецца. Толькі з 1969 года, калі быў атрыманы статус агульнасаюзнага, запаведнік стаў развівацца як паўнацэнная навуковадаследчая і прыродаахоўная ўстанова.

Што і казаць, не адразу прыйшло ўсведамленне таго, што дзякуючы надзвычай спеасабліваму спалучэнню тыповых і унікальных рыс Бярэзінскі запаведнік, па сутнасці, з'яўляецца эталонам Беларускага Паазер'я. Выключная каштоўнасць тутэйшых прыродных комплексаў дала падставу для стварэння запаведніка біясферы.

НУЛЯВАЯ АДЗНАКА

засведчыць, як цяжка стала ў наш час «рабінзоніць». Знайсці мясцінку, дзе не ступала б нога чалавека, надзвычай складана. Літаральна: паспрабуеце самі зрабіць гэта ў засмечаных «блізкіх» і «далёкіх» лясах у радыусе некалькіх дзесяткаў кіламетраў вакол Мінска...

Дзе вы, нечепаныя бары, непралезныя балоты, чыстыя крыніцы і сонныя лясныя азёрыны? Прагне далучыцца да вас гараджанін, забіраецца ўсё глыбей і глыбей. Хоць на «Жыгулях», але «назад, да прыроды». Ведае, адчувае, што павінны яшчэ недзе быць такія мясціны.

...Кожны заў Бярэзіны дорыць нешта новае. З прыбярэжнага чарота, стралой выцягваючы шні, вылятаюць качкі. Паважна кроць па поплаве цябаты чорны бусел з «Чырвонай кнігі». А ў бабра, мабыць, нейкія непрыемнасці: з усёх сіл грабе ён да сваёй хаткі, толькі галаву з вады вытыркінуў — звычайна ўдзень звярок гэты на свет не паказваецца.

Сярод павіству, піску, кракання, шамацення (а ўсё роўна — сярод цішыні) пільнае рэчка. Прымушае закладваць ліхія віражы, выносіць лодку на ціхіх плёсах. Уладзімір Аляксандравіч Ляўсевич, старшы тэхнік Крайчаўскага лесніцтва і мой праважаты, звяртае мяю ўвагу на новыя і новыя дэталі навакольнага пейзажу. Кручу галаву ва ўсе бакі, — цікава ўсё, — ды больш за ўсё ваюць правабярэжжа. Там, за бярэзінскай поймай, пачынаецца таямнічы лес...

Але туды я вас, паважаныя чытачы, не запрашаю. Не л е г а туды.

звычайныя, нічым з натоўпу не вылучаюцца. Узяць хоць бы Немца (Ю. Ступакоў). Твар амаль дабрадушны — ні злосці, ні тупасці на ім няма. Ён нават чулівы: убачыўшы прыгожую дзяўчыну, падобную на ягоную нявесту, — расхваліваўся. Успомніў сваю маці і дом — засумаваў. Гуляў у мяч з вясковымі хлапчукамі — захапіўся... А потым узяў аўтамат і хлапчукоў расстраляў.

Як, чаму звычайны, «натуральны» чалавек робіць ненаaturalны для чалавечай прыроды ўчынок? Бо каб падняць зброю на дзіця або падпаліць дом з людзьмі, трэба штосьці пераступіць у сабе, задушыць сумленне, пачуццё спачування.

У фільме Сляпы прама пытаецца пра гэта ў Немца. Той штосьці мармыча аб загадзе, абавязку. Але яго словы мала што азначаюць, таму ў фільме да іх няма даверу. Тэлекамера спрабуе сягнуць глыбей, адгадаць, што хаваецца за словамі, што затаілася ў цёмнай душы. Важная тут сцена, калі пасля спалення вёскі Немец б'ецца галавой аб зямлю, душаючыся слязьмі. Здаецца, вось-вось ужо прачнецца ў ім чалавек. Але не! Ён падмаецца, рукі яго мацаюць па кішэнях, выцягваюць пакамечаную кніжачку — «Настаўленне салдату».

Далей на экране ідуць кадры фашысцкай кінахронікі, на якіх калоны гітлераўскіх салдат клянуцца сваім фіюрэру забіваць, паліць, знішчаць ворагаў, рэйха. І ўсё. Акт пе-

рараджэння нармальнага чалавека ў забойцу — здзейсніўся.

Думаецца, што прыём гэты цалкам ілюстрацыйны. Мантажны «стык» ігравага кадра з хронікай тут не дадаў эпизоду праўдзівасці, нічога не адкрыў, не растлумачыў.

А нам, сённяшнім глядачам, так важна зразумець, як жа адбываецца «заражэнне» аднаго чалавека ад масы, ахопленай маніякальнай ідэяй. І як ідэя гэтая, укарніваючыся ў галаву адзінкі, штурхае яе на запраграмаваны ўчынок.

Больш пераканаўча даследуецца ў фільме анатомія зрады. Нічым не прыкметны знешне чалавек, якога тайна распірае прага ўладарыць над людзьмі, у надзвычайнай сітуацыі робіць усёго, толькі адзін крок, пераступаючы закон маралі — і далей яго пераўтварэнні на гэтым шляху незваротныя. Такі Паліцай у выкананні П. Юрчанкова. Вопыт напісання А. Адамовічам «Карнікаў» яўна адбіўся на гэтым вобразе, — аб'ёмным, разка абазначаным. І, мабыць, дарэмна стваральнікі фільма-спектакля паказалі яшчэ сцэну суда над Паліцаем праз трыццаць гадоў, знятую «пад дакумент». Думка яе ясная: адплата непазбежная. Але гэта да мастацка не ўвасоблена.

У кнізе «Хатынская апошняя» ідэя адплаты знайшла выяўленне ў яркіх і моцна напісаных эпизодах разгрому партызанамі атраду карнікаў. У

фільме такіх эпизодаў няма. Іх не могуць замяніць хранікальныя кадры: доўгая калона палонных немцаў брыдзе па заснежаным полі.

Вобразы народных месцінцаў толькі на кароткія хвіліны з'яўляюцца на тэлеэкране, ледзь намечаныя, пазбаўленыя магчымасці праявіць сябе ва ўчынку або хоць бы ў слове. Гэта, відаць, самая большая страта ў параўнанні з літаратурнай першакрыніцай.

Так, памяць чалавечая пераборлівая, часам алагічная. Узятая як сюжэтны ход, яна дазваляе будаваць фільм фрагментарна, мазаічна. Але за гэтай мазаікай розных эпизодаў павінен праглядвацца агульны план і галоўны вузел, да якога сцягваюцца ніткі думак.

У тэлефільме «Вяртанне ў Хатынь» такімі ніткамі, якія сцягваюць усё ў адно цэлае, сталі маналогі ахвяр карных акцый, тых, хто застаўся ў жытлах, каб раскажаць пра чалавечыя пакуты, пра нябачныя зверствы гітлераўцаў. Менавіта гэтыя сповядзі простых беларускіх сялянак робяць фільм дакументальна праўдзівым, публіцыстычным.

«Хатынь». Цёмныя нізкія хмары плывуць над каменнымі зрубай былых дамоў, калодзежамі. Па каменных дарожках няўпэўнена рухаецца слепы чалавек. Яго прывяла сюды памяць. Бяссонная, бессмяротная памяць. Яна набатам гучыць у хатынскіх званках.

Д. МАНАЕВА.

Алесь ЕСАКОЎ

13 чэрвеня гэтага года пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр крытык і тэатразнавец, член КПСС з 1940 года, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Алесь (Аляксандр Аляксандравіч) Есакоў.

А. Есакоў нарадзіўся 18.12.1911 года ў вёсцы Новінава Галічэўскага раёна Кастрэмской вобласці ў сям'і рабочага. Працоўны шлях пачаў на мінскай шчотачнай фабрыцы імя Н. К. Крупскай. Быў артыстам, загадчыкам літаратурнай часткі тэатра рабачай моладзі. Тэатраўска на рабфану, у Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва імя А. В. Луначарскага. Служыў у Чырвонай Арміі, працаваў у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва». З 1938 го-

да — дырэктар Рэспубліканскага тэатра юнага глядача, з 1940 — начальнік аддзела тэатраў Упраўлення па справах мастацтва пры СНК БССР. Удзельнічаў як ваенны журналіст у вызваленчым паходзе Савецкай Арміі ў Заходнюю Беларусь. У час Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў дэючай арміі, потым у партызанскім атрадзе на Міншчыне. Быў паранены. Пасля вайны працаваў начальнікам Галоўрэпертэнома БССР, у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», у Саюзе пісьменнікаў, вучоным сакратаром Літаратурнага музея Янкі Купалы.

Як крытык і тэатразнавец Алесь Есакоў пачаў выступаць у друку ў 1930 годзе. Ён напісаны манаграфічныя нарысы «Уладзімір Крыловіч», «Калгасны хор сяла Азершчына» (разам з Б. Смольскім), «Старэйшы самадзейныя калектывы», манаграфія «Янка Купала і беларускі тэатр», кніжка для дзяцей «Зерне да зерня. Абразкі з жыцця Янкі Купалы».

Працоўны і баявы шлях А. Есакова адзначаны медалямі і ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Паішоў ад нас чулы таварыш, прыныцловы намуніст, даследчык і знавец літаратуры і тэатра. Светлы яго вобраз застаецца ў нашай памяці назаўсёды.

САЮЗ ПІСЬМЕННИКАЎ БЕЛАРУСІ.

Саюз пісьменнікаў БССР з глыбокім жалем паведамляе, што на 74-м годзе жыцця памёр пісьменнік-намуніст, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Алесь ЕСАКОЎ і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Аскольд ЧУРКІН

17 чэрвеня 1985 года памёр член Саюза мастакоў ССРС, мастацкі рэдактар творчай студыі «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР Аскольд Мікалаевіч Чуркін.

А. Чуркін нарадзіўся ў 1930 годзе ў Мінску. Працоўную дзейнасць пачаў пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна ў якасці мастака-сатырыка.

З 1958 года на працягу 14 гадоў працаваў рэдактарам мастацкага аддзела часопіса «Воля». За гэты час ён сфарміраваўся як стале майстар сатырычнага накірунку. А. Чуркін шмат зрабіў для павышэння мастацка-папулярнага ўзроўню часопіса, паліпшэння якасці публікуемых у ім малюнкаў і нарысатур.

З 1972 года па 1981 год А. Чуркін узначальваў мастацкі аддзел часопіса «Беларусь».

З 1981 года ён працаваў мастацкім рэдактарам творчай студыі «Фота і жыццё».

А. Чуркін зарэкамендаваў сябе вопытным, ініцыятыўным работнікам. Пры яго ўдзеі выпушчаны ў свет шэраг фотальбомаў, прысвечаных актуальным праблемам ідэалагічнай, палітычна-выхаваўчай дзейнасці.

А. Чуркін вёў актыўную грамадскую работу па лініі Саюза мастакоў БССР.

Ён быў узнагароджаны юбілейным медалём «За доблесную працу». У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна — Граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Памяць пра Аскольда Мікалаевіча Чуркіна назаўсёды захавецца ў сэрцах усіх, хто ведаў яго, працаваў разам з ім.

ГРУПА ТАВАРЫШАЎ.

Калектыву часопіса «Беларусь» глыбока смутнае з прычыны смерці былога супрацоўніка рэдакцыі ЧУРКІНА Аскольда Мікалаевіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

ЛІТАРАТУРА І ПОДЗВІГ

Тэма Вялікай Айчыннай вайны адна з самых адказных і надзвычайных у савецкай нацыянальнай літаратуры. Творы, што адлюстроўваюць яе, услаўляюць веліч мужнасці і гераізму народа, выкрываюць фашызм, яго чалавеканенавісцкую тэорыю, служаць перасцярогай новым гегеманістам, якія мараць аб «крыжовых паходах». Не выпадкова, што крытыка і літаратурназнаўства так уважліва ставяцца да гэтых кніг, гаворачы аб дасягненнях асобных аўтараў і агульных тэндэнцый развіцця літаратуры вялікага подзвігу. Адначасова засяроджваюцца на яшчэ нявырашаных праблемах.

Гэтай важнай задачы служыць і калектывны зборнік, які выпускае выдавецтва «Художественная літаратура». Першы з іх «Жывая памяць пакаленняў» выйшаў у 1965 годзе, налі адзначалася 20-годдзе Вялікай Перамогі. Потым праз некалькі гадоў выходзілі чарговыя выпускі кнігі «Літаратура вялікага подзвігу» (1970, 1975, 1980), у якіх значнае месца займаў і аналіз твораў, напісаных беларускімі літаратарамі.

Не выключэнне ў гэтым сэнсе і чарговы выпуск зборніка. Ян вядома, у 1982 годзе рэдакцыя часопіса «Дружба народаў» прапанавала вядучым беларускім пісьменнікам, чыя творчасць звязана з тэмай мінулай вайны, адказаць на тры

пытанні. Што ў вопыце агульнасаюзнай і сусветнай літаратуры пра вайну вы лічыце найбольш цікавым? Ці магчыма, на ваш погляд, сапраўднае, сур'ёзнае літаратура пра вайну ў пісьменніку, які не ваяваў? Што, на вашу думку, з'яўляецца дамінантай вайшай творчасці, ці адпавядае гэта вывадам крытыкаў? Адказы былі змешчаны ў пятым нумары часопіса. Цяпер яны прадстаўлены ў першым раздзеле «Нязгасны свет гераізму» пад загалоўкам «Што дае нам сёння памяць аб вайне». Сваімі думкамі дзеліцца А. Адамовіч, В. Быкаў, А. Жук, В. Казько, І. Шамкін.

У другім раздзеле «Памяць», у якім прадстаўлены ўспаміны, дакументы, артыкулы і творчы партреты, заслужоўвае ўвагі выступленне В. Насалава «Крыжовы сэрца...», што пабудавана на падставе прачытання франтавых дзёнікаў і Мелена. Заклучны раздзел «Панарама» складаецца з артыкулаў і рэцэнзій пра ваенныя творы савецкай шматнацыянальнай літаратуры апошніх пяці-шасці гадоў. І. Дзядкоў, у прыватнасці, дзеліцца думкамі пра апошні В. Быкава «Знак бяды» — «Пад знакам бяды...». Дарэчы, пра гэты твор ён упершыню расказаў на старонках «Ліма». Артыкул жа А. Рубашкіна «Словам і болам» прысвечаны разгляду «Блакаднай кнігі» А. Адамовіча і Д. Граніна.

М. ВАРАНЦОУ.

ніцтва чалавека, яго актыўнай гаспадарчай дзейнасці.

Чым не «нулявая адзнака»?

У запаведніку можна выдзеліць асноўныя прыродныя комплексы і параўноўваць іх, паводле дакладнай шкалы, з аналагічнымі комплексамі, але асвоенымі. Параўнанне дасць малюнак дынамікі развіцця вывучаемага аб'екта, дазволіць распрацаваць пэўныя рэкамендацыі. На гэтай стадыі можна ўжо казаць пра народнагаспадарчую эфектыўнасць службы маніторынга.

Заклучны этап — цэнтралізацыя захавання, апрацоўкі і выдачы інфармацыі, стварэнне сістэмы аператыўнага папярэджання пра непажаданыя змены ў стане навакольнага асяроддзя.

Але гэта пакуль што планы, перспектывы і мары.

Патрабаваць нейкіх практычных высноў, рэкамендацый яшчэ рана. Закладаецца падмурак вялікай і важнай справы. Назнаваўшы зыходны матэрыял, па сутнасці, ідзе інвентарызацыя. Сёння мы нават уявіць сабе не можам, якую навуковую каштоўнасць будзе мець, навошта спатрэбяцца праз дваццаць, пяцьдзесят ці сто гадоў дзедзеньня гэтых шматлікіх аналізаў!

ДЗМІТРЫЮ Дзмітрыевічу Стаўроўскаму, загадчыку лабараторыі заалогіі Бярэзінскага біясфернага, які надае ж любіць кніцы з журналісцкіх штампаў, я ўрачыста паабяцаў ні пра ўсход-заход, ні пра сустрэчы з мядзведзямі на глухіх сцэжках не пісаць.

Абяцанак, здаецца, выкананы. Расказаць хацелася пра самае галоўнае. У сутнасці удумацца.

Неяк працягваў, што выраз «парушэнне законаў прыроды» — абсурдны. Ніводзін з яе законаў мы, аказваецца, парушылі не ў стане. Прырода ў вышэйшым сэнсе абыхавая да нас. Памылковы разлік, непрадуманні прагноз, цымляны ўяўленні пра сувязь навакольных працэсаў, — і мы самі, а не прырода, трапляем пад балючы ўдар невядомых сіл, рызыкаем жыццём ці дабрабытам.

Ахова прыроды — гэта найперш ахова чалавека.

Андрэй ГАНЧАРОВ, спецыяльны карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

А ў бары, бары...

Фотазвод І. БАРЫСЕВІЧА.

ры, аднаго з першых у нашай краіне. З 1979 года ён знаходзіцца пад эгідай ЮНЕСКА і прымае ўдзел у ажыццяўленні пастаяннай міжнароднай Праграмы «Чалавек і Біясфера». Невялічкая тлумачэнне. Тэрмін «біясфера» ўвайшоў у наш ужытак як больш трапінае і дакладнае абазначэнне досыць распаўсюджанага слова «прырода». Зямля, вада, паветра і ўсё, што бегае, лётае, расце, поўзае і скача, — вось вам і біясфера. Яе эталон — гэта вялікая тэрыторыя, на якой чалавек не парушыў яшчэ ўзаемазвязей паміж прыроднымі комплексамі (леса-мі, балотамі, поймамі рэк) і дзе ўсё ідзе сваёй чарадой, натуральна і нязмушана, па сваіх законах...

А цяпер давайце меркаваць, што ахоўвае ляскі у Бярэзінскім запаведніку, ці толькі журавіны, шчупакоў і качак? Ён зберагае чысціню эталона, сукупнасць усёго жывога, непаздэльнасць грыба і дрэва, мураша і ляся.

Па руцэ, якая цягнецца, куды не трэба, каб урваць нешта, можна і трэба моцна біць. Але як змагацца з больш злоснымі і нябачнымі парушальнікамі запаведнай мяжы?

Біястанцыя запаведніка рэгіструе ў атмасферы выкіды шкодных хімічных рэчываў прадпрыемствамі Полацка і Навадукомля. Дзесяткі кіламетраў — не адлегласць для вялікіх паветраных мас. Не мінаюць «зон строгай ахоўнасці» і так званыя «кіслыя» дажджы. Сапраўды, запаведнік — гэта кампраміс...

ПА СТАНЕ на 1 снежня 1985 года ў сусветную сетку ЮНЕСКА ўваходзіла 247 біясферных запаведнікаў у 65 краінах, у тым ліку 17 у СССР. Навошта існуе гэтая сетка?

Прырода уражае сваёй учэпістасцю, жыццяздольнасцю. Сваім пастаянным імяненнем да

дынамічнай раўнавагі. Чалавек, які ў сваёй дзейнасці зайшоў так далёка, што, па сутнасці, ужо стварыў «другое асяроддзе», раўнавагу тую раз-пораз парушае. Пастаянства экалагічных памылак прымуціла, нарэшце, задумацца. Узнікла неабходнасць параўнання свайго, тэхнагеннага, асяроддзя з прыродным, каб памылак пазбягаць, эфектыўна выкарыстоўваць працу і матэрыяльныя затраты. Нарадзілася ідэя маніторынга, ажыццяўленне якой у глабальным маштабе і вядзе ЮНЕСКА пры дапамозе сеткі біясферных запаведнікаў.

Маніторынг — слова новае, прыгожае і моднае, у перакладзе з англійскай мовы — зверка, параўнанне. А лічце гэта якасна новая ступень у вывучэнні навакольнага асяроддзя, неабходная пераходна пераходу на сістэму навукова абгрунтаванага кіраўніцтва прыродай.

Даследаванні па праграме маніторынга ў Бярэзінскім запаведніку толькі пачынаюцца. Гэта — будні навукоўцаў, зусім не відовішчыня, а ў перакладзе, магчыма, і сумныя. Тым не менш, рызыка хоць з большага пазнаёміць чытачоў з іх сутнасцю. Гэта — першыя крокі ў будучыню.

Існуе нямаля простых і даступных спосабаў вызначыць стан здароўя чалавека. Бадай, самы просты — заціснуць пад пахай хвілін на дзесяць звычайны градуснік. 36,6 — норма, розныя адхіленні — небяспека. 36,6 градуса для нас, як правіла, «нуль хваробы».

ДАЛЁКАЕ, ДАЛЁКАЕ МАЛЕНСТВА...

З МЕМУАРАЎ МАЛАДОГА ПІСЬМЕННІКА

Калі ў сваёй гарадской кватэры я саджуся пісаць нейкі чарговы твор, я адразу ж прыгадваю вёску, дзе я нарадзіўся, бацькоўскі кут, яго непараўнальны водар. О-о! Маё далёкае дзяцінства! Тая вясна! Гэта! Яшчэ нейкая! Колькі згадан, колькі ўспамінаў!

І памяць мая зноўку блукае па сцэжках роднага, кута, дыхае яго смакам і водарам. Восць тут, каля старога вярбы, сёк мяне крапівой крывы Антося за тое, што я лазіў у ягоны сад па яблыкі. А во тут мяне ўдарыла па твары Домніна Наста — за што, дзальбог, не памятаю. Каля арэшніку мяне білі хлопцы. За што? Нізавошта. Там... Тут... А водар! Бацькаў дом стаіць на ўсірайку вёсці, каля жывёлагадоўчай фермы. Далёкае, дарагое маленства!

«Трэба дома быць часцей», — сказаў паэт-класік. І я быццам б — да роднага кута ехаць ажно чатыры гадыны, — але бываю. Заўсёды з роднае вёскі я нешта прывожу. Новыя уражання, новыя ўспаміны. Апошні раз прынеў мех бульбы, кавалек сала на паўпуда і кумпяк. Усё б добра, але жонка крыху настрой сапсавала. На

што, кажа, дурны ты чалавек, бульбу гэтую цягнуў, вантробы рваў, у любым магазіне «Гародніна-садавіна» бульбы тае па 9 капюк за кілаграм завалілі! Але што тут зробіш — баба, даруйце, жанчына, яна баба і ёсць. А водар? Хіба ў магазінае бульбы гэты водар, няхай сабе з нашага раёна ле ў магазіны і вязуць? Разумець трэба! Ды і жонку, да таго ж, браў з гарадскіх, дачку дачцата, адкуль ёй пра водар ведаць...

Мне дваццаць восем гадоў. Дзесяць гадоў, як я член творчага саюза. Мяне прынялі за падрыхтаванае да друку апавяданне «Дзевяць порцій біфштэксу», у якім я праўдзіва апісаў сваё гаротнае дзяцінства. Нават масціны аўтары плакалі над маім апавяданнем і зычылі мне розных прэмій. Яно пазней і спраўдзілася. Надта ўдала апісаў я ў сваім апавяданні ўсё, што давялося перажыць. Гаротнае маленства! Ні табе чорнае іры, ні растварымае наві, ні сухіх кілбас. Пра сіураныя піжамкі і дубленкі я ўжо і не кажу. Балонія ды драп, Суцэльнае жабрацтва. Цяпер моладзь жыць інакш. І ёй можна пазайздросціць. Але я не зайздросчу. Не такі чалавек.

Я прыязджаю ў свой родны кут, дзе я правёў сваё нялёгкае дзяцінства, хаджу — не магу надыхацца. Лаўлю ў рэчцы рыбу, у лесе збіраю лягды, грыбы і арэхі. У тым месцы, дзе мяне калісьці моцна ўдарыла па твары Домніна Наста, я знайшоў влікі баравік. Дзе сёк крапівой крывы Антося — ласаваўся малінамі. Там, дзе некалі мяне лупцавалі хлопцы, знайшоў ладна арэхаў. Мой мілы кут! Той-сёй з нашых вясноўцаў нажа: ты б, Валодзя, зайшоў калі ў клуб, з моладдзю сустрэўся, пра літаратурныя навіны расказаў... Дзівакі! Я хаджу, дзяцінства прыгадваю, водарам надыхацца не магу, а яны — у клуб! Там жа за людзьмі не прадынеш. Ды і ўражанчліў трэба набірацца, а часу мала.

Амаль усе творы, якія я напісаў, пра маё далёкае, далёкае маленства, пра родную вёску, адкуль я з'ехаў дзесяць гадоў назад, пра ле непараўнальны водар, пра Домніну Насту, вясновых, ахвоных да бойкі, хлопцаў, пра крывога Антося і яшчэ шмат пра што іншае. Я вельмі часта прыгадваю сваё маленства, свой родны кут і вельмі па ім сумую. І калі пасля чарговай паездкі сцэжкію далёкага, далёкага маленства я іду з бацькоўскае хаты на аўтобусны прыпынак, цяжкія нагруканыя сідарам з рознымі вясковымі ласункамі і ноемы ўспамінамі, слёзы на маіх вачах не высыхаюць, аж пакуль да прыпынку не падыходзіць рэйсавы аўтобус...

Павел МАРЦІНОВІЧ

УМЕЛЫЯ ПАЛЬЦЫ

И, сдвинув ветви краснотала,
Из тени выходя на свет,
В саду соседка хохотала,
И щёлкал пальцами сосед.

Анатоль АУРУЦІН.

Не, тут не проста гунаў сумесь —
Прычинная між імі сувязь.

Я сам захоплены быў сведна,
Як пстрынаў пальцамі сусед
Перад суседкай, а суседка
Ахвотна рагатала ўслед.

Умелым пстрыканнем
дзлўчыну
Сусед упэўнена, як спец,
Выманьваў з саду, як

дзічыну,
Відаць, ён здольны быў
хлапец.

Яна плыла са смехам
звонкім,

Куды? Чаго? — не ёй пытаць.
Гаспадаром ён быў для
жонкі.

У пальцах нешта меў, відаць.

3 24 па 30 чэрвеня

24 чэрвеня, 20.05.
Лаўрэаты Рэспубліканскага тэлеконкурсу самадзейных мастацкіх налектываў «ЗЯМЛЯ МАЯ».

Выступленне народнага ансамбля песні і танца «ПРАСНІЦА» Магілёўскага вытворчага аб'яднання «ХІМ-ВАЛАКНО».

25 чэрвеня, 19.45.

«ПЯТРУСЬ БРОУКА, ГОЛАС СЭРЦА».

Да 80-годдзя з дня нараджэння паэта, Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.

Пра літаратурную спадчыну народнага паэта Беларусі расказваюць П. Панчанка, Р. Барадулін, Н. Ваншэнкін, С. Сартакоў, Я. Хялемскі, В. Карчагін.

У фільме шырока выкарыстана архіўная кіна- і фотахроніка.

26 чэрвеня, 20.25.

«РОДНАЕ СЛОВА». Тэлечасопіс.
Сваімі ўражаннямі пра новыя кніжкі выдавецтва «Народная асвета» для юных філолагаў рэспублікі падзяляецца вучні 140-й школы Мінска. Затым вядучы праграмы — кандыдат філалагічных навук Я. Саламевіч — пазнаёміць гледачоў з поштай тэлечасопіса. У заключэнне — тэлеарыс «Смаргонская акадэмія».

28 чэрвеня, 19.45.

ПАКАЗВАЕ ГРОДНА. «НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ».

Літаратурна-мастацкі часопіс.
Першая старонка часопіса прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння польскай пісьменніцы З. Налкоўскай. Затым адбудзецца знаёмства з творчасцю членаў літаратурнага аб'яднання пры зэльвенскай раённай газеце «Праца». Вядзе перадачу паэт Юрка Голуб.

28 чэрвеня, 20.35.

«ПАКУЛЬ ЖЫВЕ МАЯ БЯРОЗА».

Ванальны цыкл Л. Смялкоўскага на вершы С. Законнікава, Выконвае заслужаная артыстка БССР Ганна Радзько.

29 чэрвеня, 12.15.

А. УАЙЛД. «ЯК ВАЖНА БЫЦЬ СУР'ЭЗНЫМ».

Спектакль Кіеўскага дзяржаўнага акадэмічнага рускага тэатра імя Л. Украінкі.

29 чэрвеня, 17.25.

«ВЕЧАРЫ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ».

Прагучаць ванальныя і інструментальныя творы беларускіх кампазітараў: «Жаночыя песні» С. Анскава, раманы В. Залатарова і А. Багатырова, п'есы А. Туранікова і М. Чуркіна. Выканаўцы — В. Скораткаў, В. Бадзяраў, Н. Гайфулін, А. Галкін.

29 чэрвеня, 18.20.

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ». Тэлечасопіс.

Адбудзецца знаёмства з навінкамі беларускай літаратуры, гледачы пазнаюць у мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю Янкі Купалы. У заключэнне — «Літаратурны архіў».

29 чэрвеня, 20.05.

«ЛІТАРАТУРНЫ ТЭАТР». «Я ПРЫІШОУ, КАБ НАЗВАЦЬ ТВАЕ ІМЯ».

Прысвячаецца палесцінскаму паэту Муіну Бісы. У роллях: М. Мамедаў, А. Дзянісаў, Рэжысёр — Н. Арцімовіч.

30 чэрвеня, 20.15.

«ТРЫПЦІХ». Вершы Л. Украінкі, В. Бергольца, Л. Кастэні чытае народная артыстка СССР А. Рагаўцава.

30 чэрвеня, 20.15.

«ЛІТАРАТУРНЫ ТЭАТР». «Я ПРЫІШОУ, КАБ НАЗВАЦЬ ТВАЕ ІМЯ».

Прысвячаецца палесцінскаму паэту Муіну Бісы. У роллях: М. Мамедаў, А. Дзянісаў, Рэжысёр — Н. Арцімовіч.

30 чэрвеня, 20.15.

«ТРАСЦЯНІСКИ». Нашчадам. Вершы. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1985. — 10 к.

«ЛІТАРАТУРНЫ ТЭАТР». «Я ПРЫІШОУ, КАБ НАЗВАЦЬ ТВАЕ ІМЯ».

Прысвячаецца палесцінскаму паэту Муіну Бісы. У роллях: М. Мамедаў, А. Дзянісаў, Рэжысёр — Н. Арцімовіч.

30 чэрвеня, 20.15.

«ТРАСЦЯНІСКИ». Нашчадам. Вершы. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1985. — 10 к.

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Хаўроння на лекцыі

Гусан з трыбуны выступаў,
Жывёлам хатнім
Лекцыю чытаў
Пра навуковыя адкрыцці
і навіны,

Пра тое,
Што на свеце ёсць
дэльфіны,
Што дружбу і яны з людзьмі
вядуць...

Свінця тут рохнула:
— А што яны ядуць?

Свінні што ні кажыце —
А круггляд ле —
у карыце.

Цімох ДЗЕРАЗА

НЕВЫЧЭРПНАСЦЬ ЛЮБОВІ

Гэты варыянт кароткай рэцэнзіі, якую цалкам складалі цытаты з анатацыяў да паэтычных зборнікаў «Явар» Ніны Загорскай (1982), «Засека Радзімы» Віктара Гардзея (1983), «Раніца» Фелікса Ваторыяна (1981), «Абрус» Хведара Жычкі (1985), «Дзе ходзяць басанож» Дануты Бічэль Загнетавай (1983), «І сноп, і птах, і я...» Віктара Ракава (1983), «Калыска долі» Петруса Макаля (1984), «Асенія пракося» Кастуся Шавеля (1983), «Пакланенне агню» Міхася Губернатарова (1984), «Успраўдэчным руху» Яўгена Мікляшэўскага (1985), «Вечнае імгненне» Леаніда Дайнекі (1985) і «Кветкі палывыя» Святланы Васуматравай (1985), прапануецца пачынаючым крытыкам у

якасці універсальнага дапаможніка.

● Новую кнігу паэзіі... вызначае любоў да Радзімы, да Чалавека, удзячнасць бацькоўскай зямлі... У зборнік уключаны вершы... аб сыноўняй адданасці і вернасці сваіму краю, вершы пра каханне, пра любоў... да прыроды, пра слаўную гісторыю роднага краю, яго сённяшні дзень, пра непараўнальную сувязь пакаленняў савецкіх людзей... аб прыгажонасці душы савецкага чалавека.

Вершы новага зборніка... вяртаюць чытача да вечных праблем чалавечага жыцця — сяброўства, любові, адказнасці за свае ўчынкі, ...сагрэты добрымі пачуццямі

любаві і павагі да людзей, чый лёс і ўчынкі адначасна высонім і гераічным служэннем Радзіме. Любоў да Айчыны, гераічную эстафету пакаленняў, мір і дружбу паміж народамі сцявджае паэт.

У новай кнізе паэзіі аўтар падкрэслівае сваю незменную любоў да... народа, прыгажонасці роднай прыроды. Паэт разважае пра Радзіму, чалавечыя лёсы. Многія вершы прысвечаны характару краю, дзе прайшло дзяцінства лірычнага героя.

У цэнтры ўвагі паэта — духоўны свет нашага сучасніка, які сур'эзна думае пра жыццё... У новай кнізе паэт застаецца верным стрыжнявой тэме сваёй творчасці — любові да Радзімы... вернасці заветам папярэдніх пакаленняў.

Кніга напоўнена любоўю да роднай зямлі і не людзей.

Рыгор ЯЎСЕЕЎ

ШЧУПАК

Расказаў мне
Адзін рыбак,
Што трапіўся яму шчупак
Чатыры метры даўжынёю,
Вагой, магчыма, тры пуды.
— Схапіў, — казаў, —
Яго я плячэрню
І ледзьве вывалак з вады.
Ён быў падобны

да яловага камля,
Хвастом як пляскаў —
Ходарам зямля,
Што з ім рабіць?
Стаю і мараную,
Як мне з ім быць?
Я думаю-мяркую.
Не ўлезе ж аніякі
У наш кацёл
Такі шчупак.
І я яго назад
У вір адпрэчыў,
Плыў, кажу,
Разва-недарэча,
І сігануў у вір ён,

як тарпеда,
Сядзелі мы без юшкі
ў час абеду...
Злавіў жа ён
малога акуня.
Забавная рыбацкая
хлусня...

Калі ж хлусня ў
мастацкіх творах,
Тады яна —
найзлейшы вораг.

Мал. П. КОЗІЧА.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 20538 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наместніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела сакартара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, кантэнтарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машынапісе ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў вэлакіпяна не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (наместнік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язеп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЌНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.